

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**REKABET HUKUKU BAĞLAMINDA
DEVLET YARDIMLARI**

Zekeriya AKIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Tez Danışmanı:
Doç. Dr. Metin TOPÇUOĞLU**

ISPARTA, 2010

T.C
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ SAVUNMASI ve SÖZLÜ SINAV TUTANAĞI

Gönderen : İşletme..... EABD Başkanlığı

Gönderilen : Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Enstitü Anabilim Dalımız **YÜKSEK LİSANS / ~~DOKTORA~~** Programı öğrencisi
Le Feriye AKIN..... tez çalışmalarını sonuçlandırmış ve
kurulan jüri önünde tezini savunmuştur. Sınav tutanağı aşağıdadır.

Tez Adı Değişikliği **YAPILDI / YAPILMADI**

Doç. Dr. Hayrettin USUL
İşletme Bölüm Bşk. Yrd.

04.06.2010
Tarih

Enstitü Anabilim Dalı Başkanı

SINAV TUTANAĞI:

Jürimiz Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 25./39. maddesi uyarınca 04.10.2010 Cuma
günü saat 11.00. 'de toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Rekabet Hukuku
Paç. larında Devlet İktisat
konulu tezini incelemiş ve yapılan sözlü sınav sonunda **OYBİRLİĞİ / ~~ayrıcılığı~~** ile aşağıdaki kararı
almıştır.

KABUL

RED

DÜZELTME

Tez Sınavı Jürisi	Ünvanı, Adı Soyadı	İmza
Başkan	Doç. Dr. Melih TOPRAKÇI	
Üye	Doç. Dr. Hayrettin USUL	
Üye	Yrd. Doç. Dr. W. Fahrettin ÖNER	
Üye		
Üye		

Yukarıda adı geçen öğrenci Sınav Tutanağı'nda belirttiği üzere mezun olmaya **HAK KAZANMIŞTIR / KAZANMAMIŞTIR.**

Gereğini rica ederim.

ENSTİTÜ YÖNETİM KURULU KARARI :

Tarih:

Karar No:

Enstitü Müdürü

MADDE-25 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL", "RED", veya "DÜZELTME" kararı verir. Bu karar, Enstitü Anabilim Dalı Başkanlığınca tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tezi kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Düzeltme alan öğrenci bir sonraki dönemde kayıt yaptırmak zorundadır.

Madde-39 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL", "RET" veya "DÜZELTME" kararı verir. Bu karar, Anabilim Dalı Başkanlığınca tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Yüksek Öğretim Kurumu ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç altı ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tez kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.

ÖNSÖZ

Devlet yardımları ve Rekabet Hukuku Türkiye'nin Avrupa Birliğine giriş sürecinde belki de en önemli konularından birisidir. Türkiye'de devlet yardımlarının AB Müktesebatına yakınlaştırılması ve uyumu çerçevesinde ilk çalışmalar 6 Mart 1995 yılında imzalanan AB ile Türkiye arasında Gümrük Birliği'ni kuran 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararıyla başlamış ardından Katılım Ortaklığı Belgesi ve ulusal programlarda da belirtildiği üzere Türkiye'nin Devlet Yardımları İzleme ve Denetleme organının bir an önce çıkarılarak faaliyete geçmesi öngörülmektedir. Bu amaçla 25.02.2010 tarihli tasarı TBMM'ye sunulmuştur.

Bu kronolojik düzenlemeler ve devlet yardımlarının rekabet hukuku ile ilişkisi vb. hususlar bu tezin konusunu oluşturmaktadır. Ülkemizde devlet yardımlarının rekabet boyutuna daha önce değinilmemiştir. Tezi yazmaya başlamadan önce kaynak araştırmasına girdim. Konu yeni olması sebebiyle bu konuda yurtiçinde pek fazla bir kaynakta bulunmamaktaydı. Kıt kaynaklarla da olsa bu eseri oluşturduk.

Bu çalışma sırasında bir taraftan yüksek okul işleri, bir taraftan tez çalışmaları ile yoğun bir şekilde çalıştığım dönemde pek fazla zaman ayıramadığım sevgili eşime ve oğluma teşekkür ediyorum.

Tezi yazarken yönlendirmeleri ile tezi tamamlamamda ve kaynak konusunda elinden gelen her türlü yardımı yapan, değerli vaktini her zaman bana ayırma nezaketini gösteren ve yaptığı katkılardan dolayı şükranlarımı sunduğum danışman hocam Ticaret Hukuku Bölüm Başkanı Doç. Dr. Metin TOPÇUOĞLU'na ve yüksek lisans ders aşamasında bilgilerini ve tecrübelerini bizden esirgemeyen tüm hocalarıma da teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

REKABET HUKUKU BAĞLAMINDA DEVLET YARDIMLARI

Zekeriya AKIN

Süleyman Demirel Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, Ticaret Hukuku Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi, 118 sayfa, Haziran 2010

Danışman: Doç Dr. Metin TOPÇUOĞLU

Bu tezin amacı, devlet yardımlarının ülkemiz açısından Avrupa Birliği'ne giriş sürecin de öneminin belirlenmesi ve kontrolsüz verilen yardımların rekabet ve haksız rekabet açısından piyasaları nasıl etkilediğini göstermektir.

Çalışmanın aşamaları aşağıdaki gibi oluşmuştur;

İlk olarak; bu bölümde devlet yardımlarının tarihi gelişimi, devlet yardımlarının amacı, çeşitleri, çerçevesi, AB ile ilgili yükümlülükler; devlet yardımları sisteminin değerlendirilmesi, ülkemizdeki işleyişi Türkiye'nin AB müktesebatına uyum sürecindeki rolü konuları incelenmiştir.

İkinci bölümde ise; devlet yardımları ve rekabet hukuku ilişkisi irdelenmiştir. Ülke ekonomilerinin birbirleri ile uyum ve rekabet sorununu ortaya çıkarmıştır rekabetin yararları, rekabeti sınırlayıcı anlaşma, uyumlu eylem ve kararlar ile hakim durumun kötüye kullanılması halleri ve muafiyet kavramı üzerin de durulmuştur. Bu anlamda devlet yardımları RK 4., 6. ve 7. maddeleri kapsamında ilgili piyasadaki rekabet düzenine etkisi tartışılmıştır. Bu bölümde son olarak devlet yardımlarının serbest rekabet hakkına etkisi rekabet hukuku kapsamında ele alınarak incelenmiştir.

Son bölümde; devlet yardımları kanun tasarısının amacı, yardım verilirken gerekli usul ve esaslar ile tasarının getirdiği yenilikler burada belirtilmiş ve AB üyeliğine aday bir ülke olarak Türkiye, devlet yardımları mevzuatını AB'nin devlet yardımları mevzuatıyla uyumlaştırması hedeflenmektedir. Bunun için Türkiye, Ulusal Programın da belirtilen kapsamındaki devlet yardımları ile ilgili yükümlülüklerini kısa ve orta vadede yerine getirilmesi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Devlet Yardımları, Avrupa Birliği, Rekabet, Tasarı, Haksız Rekabet.*

ABSTRACT**STATE AIDS COMPETITION LAW IN THE CONTEXT OF
COMPETITION LAW****Zekeriya AKIN**

Süleyman Demirel University, Department of Business, Department of Commercial
Law Master's Thesis, 118 pages, June 2010

Supervisor: Assoc.Prof. Dr. Metin TOPÇUOĞLU

The purpose of this thesis, is that setting the importance of state aids in the process of aiming membership of European Union and to show how uncontrolled aids affect markets in terms of competition and unfair competition.

Phases of the study are as follows;

Firstly; in this section The historical development of governmental assistances, The purpose of state aids, types, the framework of governmental assistances, European Union-related obligations and assessment of governmental assistances system and the process of state aids in our country, Turkey's compliance with legislation of EU integration process are emphasized.

In the second part also; the relationship of state aids and competition law is explicated.

It reveals the competition problem and harmony with each other, it is emphasized on the benefits of competition, the agreement which limits the competition with concerted action and decisions abuse of dominant position, the concept of exemption.

As such the influence of state aids on competition situation the provisions of the articles RK4,6 and 7 is debated.In this section lastly the influence of state aids on the right of free competition is analysed with in the context of competition law.

In the last section; the purpose of governmental assistances bill, necessary rules and procedures followed while giving the governmental assistances and innovations of the draft are listed and Turkey, as a candidate country for EU membership, harmonization governmental assistances legislation with EU legislation are aimed at. For this reason it is emphasized on Turkey must fulfill its obligations in the short and medium term stated that under the National Program.

Keywords: *Governmental Assistances, The European Union, Competition, Draft, Unfair Competition*

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	viii
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	x

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM DEVLET YARDIMLARI KAVRAMI

1.1. Devlet Yardımları.....	3
1.1.1. Devlet Yardımı Kavramı.....	5
1.1.2. Devlet Yardımının Amacı.....	8
1.1.3. Devlet Yardımı Türleri.....	9
1.1.3.1. Veriliş Amaçlarına Göre	9
1.1.3.2. Veriliş Usullerine Göre Devlet Yardımları.....	10
1.1.3.2.1. Doğrudan Verilen Devlet Yardımları.....	10
1.1.3.2.1. Dolaylı Olarak Verilen Devlet Yardımları.....	11
1.1.4. Türkiye’de Devlet Yardımlarının Çerçevesi.....	12
1.1.4.1. Yatırımlara Yönelik Yardımlar	12
1.1.4.1.1. KO-Bİ Yardımı	12
1.1.4.1.2. AR-GE Yardımı	16
1.1.4.1.3. Çevre Yardımı.....	22
1.1.4.1.4. İstihdam Yardımı	24
1.1.4.1.5. Eğitim Yardımı	24
1.1.4.1.6. Garantiler.....	25
1.1.4.1.7. Bölgesel Yardımlar	26
1.1.4.2. İhracata Yönelik Yardım Politikası.....	30
1.1.4.2.1. İhracatçı Yardımları	31
1.1.4.2.2. Vergi Resim Harç İstisnası.....	32

	Sayfa
1.1.4.2.3. Finansman Destekleri.....	34
1.1.4.2.4. Serbest Bölgeler	35
1.1.4.3. AB İle İlgili Yükümlülükler.....	37
1.1.4.3.1. Ankara Anlaşması	37
1.1.4.3.2. Katma Protokol	38
1.1.4.3.3. 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı	39
1.1.4.3.4. Katılım Ortaklığı Belgeleri	41
1.1.4.3.5. AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programında Devlet Yardımları.....	42
1.1.4.4. Türkiye’de Devlet Yardımları Sisteminin Değerlendirilmesi.....	47

İKİNCİ BÖLÜM

REKABET HUKUKU AÇISINDAN DEVLET YARDIMLARI

2.1. Rekabetin Korunması Açısından Devlet Yardımları	51
2.1.1. Rekabet Kavramı.....	51
2.1.2. Rekabetin Tanımı	52
2.1.3. Rekabetin Konusu	54
2.1.4. Rekabet Hukukunun Amaçları.....	55
2.1.5. Rekabet Hukukunun Yasakladığı İşlem ve Fiiller	58
2.1.5.1. Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşma, Uyumlu Eylem ve Teşebbüs Birliği Kararları	59
2.1.5.1.1. Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşmalar	59
2.1.5.1.2. Uyumlu Eylemler (Davranışlar).....	62
2.1.5.1.3. Teşebbüs Birliği Kararları.....	64
2.1.5.1.4. Muafiyet	64
2.1.5.2. Hakim Durumun Kötüye Kullanılması	70
2.1.5.3. Birleşme ve Devralmalar.....	73
2.1.6. Devlet Yardımlarının Rekabet Hukuku Açısından Değerlendirilmesi	76
2.6.1.1. Rekabeti Sınırlayan Anlaşmalar, Uyumlu Eylemler ile Teşebbüs Birliği Kararları ve Devlet Yardımları.....	76
2.6.1.1.1. Ayrımcı Uygulamalar.....	77
2.6.1.1.2. Muafiyet ve Devlet Yardımları	77
2.6.1.1.3. Hakim Durumun Kötüye Kullanılması ve Devlet Yardımları ..	78
2.6.1.1.4. Birleşme ve Devralmalar ve Devlet Yardımları.....	79

	Sayfa
2.1.7. Rekabet Kanunu Tasarısında Devlet Yardımına İlişkin Düzenlemeler ...	82
2.1.7.1. De Minimis Kuralı	82
2.1.7.2. Kurumun Dava Açma Yetkisi	82
2.2. Haksız Rekabet Hükümleri Açısından Devlet Yardımları.....	82
2.2.1. Haksız Rekabet Kavramı.....	82
2.2.2. Haksız Rekabetin Tanımı	83
2.2.3. Haksız Rekabetin Unsurları	87
2.2.3.1. İktisadi Rekabet.....	87
2.2.3.2. Rekabet Hakkının Kötüye Kullanılması	88
2.2.3.3. Zarar ve Zara Tehlikesi	88
2.2.3.4. İlliyet Bağı.....	88
2.2.4. Haksız Rekabet Halleri	88
2.2.4.1. Kötüleme	88
2.2.4.2. Başkasının Ahlaki ve Mali İktidarı Hakkında Gerçeğe Aykırı Bilgi Verme	89
2.2.4.3. Bir Kişinin Kendisi ile İlgili Olarak Yanlış veya Yanıltıcı Bilgi Vermesi	89
2.2.4.4. Yanlış Unvanlar, Mesleki Adlar ve İşaretler Kullanma.....	89
2.2.4.5. Karışıklığa (iltibasa) Yol Açma	89
2.2.4.6. Başkasının Yardımcılarını Görevlerini İhlale Sevk Etme.....	90
2.2.4.7. Yardımcıları Kandırarak İşletmenin Sırlarını Ele Geçirmek	90
2.2.4.8. Başkasının, İyi Niyet Kurallarına Aykırı Bir Biçimde Ele Geçirilen Ticaret ve İmalat Sırlarından Faydalanma ve Onları Başkalarına Yayma	90
2.2.4.9. İyi Niyetli Kişileri Kandırabilecek Şekilde Gerçeğe Aykırı İyihal veya İktidar Belgeleri Verme	90
2.2.4.10. İş Hayatı Şarlarına Uymama	91
2.2.5. Haksız Rekabet ve Devlet Yardımları	91
2.2.5.1. Serbest Rekabet Hakkı	91
2.2.5.2. İş Hayatı Şartlarına Uymama	92
2.2.6. Değerlendirme.....	92

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DEVLET YARDIMLARININ İZLENMESİ V EDENETLENMESİ
HAKKINDA KANUN TASARISI

3.1. Tasarı Hakkında Genel Bilgi.....	95
3.2.Tasarının Amacı.....	98
3.3. Uygun Devlet Yardımları ve Kurul.....	98
3.4. Mevcut Yardımlara İlişkin Usul ve Esaslar	100
3.5. Kanuna Aykırı Yardım veya Yardımın Kötüye Kullanılması	101
3.6. Mevcut Yardım Programlarının Bildirimi	102
3.7. Devlet Yardımlarına İlişkin Bildirim ve İnceleme.....	103
3.8. Devlet Yardımlarının İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun Tasarısının Değerlendirmesi	104
SONUÇ.....	107
KAYNAKÇA	109
ÖZGEÇMİŞ.....	118

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
AT	: Avrupa Topluluğu
ATA	: Avrupa Topluluk Anlaşması
CE	: Avrupaya Uygunluk (Conformite Europeene)
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
DT	: Dış Ticaret rgt
ERA	: Avrupa Araştırma Alanı (European Research Area)
FOB	: Gemi Bordasında Teslim (Free on Board)
FSEK	: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade)
ISO	: Uluslararası Standard Organizasyonu (International Organization For Standardization)
İBBS	: İstatistiksel Bölge Birimleri Sınıflaması
KDV	: Katma Değer Vergisi
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta lekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KÖY	: Kalkınmada ncelikli Yreler
m	: Madde
MK	: Medeni Kanun
NUTS	: İstatistiksel Bölge Birimleri Sınıflaması (Nomenclature of Territorial Units For Statistics)
OKK	: Ortaklık Konseyi Kararı
RA	: Roma Anlaşması
RG	: Resmi Gazete

RK	: Rekabetin Korunması Hakkında Kanun
SDTŞ	: Sektörel Dış Ticaret Şirketleri
SSA	: Özel Destek Eylemi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TEYDEB	: Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı
TGP	: Teknoloji Geliştirme Projeleri
TK	: Ticaret Kanunu
TL	: Türk Lirası
TTGV	: Türk Ticareti Geliştirme Vakfı
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel Araştırma Kurumu

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa
Çizelge 1.1. Yatırım Teşvik Uygulamalarında Bölgeler.....	26
Çizelge 1.2. Bölgesel Desteklerden Yararlanacak Yatırımlar İçin Bankalardan Kullanılacak En Az Bir Yıl Vadeli Kredilerin Teşvik Belgesinde Kayıtlı Sabit Yatırım Tutarının Yüzde Yetmişine Kadar Olan Kısmı İçin Ödenecek Faizin veya Kar Payı Miktarları.....	28
Çizelge 1.3. Teşvik Belgesi Kapsamında 31/12/2010 Tarihine Kadar Yatırıma Başlanması Halinde İndirim Oranları İle Yatırıma Katkı Oranları.....	28
Çizelge 1.4. Vergi İndirimi Bazında Destek Oranları.....	29
Çizelge 1.5. Sigorta Piriimi İşveren Desteği Oranları.....	29
Çizelge 1.6. Bazı Sektör İşletmelerinin I. ve II . Bölgelerden IV . Bölgeye Taşınması İçin Şartlar ve Sağlanan İmkanlar	29
Çizelge 4.1. Teşvik Belgesi Kapsamında 31/12/2010 Tarihine Kadar Yatırıma Başlanması Halinde Burdur ve Afyon'da Uygulanan İndirim Oranları ile Yatırıma Katkı Oranları	93
Çizelge 4.2. Burdur ve Afyon'daki Vergi İndirim Oranı.....	93
Çizelge 4.3. Burdur ve Afyon'daki Sigorta Piriimi İşveren Desteği Oranı	93
Çizelge 4.4. Burdur ve Afyonda Bulunan Bölgesel Desteklerden Yararlanacak Yatırımlar İçin Bankalardan Kullanılacak En Az Bir Yıl Vadeli Kredilerin Teşvik Belgesinde Kayıtlı Sabit Yatırım Tutarının Yüzde Yetmişine Kadar Olan Kısmı İçin Ödenecek Faiz veya Kar Payı Oranları	94

GİRİŞ

Devletler ekonomik ve sosyal hedeflerine ulaşabilmek amacıyla ekonomiye müdahale etmektedirler. Uluslararası rekabet ve küreselleşme sürecinin hızına ülkemizde hızla entegre olmaya çalışmaktadır. Devletlerin ekonomiye müdahale araçlarından en önemlilerinden biri olan devlet yardımları; bir yandan bu hedeflerin yerine getirilmesinde yardımcı olurken, diğer yandan uluslararası rekabet ve ticaretin düzenli işleyişine olumsuz etkilerde bulunmaktadır. Ancak devlet yardımları gelişme düzeyi ne olursa olsun, tüm ülkeler tarafından uygulanmaktadır. Türkiye, yatırımları teşvik etmek, ihracatı geliştirmek ve istihdamı arttırmak gibi amaçlara yönelik verdiği devlet yardımlarını, Gümrük Birliği'ni tesis eden 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (OKK) ile Avrupa Birliği AB teşvik rejimine uyumlaştırmayı taahhüt etmiştir.

Bu tezin amacı; Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik yolundaki müzakere başlıklarından devlet yardımları sisteminin tanımı, devlet yardımları çeşitleri, aşamaları ile Türkiye'nin AB müktesebatına uyumu, devlet yardımlarının rekabet hukuku ve haksız rekabet boyutu ile Devlet Yardımlarının Denetlenmesi ve İzlenmesi Hakkında Kanun Tasarısının kısa bir değerlendirilmesidir.

Bu kapsamda, tez çalışmasının birinci bölümünde; devlet yardımlarının genel bir tanımı yapılmıştır. Devlet yardımlarının amacı ve türleri belirtilmiştir. Türkiye de devlet yardımlarının çerçevesine değinilmiş, AB ile ilgili yükümlülüklerimizden olan Ankara Anlaşması, Katma Protokol, 1/95 sayı OKK ile Katılım Ortaklığı Belgelerine değinilmiş, Türkiye ulusal programındaki devlet yardımları ile devlet yardımlarının kısa bir değerlendirilmesine yer verilmiştir.

İkinci bölümde, serbest piyasa sisteminde ekonomik etkinliğin sağlanması için, rekabetçi piyasaların oluşturulması, ekonomi politikaları içinde önemli bir köşe taşı niteliğindedir. Bu bölümde rekabetin tanımı, rekabetin işletmelere yararları, rekabeti sınırlayıcı anlaşma, uyumlu eylem ve hakim durumun kötüye kullanılması, birleşme ve devralmalar ile muafiyet sistemi ve devlet yardımlarının muafiyet boyutu üzerinde durulmuştur. Bu bölümün devamında rekabet ile bağlantılı olarak haksız rekabet hakkında genel bilgiler verilmiş, haksız rekabetin tanımı yapılmış, Ticaret

Kanunu (TK) 57. maddedeki haksız rekabet hallerine değinilmiş, devlet yardımlarının haksız rekabet boyutu somut bir örnek ile değerlendirilmiştir.

Bilindiği gibi AB sürecindeki ilişkilerimizden birisi de devlet yardımlarının çerçevesini belirleyecek düzenlemeleri yapmaktır. Bu kapsamda, devlet yardımlarının denetlenmesi ve izlenmesine ilişkin Türkiye'nin yaptığı çalışmalar üçüncü bölümde ele alınmış, 2001 tarihli kanun teklifi, 2008 tarihli Devlet Yardımları Kanun Taslağı ile 2010 tarihli Devlet Yardımlarının İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı karşılaştırmalı olarak anlatılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLET YARDIMLARI KAVRAMI

1.1. Devlet Yardımları

Bir ülkede uygulanan ekonomi politikalarının temel hedefi, ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınmasını sağlamak ve toplum refahının arttırmaktır. Devletler bu amaçlarına ulaşmak için çeşitli ekonomi politika araçlarını kullanmaktadırlar. Bu araçlardan biri de devlet yardımlarıdır.¹ Devlet yardımları, ekonomik krizlerin etkisiyle işsizliğin artması, büyüme hızının yavaşlaması ve buna bağlı olarak ortaya çıkan, ekonomik ve sosyal baskılar sonucu güdülen esas itibarıyla korumacı bir politikanın ürünüdür.²

Devlet yardımları, tarih boyunca dünya sahnesine çıkmış tüm devlet ve iktidarlar tarafından benimsenerek gerek sosyal gerekse de ekonomik ve siyasi amaçlarla belirli usuller çerçevesinde iktisadi birimlerin istifadesine sunulan müdahale araçlarından biri olmuştur.³ Devletler, genel ekonomi politikaları çerçevesindeki ekonomik hedeflerinin gerçekleştirilmesi için ekonomiye müdahale edebilmektedirler.⁴ Devlet yardımı ekonomiyi etkilemenin en etkili yollarından biridir. Yardımın türüne bağlı olarak ya ekonomiyi canlandırır ya da önemli bir pazar deformasyonu ve rekabet sıkıntısı yaratmaktadır.⁵ Devlet yardımları, yatırım maliyetini düşürmeye yönelik, devlet tarafından yapılan kaynak transferi niteliğinde olup, devlet bu şekilde yatırım miktarını, yatırım yapılacak sektör ya da ürünü, yatırım yeri ve teknolojisini belirlemeye çalışmaktadır.⁶

¹ Aydoğuş, İsmail, “**Türkiye’nin Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Devlet Yardımları**”, TC Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yayın No: 28, Afyon, 2000, s.3

² Aşçıoğlu Öz, Gamze, “**Avrupa Topluluğu ve Türk Rekabet Hukukunda Hâkim Durumun Kötüye Kullanılması**”, Rekabet Kurumu Lisansüstü Tez Serisi No: 4, Ankara, 2000, s.17

³ Ekici, İskender, “**Avrupa Birliğine Üyelik Sürecinde Türkiye’de Ar-Ge’ye Yönelik Devlet Yardımları**”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s.3.

⁴ Köksal, Tunay, “**Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Devlet Yardımları Sistemlerinin Uyumlaştırılması**”, Etki Yayıncılık, Ankara, 2002, s.4.

⁵ <http://www.laweuropa.com/98-Devlet-Yardimin-Yasaklanması> (21.08.2009).

⁶ Ulutürk, Süleyman, “**Avrupa Birliği ve Türkiye’de Mali Yardımlar**”, Avrupa Birliği Müktesebatında Devlet Yardımları ve Türkiye’nin Uyumu, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Antalya, 2004, s.355.

Devlet yardımları verilmesinin temel sebebi, ulusal sanayi işletmelerini artan rekabete karşı korumak ve onları devlet destekleriyle uluslararası platformda rekabet edebilir hale getirmektir. Devlet, yüklendiği ekonomik ve sosyal sorumluluklarını yerine getirirken devlet yardımlarını bir araç olarak kullanır. Devlet yardımları ile üstlenilen sorumluluklar, bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi, teknolojik gelişmelerin ve araştırma geliştirme (AR-GE) çalışmalarının desteklenmesi ve bu yollarla da kaynakların etkin kullanımını sağlayarak, fiyat ve kalitede uluslararası standartları yakalamaya çalışmaktadır. Bunların yanında ülke içinde devlet yardımları yoluyla elde edilen bu avantajlar sayesinde yerli işletmeler, yurt dışında rekabet edebilecek güce ulaşırlar. Ayrıca verimlilik artışı, sorunlu sektörlerin desteklenmesi, istihdam imkanlarının yaratılması da devlet yardımları ile hedeflenen ve devlet müdahalesinin olumlu yönlerini ortaya koyan unsurlardır. Devlet yardımlarının nihai hedefi işletmeleri yatırım yapmaya, yaptıkları yatırımları geliştirmeye teşvik etmek ve bu suretle etkin rekabeti sağlayarak piyasalarda meydana gelen bozuklukları gidermektir. Diğer bir ifade ile yukarıda ifade ettiğimiz şekilde devlet yardımlarının varlığı için piyasa bozukluğu şarttır.⁷

Devlet, devlet yardımları aracılığıyla ekonomik anlamda çok önemli bir fonksiyon ifa ederken aynı zamanda piyasaların işleyişine de müdahale etmektedir.⁸ Devlet yardımları sosyal ve ekonomik faydaları yanında pazar bozukluğuna ve rekabetin kısıtlanmasına da neden olabilir. Bu nedenle de devlet yardımı verilmeden önce yapılacak değerlendirme büyük önem taşımaktadır. Bu değerlendirme çerçevesinde, hedefler iyi belirlenmeli, yardımdan sağlanacak fayda açıkça ortaya konulmalı ve diğer yandan tüm bunların karşılığında verilecek ödümler tespit edilmeye çalışılmalıdır. Aksi takdirde bu değerlendirmenin yerinde ve sağlıklı yapılmaması rekabetin bozulması etkisi doğurabilir.⁹ Aynı zamanda devlet yardımları arz yönlü bir mali politika aracı olup çok titiz kullanılmayı gerektirir. Çünkü, ekonominin uzun vadeli makro hedeflerine daha hızlı, kaliteli ve dengeli ulaşılmasını

⁷ Piker, Mehmet, “**Devlet Yardımları ve Pazar Bozulması Kavramı**”, Rekabet Forumu”, Sayı: 26, 20 Eylül 2006, s.15-16. http://rekabetderneği.org/rk_bulten/sayı26.doc(19.12.2009)

⁸ **Köksal, Tunay**, “Avrupa Birliğine Tam Üyelik Sürecinde Türkiye’de Devlet Yardımlarının Hukuki Çerçevesi”, **Rekabet Dergisi**, ,Sayı 7, Ankara, 2001, s.3-6. [www.rekabet.gov.tr/ word/dergi7index.doc](http://www.rekabet.gov.tr/word/dergi7index.doc)(18.09.2009)

⁹ Piker, Mehmet, “**Devlet Yardımlarının Kontrolü**”, Rekabet Forumu, Sayı: 30, 20 Ocak 2007, s.10. http://www.rekabetderneği.org/rk_bulten/sayı30.doc (18.09.2009)

ve ekonominin k t kaynaklarının en etkin Şekilde kullanılmasını g zetmede kullanılmaktadır. Devlet yardımı planlanırken rekabeti bozmamasına, verimlilik artışına hizmet etmesine dikkat etmeli, kaynak dağılımındaki etkinliğin bozulmasına izin verilmemelidir.¹⁰

Devlet yardımları sosyal ve ekonomik gerekçelerle ortaya çıkan piyasa bozukluklarını düzeltebilir. Örneğin, AR-GE çalıŐmalarındaki eksilik, piyasadaki bozukluk sebeplerinden biri olabilir. Devlet yardımları ile giderilmeye çalıŐıldıđı varsayılan pazar bozukluğunu ve bozukluğun büyüklüğünü tespit etmek büyük önem taşımaktadır. Ancak çoğu zaman ne kadar yardım gerektiği ve yardımın nasıl verilmesi gerektiği ve piyasada var olan bozukluğun hangi devlet yardımı ile giderileceğini tespit edebilmek neredeyse imkansızdır. Öncelikle söz konusu bozukluğun devlet yardımı verilmek suretiyle ortadan kalkması ile sağlanacak olan fayda ve verilecek yardımın büyüklüğü yani maliyet dengesi iyi değerlendirilmelidir. Ayrıca devlet yardımının yan etkileri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu etkiye uluslararası alanda ortaya çıkan bir bozukluğun devlet yardımı yoluyla giderilmesi halinde yayılma etkisi (spill-over effect) denilmektedir.¹¹

1.1.1. Devlet Yardımı Kavramı

Devlet yardımları, devletin kaynakları ile belirli bir işletmeyi ya da üretimi, üretim yöntemini, üretim veya faaliyet konusunu etkilemek, üreticileri teşvik ve himaye etmek, rekabet gücünün artmasına katkıda bulunmak, kuruluş yerini etkilemek suretiyle belirli bir bölgenin gelişmesini sağlamak gibi amaçlarla, denk bir karşılık beklemeden her ne Şekilde olursa olsun yapılan yardımların tümüdür.¹²

Devlet yardımı kavramına ilişkin olarak öğretide çeşitli ifadelere yer verilmektedir. Bir görüŐe göre, devlet yardımı, kamu kaynaklarıyla sağlanan hibe, garanti, vergi indirimi veya istisnası, düşük fiyatlı mal veya hizmet sağlama gibi her türlü tasarrufu tanımlayan, destek, teşvik gibi kavramları da kapsayan bir tanımlıdır.

¹⁰ İncei, Barbaros, “**Devlet Yardımları**”, Perşembe Konferansları, Ankara, 2000, s.110-111.

¹¹ Piker, Mehmet, “**Devlet Yardımları ve Pazar Bozulması Kavramı**”, Rekabet Forumu, Sayı:26, 20 Eylül 2006, s.16-18. http://rekabetdernegi.org/rk_bulten/sayi26.doc(19.12.2009)

¹² Leblebici, Fatih, “**Devlet Yardımları Uygulamasının Maliyetleri ve Ekonomik Göstergelerle Mukayesesi**”, DPT Yayınları, DPT: 2663, Ankara, Aralık 2002, s.3.

içermektedir.¹³ Devlet yardımlarının geniş bir tanımına göre ise devlet yardımı, ekonomik nitelikli, gerçek veya tüzel kişi niteliğindeki bir teşebbüse tahsis edilen teşvik veya destek amacı taşıyan her türlü tasarruftur.¹⁴ Benzer bir tanımda, devlet yardımı her ne şekilde olursa olsun devletler tarafından kendi sanayilerine sağlanan ve pazardaki rekabetin bozulmasına yol açan her türlü mali ya da aynı destek olarak tanımlanmaktadır.¹⁵ Bu yardımlar devletin ya da her hangi bir kamu kuruluşunun kendi kaynaklarından, kamu ve özel işletmelere doğrudan ve ya dolaylı olarak yapılacağı, her türlü mali niteliği olan ve yardım sonucunda piyasadaki fiyatları değiştirmeye sebep olan yardımlardır.¹⁶

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) raporuna göre ise, devlet yardımı kavramı, belirli ekonomik faaliyet diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla, kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi veya gayri maddi destek, yardım ve özendirme olarak tanımlanmaktadır.¹⁷ Devlet yardımlarının dış ticarete dönük boyutunu oluşturan sübvansiyonların genel kabul gören resmi bir tanımına ise Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'nün Uruguay Görüşmeleri sonrasında şekillenen Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Antlaşması'nda rastlanmaktadır. Buna göre, devlet veya herhangi bir kamu kuruluşu tarafından aşağıdaki şekil ve şartlarda bir mali katkı söz konusu olduğunda bu durum "sübvansiyon" tanımına girmektedir.¹⁸

- Herhangi bir hükümet uygulaması fonların doğrudan transferini (örneğin yardım, kredi ve sermaye aktarımı), fon veya borçların olası doğrudan transferini (örneğin kredi garantisi) kapsıyorsa;

¹³ Erdem, Şükrü, "**Devlet Yardımları: Avrupa Topluluğu Müktesebatı ve Türkiye'nin Uyumu**", Avrupa Birliği Müktesebatında Devlet Yardımları ve Türkiye'nin Uyumu, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Antalya, 2004, s.25.

¹⁴ Ondoua, Alain, "**Fransa'da Devlet Yardımları Sistemi**", (Çev. A. Menevşe) Avrupa Birliği Müktesebatında Devlet Yardımları ve Türkiye'nin Uyumu, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Antalya, 2004, s.109.

¹⁵ Karamustafaoğlu, Mert, Tomur, Kerem, "**Avrupa Birliğinde Devlet Yardımları ve De Minimis**", Rekabet Formu, Sayı: 50, Ankara, 2009, s.5. http://www.rekabetderneği.org/rk_bulten/sayi50.doc (18.12.2009)

¹⁶ Hanlı, Hakan, "**Avrupa ve Türk Rekabet Hukukundaki "Gümrük Birliği ve Tek Pazar; Devlet Yardımları" Hususuna İlişkin Hukuki Değerlendirme**", Rekabet Forumu, Sayı: 13, Ankara, 2005, s.18. http://www.rekabetderneği.org/rk_bulten/sayi22.doc (18.12.2009)

¹⁷ DPT, "**Sekizinci Beş yıllık Kalkınma Planı, Rekabet Hukuku ve Politikaları Özel İhtisas Komisyon Raporu**", DPT: 2501-ÖİK:522, Ankara, 2000, s.57.

¹⁸ Köksal, Rekabet Dergisi, Sayı: 7, s.3. www.rekabet.gov.tr/word/dergi7index.doc (18.09.2009).

- Aksi takdirde ödenmesi gereken hükümet gelirlerinden vazgeçiliyor veya tahsil edilmiyorsa;
- Herhangi bir hükümet genel altyapı dışında mal veya hizmet temin ediyor veya mal satın alıyorsa;
- Herhangi bir şekilde gelir ve fiyat desteklemesi söz konusu ise ve bu uygulama ile bir fayda sağlanıyorsa sübvansiyonun varlığı kabul edilmektedir.¹⁹

Devlet yardımı, kural olarak, piyasalarla bağdaşmayan bir müdahale olarak değerlendirilmemektedir. Anayasanın 166. ve 167. maddelerinde²⁰ belirtildiği gibi devletin her türlü piyasada etkin rol oynaması öngörülmüştür.²¹ Etkin rol oynama, düzenleme biçiminde olabileceği gibi, devlet kaynaklarından sağlanan yardımlarla da olabilmektedir.²² Devlet yardımı mutlaka kalıcı, sürdürülebilir, başarıya ve verimlilik artışına hizmet eden bir araç olma özelliği olmalıdır. Devlet yardımları şu genel özellikleri taşımaktadır;

- Belirli bir işletmeye verilir,
- Genel değil, özel ve spesifiktirler,
- Bir mal ya da hizmetin maliyetini indirmeli ya da fiyatını yükseltmelidir,
- Devlet yardımı karşılıksızdır, devlet, yardımı kasasından verir ve bunu yaparken karşılık gözetmez.

¹⁹ [http://www.turktrade.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=56\(26.04.2009\)](http://www.turktrade.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=56(26.04.2009))

²⁰ Anayasa 166. madde: “Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayinin ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak devletin görevidir. Planda milli tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plana göre gerçekleştirilir. Kalkınma planlarının hazırlanmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmasına, uygulanmasına, değiştirilmesine ve bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.” Anayasa 167. madde: “Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler. Dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına olmak üzere düzenlenmesi amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek mali yükümlülükler koymaya ve bunları kaldırmaya kanunla Bakanlar Kuruluna yetki verilebilir.”

²¹ Tan, Turgut, “**Anayasal Ekonomik Düzen**”, s.162. [http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg7/tan.pdf\(03.05.2010\)](http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg7/tan.pdf(03.05.2010))

²² [http://www.rekabet.gov.tr/word/dergi21/5_ethem_akillioglu.doc\(31.08.2009\)](http://www.rekabet.gov.tr/word/dergi21/5_ethem_akillioglu.doc(31.08.2009))

Devlet yardımı sadece kullanıldığı aşamada değil, kaynaklandırma aşamasında da ekonomiyi etkileyecek bir ekonomi politikası aracıdır.²³

Devlet yardımı, bazı bölgelerin veya belli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha hızlı ve fazla gelişmesini sağlamak amacı ile devlet veya devletin kurumları tarafından verilen her türlü maddi ya da maddi olmayan yardım, destek ve özendirme olarak tanımlanmaktadır.

Ünsaldı'ya göre, üreticilerin devletin desteği olmadan elde edebilecekleri kardan daha yüksek bir kar elde etmesi veya tüketicilerin mal ve hizmetleri daha düşük fiyata satın almasını sağlayan devlet müdahaleleri teşvik olarak tanımlanmaktadır.²⁴ Bir devletin sahip olduğu güç ve imkânların, ekonomik hayatta bir ya da bir grup gerçek veya tüzel kişilerin faydasına sunulması şeklinde de tanımlama da yapılmaktadır.²⁵ Devlet yardımlarını en kapsamlı tanımı ise Aydoğuş tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre; devlet kaynaklarının bütün ya da belirli yatırımların, bir sektörü veya üretim konusu belirli bir işletmenin üretimini teşvik etmek, rekabet gücünün artmasına katkıda bulunmak, kuruluş yerini etkilemek suretiyle bir bölgenin gelişmesini sağlamak gibi amaçlarla herhangi bir karşılık beklemeden her ne şekilde olursa olsun yapılan yardımlar olarak da tanımlanabilmektedir.²⁶ Devlet yardımları ekonomik amaçlarla olabileceği gibi ülkelerin, milli güvenlik, kendi kendine yeterli olma, dışa olan bağımlılıklarını azaltmak istemeleri, ithalatı daha ucuza mal olabilecek bazı malları ülke içerisinde üretmeyi tercih etmeleri gibi ekonomik olmayan amaçlarla da olabilmektedir.²⁷

1.1.2. Devlet Yardımının Amacı

Türkiye de, devlet yardımları rejimi var ancak devlet yardımlarının denetim rejimi yoktur.²⁸ Devlet yardımlarıyla; işletmelere çeşitli hedeflere dönük destekler

²³ İnci, Devlet Yardımları, s.113-114.

²⁴ Ünsaldı, Mehmet, “Devlet Teşvikleri ve Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları Üzerine Etkileri”, Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, Elazığ, Şubat 2006, s.123.

²⁵ Zemheri, Osman, “AB’ye Üyelik Yolunda Devlet Yardımlarının Düzenlenmesi”, DPT: 2793, Ankara, 2009, s.3.

²⁶ İnci, Barbaros, “Avrupa Topluluğu ve Türkiye’de Sübvansiyonlar”, Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1993, s.7.

²⁷ Aydoğuş, a.g.e., s.4.

²⁸ Ülgen, Sinan, “Türkiye’de Sektörel Örnekleriyle Devlet Yardımları Rejimi ve Geleceği”, Perşembe Konferansları, Ankara, 2001, s.59.

sağlanır. Yardımı uygulamaya koymadan önce bunun olası etkileri neler olabilir diye birtakım projeksiyonlar yapmak yerinde olacağı gibi, uygulama aşamasında da bu gelişimin aynı şekilde gidip gitmediğini izlemek çok önemlidir. Bu analizin ve izlemenin bağımsız bir kurum tarafından yapılması ise, etkinliği artırır. Yüksek kuruluş giderlerinin söz konusu olduğu bu tür sektörlerde, pazara ilk girenler sahip oldukları pazar payıyla, birim üretim maliyetlerini sürekli düşürebilirlerken, pazara sonra gelen asla aynı kârlılığı yakalayamamaktadır. Bu durumda pazar tek ya da çok az sayıda şirkete kalmaktadır. Bu gibi durumlarda neredeyse doğal monopol veya oligopol durumuna gelen, şirketler üretimi sınırlamak ya da fiyatları yukarı çekmek eğilimi içinde olabilmektedirler. Şirketler bu duruma giriyorsa eğer; devlet toplumun ürünlerden daha düşük fiyatlarla yararlanması isteğindeyse önünde iki seçenek olacaktır. Ya, şirketi sübvansedecektir ki ucuza satsın malını ya da kuruluş maliyetlerinin pazara giriş engeli teşkil eden özelliğini sübvansedecek ve böylece daha fazla şirketin pazara girmesini sağlayacaktır. Kuşkusuz elimizde mihenk taşı eğer verimlilikse, tercihini ikinci yönde kullanacaktır. Her halükârda bu gibi durumlarda devreye devletin girmesi ve etkinliği yeniden tesis etmesi ve verimlilik kaybını önlemesi gerektiği açıktır.²⁹

1.1.3. Devlet Yardımı Türleri

1.1.3.1. Veriliş Amaçlarına Göre

Devlet, iş dünyasının karşı karşıya kalabileceği riskleri azaltmak için fonksiyonel ya da seçici yardımlarla makroekonomik ortamı iyileştirebilir. Özellikle AB söz konusu olduğunda, devlet yardımlarının veriliş amaçları, geniş ölçüde devlet yardımlarının kontrolü çerçevesinde bir sınıflandırma aracı olmaktadır. Veriliş amacına göre yardımlar;

- **Teşvik Amaçlı Devlet Yardımları:** Bu tür yardımlarının iki amacı bulunmaktadır.

- Belirli bir sektördeki işletmelerin veya belirli bir üretim dalının üretimini arttırarak bunların milli gelire katkısını arttırmaya yönelik devlet yardımları.

²⁹ İnceci, Devlet Yardımları, s.110-112.

— Riski yüksek kabul edilen ve yüksek sermayeye ihtiyaç gösteren ve bu nedenle işletmeler için cazip görünmeyen alanlara yeni işletmelerin gelmesini sağlamaya yönelik devlet yardımları³⁰.

• **Üretimin Desteklenmesi Amacıyla Yapılan Devlet Yardımları:** Verimli çalışmadığı için rekabet gücünü yitirmiş işletmelerin üretimde kalmalarını sağlamayı amaçlayan bu yardımlar, işletmelerin gelecekte kendi başlarına rekabet edebilecek duruma gelme şansları bulunuyorsa kısa süreli uygulanmaktadır.³¹

1.1.3.2. Veriliş Usullerine Göre Devlet Yardımları

1.1.3.2.1. Doğrudan Verilen Devlet Yardımları

Doğrudan verilen devlet yardımları karşılıklı veya karşılıksız olabilir. Karşılıksız yardımlar hibe ve prim şeklinde olabilir. Karşılıklı yardımlar ise, devletin belirli sektörlerde veya üretim dallarında faaliyet gösteren işletmelere piyasadaki cari faiz haddinden daha düşük faizle sağladıkları krediler, piyasa fiyatının üzerindeki destekleme alımları ve devletin alacaklarına karşılık olarak şirketin hisse senetlerini alması ya da doğrudan bir alacak şartı aranmaksızın bu şirketlerin sermayelerine katılarak zor durumdan çıkmalarını sağlamak amacıyla işletme öz sermayelerine katılımı şeklinde yapılan yardımlardır.³²

Doğrudan doğruya verilen mali yardımlar para olarak ifade edilebilen ödemeleri kapsarlar ve yardımı alanların bütçelerine gelir artışı şeklinde akseder. Bu yardımlar, bütçeden veya devlet tarafından yönetilen bir fondan sağlanan ve belirli bir teşebbüse, sektöre veya bölgeye verilen parasal yardımlardır. Bu tip yardımların özelliği, yardım unsurunun verilen yardımın kapital değerine eşit olmasıdır.³³ Bu

³⁰ Hüzmeli Durnagöl, Yasemin, “**Adaylık Sürecinde Türkiye ve AB’de Devlet Yardımları**”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Toplulukları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s.7.

³¹ Hüzmeli Durnagöl, a.g.e., s.8.

³² İnceci, Sübvansiyonlar, a.g.e., s. 9.

³³ Kocatepe, Hamza, “**Devlet Yardımlarının Firmaların Rekabet Gücü Üzerine Etkisi**”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2007 s.7, Esin, Arif , “**Uluslararası Değişken Sosyo-Ekonomik Konjonktürlerde Bir Müdahale Biçimi: Devlet Yardımları-Avrupa Topluluğu Örneği**”, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 76, İstanbul, 1989, s.19.

yardımların verilişleri belirli bir üretim dalına, işletme şekline, ölçeğine, mali durumuna veya kuruluş yerine sahip olmak gibi genel kriterlere bağlanmıştır.³⁴

1.1.3.2.1. Dolaylı Olarak Verilen Devlet Yardımları

Bu tür yardımlar, finansal yönden teşebbüslere avantajlar sağlayan ve genellikle maliyet unsurlarını azaltan veya ortadan kaldıran birtakım ayrıcalıklardır. Burada devlet bütçesinden bir aktarımı olmayıp daha sonraki dönemlerde devletin gelirlerinde eksilmeler veya bütçeden harcamalar söz konusu olmaktadır.³⁵ Nakit olmayan yardımlardan en çok bilineni vergilerle ilgili olan yardımlardır. Bunlar, devletin bazı işletmelere çeşitli kıstasları göz önünde bulundurarak ödemekle yükümlü oldukları vergilerle ilgili çeşitli kolaylıklar sağlaması, ertelemeler yapması, istisna veya muafiyetlere tabi tutması şeklinde olabilmektedir. Devletin belirli sektörlerde veya üretim dallarında faaliyet gösteren işletmelere açılan kredilerin ödenmesine ilişkin garanti vermesi veya kefil olarak ödenmeme riskini özel kuruluş ile paylaşması, özel kişi veya kuruluşlara ücretsiz veya çok düşük bir fiyat ile kamu arazilerini tahsis etmesi, tarım kesiminde faaliyet gösterenlere tohum, gübre ve zirai mücadele ilaçlarının bedelsiz veya çok düşük bir fiyat karşılığında verilmesi, belirli bir üretim dalında üretimi desteklemek için üreticinin piyasada malını satamaması halinde belirli bir fiyattan bu malların satın alınacağını önceden garanti etmesi, kamu kurumlarının ihtiyacı olan mal ve hizmet alımlarında kasıtlı olarak yerli firmaları tercih etmesi de diğer yardım şekilleridir.³⁶

Bir teşebbüsün ihtiyacı olan bir krediyi normal koşullarda piyasadan temin edemeyeceği halde devletin garantisi altında alabilmesi kredi kefaletidir. Bu şekilde alınan bir kredi geri ödenemezse devlet kaynaklarından ödeneceği için kredinin riskini devlet üstlenmektedir. Düşük faizli krediler ise piyasa koşullarından daha iyi oran ve vadeler ile teşebbüslerin finansal borçlanmalarına olanak sağlar. Bu tip teşviklerdeki yardım unsuru, devlet kaynaklarından transfer edilen sermayeden sağlanan faiz tasarrufudur. Bütün bu durumlarda, yardımın yapıldığı ilk anda devletin kasasından nakit para çıkışı olmayıp, daha sonraki dönemlerde devletin

³⁴ İnci, Sübvansiyonlar, s.10.

³⁵ Özkarabüber, Mehmet Mustafa, "Avrupa Birliği ve Türkiye'de Devlet Yardımlarının Kontrolü", Rekabet Kurumu Yayınları, Ankara, 2003, s.21.

³⁶ Aydoğuş, a.g.e., s.7.

gelirlerinde eksilmeler veya bütçeden harcamalar söz konusu olmaktadır. Teşebbüs açısından ise bu çeşit yardımlar, yararlanan firmalara finansal açıdan avantaj sağlamaktadır.³⁷ Bu tür devlet yardımlarının önceden kestirilebilmeleri zordur.³⁸ Devletin gerçek ve tüzel kişilerden egemenlik yetkisinin sonucu olarak aldığı vergiler ile işveren sigorta payının tamamından veya bir kısmından vazgeçmesi, düşük faizli kredi temini, kredilere hazine garantisi gibi uygulamalar nakit olmayan devlet teşviklerine örnektir.³⁹

Bütün bu yardımlarda, devletin kasasından başlangıçta nakit para çıkışı olmayıp daha sonraki dönemlerde devletin gelirlerinde eksilmeler veya bütçeden harcamalar söz konusu olup dolaylı bir eksilme söz konusu olabilmektedir.⁴⁰

1.1.4. Türkiye’de Devlet Yardımlarının Çerçevesi

1.1.4.1. Yatırımlara Yönelik Yardımlar

Türkiye’de yatırımları çoğaltmaya yönelik başta hazine müsteşarlığı olmak üzere çeşitli kuruluşlarca ve ilgili kanun, tüzük ve yönetmelikler yoluyla kalkınma planlarında belirlenen çerçeve dahilinde yatırımlara yönelik destekler uygulanmaktadır.⁴¹ Aynı iş kolunda ve/veya birbirini tamamlayıcı iş kollarında faaliyet gösteren işletmelerin ya da meslek kuruluşlarının işletmeler ile müştereken kuracakları bir işletici kuruluş marifeti ile tek başlarına ya da topluca alamadıkları üretimin ve/veya tasarımın bir ya da birkaç işlemini gerçekleştirecekleri, seri üretime geçişi veya yeni ürünleri kalite geliştirmeye yönelik ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuracakları ve müştereken yararlanacakları ortak kullanım atölyeleri, ortak kullanım laboratuvarları için satın alacakları makine, ekipman giderlerine destek verilmesidir.⁴²

1.1.4.1.1. KO-Bİ Yardımı

Türkiye’de 2000 yılı verilerine göre ekonomideki toplam işletmelerin %99,3’ünü oluşturan Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) yaratılan istihdamın %76,7’sini, yatırımların %26,5’ini, katma değer %38’ini, ihracatın

³⁷ Özkarabüber, a.g.e., s.22

³⁸ Hümeli Durnagöl, a.g.e., s.9.

³⁹ Ünsaldı, a.g.e., s.123.

⁴⁰ Özkarabüber, a.g.e., s.15.

⁴¹ Kocatepe, a.g.e., s.66.

⁴² [http://www.turkiye.gov.tr/portal/dt?channel=icerik&icerik.kat=\(07.04.20010\)](http://www.turkiye.gov.tr/portal/dt?channel=icerik&icerik.kat=(07.04.20010))

%10'unu karşılamaktadır.⁴³ Yarattığı istihdam ve ekonomideki yaygın ve etkin katılımı ile KOBİ'ler dünyanın her yerinde ekonomi içinde özel bir öneme sahiptirler.⁴⁴ Gümrük Birliği sürecinde Türk sanayisi dünya piyasalarına açıldığından KOBİ'ler önemli darboğazlarla ve uyum sorunlarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu nedenle KOBİ'lerin rekabet güçlerini geliştirmeye yönelik politika ve stratejilerin belirlenmesi Türkiye için önem taşımaktadır. Ülkemizde geliştirilecek KOBİ destekleme programlarının AB'dekilerle paralellik arz ederek uygulamaya konulması gerekmektedir.⁴⁵ Devlet yardımları bakımından ayrı bir kapsamda değerlendirilen KOBİ'lere yönelik olarak 21.12.2000 tarih ve 2000/1822 sayılı "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar"⁴⁶ çıkarılmıştır. Bu karar ile KOBİ'lerin kalkınma planları ve yıllık programlarda öngörülen hedefler ile AB normlarına ve uluslararası anlaşmalara uygun olarak desteklenmelerini, uluslararası düzeyde rekabet edebilmelerini temin etmek için üretim, kalite ve standartlarını artırmalarını, istihdam yaratmalarını sağlamak amaçlanmaktadır. Aynı karara göre, bağımsız nitelikteki veya sermayesinin en fazla %25'i büyük işletmelere ait olan mikro, küçük ve orta ölçekli işletmeler KOBİ olarak tanımlanmıştır. İmalat ve tarım sanayinde faaliyette bulunan ve yasal defter kayıtlarında arsa ve bina hariç, makine ve teçhizat, tesis, taşıt araç ve gereçleri döşeme ve demirbaşları toplamının net tutarı 950 milyon Türk Lirası'nı (TL) aşmayan; 1 ile 9 işçi çalıştıran işletmeler mikro, 10 ile 49 işçi çalıştıran işletmeler küçük, 50 ile 250 işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletmeler olarak adlandırılan işletmeler, büyük işletmelere kıyasla avantajlı koşullar altında yatırım yardımıyla faydalandırılmaktadır.⁴⁷

Bu karar ile KOBİ'lere:

- Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu istisnası,

⁴³ Kobi Ekonomisi, Tarihi Gelişimi, s.2. [http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Yayinlar.aspx?Ref=8&refContent=87\(14.06.2010\)](http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Yayinlar.aspx?Ref=8&refContent=87(14.06.2010)).

⁴⁴ Şanlı, Mustafa, "AB Uyum Sürecinde KOBİ'lere Yönelik Devlet Yardımları", AB Müktesebatında Devlet Yardımları ve Türkiye'nin Uyumu, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Antalya, 2004, s.289.

⁴⁵ Huzmeli Durnagöl, a.g.e., s.116.

⁴⁶ RG, 18.01.2001, 24291.

⁴⁷ Ferik, Bülent, "AB Devlet Yardımları Politikası ve Türkiye'de Devlet Yardımı Uygulamaları", Dış Ticaret Dergisi, Sayı: 31, Nisan 2004, Ankara, s.19.

- Yatırım indirimi,
- Katma Değer Vergisi istisnası,
- Vergi, resim ve harç istisnası,
- Bütçeden işletme ve yatırım kredi tahsisi

sağlanmaktadır. Bu yardımlardan yararlanabilmek için işletmelerin KOBİ Teşvik Belgesi almaları gerekmektedir. Bu belgeyi alabilmek için yapılacak yatırımlarda en az yatırım tutarı gelişmiş yörelerde 600 milyon TL, normal yörelerde 400 milyon TL ve KÖY’de 200 milyon TL olmalıdır. Ayrıca toplam yatırımda öz sermaye oranı en az gelişmiş ve normal yörelerde %30, KÖY’lerde %20 oranını sağlamalıdır.⁴⁸ KOBİ’lere yapılan devlet yardımlarında en önemli kalemi, bütçeden tahsis edilen işletme ve yatırım kredisi oluşturmaktadır. İmalat ve tarımsal sanayilerde makine ve teçhizat alımı ile turizm, eğitim ve sağlık sektörlerinde bina inşaat harcamalarına verilen krediler yatırım kredisidir. Hammadde, ara malı ve işletme malzemesi harcamalarına verilen krediler işletme kredisidir.⁴⁹ Çok yönlü ve dinamik hizmet sektörü olan ve özel önem taşıyan turizm yatırımlarında teşvik belgesi aranmaksızın %40 oranında otomatik yatırım indirimi uygulanmaktadır.⁵⁰ Gelişmiş ülke ekonomilerinde olduğu gibi Türkiye’de de küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin ekonomide artan bir önemi vardır.⁵¹

KOBİ’lerin ekonomiye olan katkılarını arttırmaya yönelik devlet yardımlarını KOSGEB tarafından verilen destekler ve Türkiye Halk Bankası ve Türkiye Kalkınma Bankası tarafından kullanılan KOBİ sanayi kredileri oluşturmaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin can simidi olarak bilinen KOSGEB, temel hedefi katma değer üreten, teknolojik gelişmeleri takip eden, rekabet gücü yüksek ve uluslararası pazarlara açılabilen KOBİ’ler oluşturmaktır.⁵² Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun’da; KOSGEB 1990 yılında kurulan Sanayi ve Ticaret

⁴⁸ Şanlı, a.g.e., s.300-301.

⁴⁹ Şanlı, a.g.e., s.301.

⁵⁰ Ataer, Uğur, Erdemli, Saltuk, Varışlı, Ali, “**Turizm Sektörüne Sağlanan Devlet Yardımları**”, Hazine Dergisi, Sayı: 16, Ankara, 2003, s.28.

⁵¹ İGEME, “**Uluslararası Pazarlara Açılmada Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Rolü**”, İhracatı Geliştirme Merkezi Yayını, Yıl: 8, Sayı: 26, Ocak-Nisan 2004, s.106.

⁵² KOSGEB, “**Kosgeb Destekleri**”, KOSGEB Sanayicinin Sesi Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 16, 2005, s.6.

Bakanlığı ile ilgili bir kamu kuruluşu olup, tüzel kişiliğe haiz ve bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabidir (m.1)⁵³ şeklinde tanımlanmıştır.

İmalat sanayinde faaliyet gösteren, 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25.000.000 (Yirmibeşmilyon) TL'yi aşmayan ve yönetmelikte mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan firmalar yararlanabilmektedir.

KOSGEB tarafından verilen destekler:

1. Danışmanlık desteği,
2. Eğitim desteği,
3. Teknoloji araştırma ve geliştirme destekleri,
4. Sınai mülkiyet hakları destekleri,
5. Bilgisayar yazılım desteği,
6. Genel test analiz desteği,
7. CE işaretlemesine ilişkin test ve analiz desteği,
8. Sistem belgelendirme desteği,
9. Yurtiçi sanayi fuarlarına katılım desteği,
10. Yurtiçi uluslararası sanayi ihtisas fuarlarına katılım desteği,
11. Milli katılım dahilinde yurtdışı fuarlara katılım desteği,
12. Milli katılım dışındaki yurtdışı fuarlara katılım desteği,
13. Tanıtım desteği,
14. Markaya yönlendirme desteği,
15. İhracat amaçlı yurtdışı iş gezisi desteği,
16. Eşleştirme desteği,
17. Yerel ekonomik araştırma desteği,
18. Ortak kullanım amaçlı makine teçhizat desteği,

⁵³ RG, 20.04.1990, 20498.

19. Nitelikli eleman istihdamı desteği,
20. Yeni girişimci desteđi⁵⁴, şeklindedir.

Yatırım teşvikleri kapsamında ayrıca değerlendirilen KOBİ'lere bir kamu bankası olan Halk Bankası tarafından ucuz krediler verilmektedir. Ayrıca KOBİ destek sistemiyle de bölgesel açıdan farklılaştırılmış düzeylerde yardım sağlanmaktadır.⁵⁵

KOBİ yatırımları için öngörülecek destek unsurları genel destek unsurları ile aynıdır. Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu İstisnası uygulamasında KOBİ teşvik belgesi kapsamında makine ve teçhizatın ithaline izin verilebilir. Ancak, KOBİ teşvik belgesi kapsamında kullanılmış makine ve teçhizat temin edilememektedir.

KOBİ teşvik belgesini haiz yatırımcılara KOBİ teşvik belgesi kapsamında yapılacak yeni makine ve teçhizat ithal ve yerli teslimleri Katma Değer Vergisi'nden (KDV) istisnadır. KOBİ teşvik belgesi kapsamında temin edilecek hammadde ve işletme malzemesi KDV istisnası desteğinden yararlanamamaktadır. Yatırımın tamamlanmasını müteakip 2 yıl içinde 1.000 ABD Doları tutarında ihracat yapılacağına dair aracı bankaya taahhütte bulunulması kaydıyla ilgili mevzuatlar çerçevesinde belirlenen yatırımlar vergi, resim ve harçlardan istisna edilmektedir.⁵⁶

1.1.4.1.2. AR-GE Yardımı

AR-GE projeleri, yeni bir ürün üretilmesi, ürün kalitesi veya standardının yükseltilmesi, maliyet düşürücü ve standart yükseltici mahiyette yeni tekniklerin uygulanması, üretimle ilgili olarak yeni bir teknoloji geliştirilmesi veya yeni teknolojinin yurt koşullarına uyumu konusunda bilimsel esaslara uygun ve araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin her safhasını belirleyecek mahiyette hazırlanacak çalışma ve teknoloji uyarlamasını, ifade etmektedir.⁵⁷ Yatırımlarda devlet yardımları hakkındaki karar dahilinde değerlendirilen AR-GE yardımları Türkiye Bilimsel Araştırma Kurumu'nun (TÜBİTAK) görüşü alınarak Hazine Müsteşarlığınca, Hazine

⁵⁴ [http://www.imes.kosgeb.gov.tr/tr/content.asp?CID=\(21.01.2010\)](http://www.imes.kosgeb.gov.tr/tr/content.asp?CID=(21.01.2010)).

⁵⁵ Özer, Serkan, "Avrupa Birliği Rekabet Politikası'nda Devlet Yardımları ve Türkiye'nin Uyumu", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006, s.102.

⁵⁶ [http://www.kobitek.com/makale.php?id=29\(26.05.2010\)](http://www.kobitek.com/makale.php?id=29(26.05.2010)).

⁵⁷ RG, 04.11.1998, 2313

Müşteriliği Yatırımlarda Devlet Yardımları Programları kapsamı esasları dahilinde çeşitli kurumlarca destekler sağlanmaktadır.

- **KOSGEB Destekleri**

Bu desteğin amacı ve bilim ve teknolojiye dayalı yeni fikir ve buluşlara sahip işletmelerin, ulusal ve uluslararası platformlarda rekabet edebilecek teknolojik düzeyde kurulması, gelişmesi ve yeni ürün üretilmesi veya geliştirilmesidir. Destekten beklenen yararlar işletmelerin teknoloji ve yenilik alanında gelişmeleri ve rekabet güçlerinin artırılmasıdır. Destek oranı, malzeme, teçhizat ve prototip üretimi ile ilgili giderler ve deneme amaçlı hammadde temini için, teçhizat ve demirbaşların teminat karşılığı satın alınması halinde; verilecek desteğin üst limiti 200.000 TL olup gider ve hammaddeye yapılan giderin %80 desteklenmektedir. Teçhizat ve demirbaşların finansal kiralama yolu ile alınması halinde; teçhizat ve demirbaşların faturada yer alan peşin bedeli ve KDV dışında kalan finansal kiralama giderlerine verilecek desteğin üst limiti 50.000 TL olup destek oranı yapılan giderin %50'dir. Projesi KOSGEB tarafından desteklenerek başarı ile tamamlanan işletmelere verilecek olan kalite geliştirme ve teknolojik donanım temini için; kalite geliştirme ve teknolojik donanım için gerekli demirbaşların teminat karşılığı satın alınması halinde; verilecek desteğin üst limiti 50.000 TL olup donanım ve demirbaş için destek Oranı: %80'dir. Teknoloji araştırma ve geliştirme desteğinden yararlanan işletmelerin danışmanlık ihtiyacının karşılanabilmesini sağlamak amacıyla; işbirliği yapılmış olan üniversitelerden sağlanacak danışmanlık hizmetinden, ilgili üniversitelerin belirlediği usul ve esaslar çerçevesinde yararlanılmaktadır. İşletmelerin yurtiçi ve yurtdışındaki üniversitelerden alacağı danışmanlık hizmeti desteği üst limiti 20.000 TL, buna verilecek destek oranı ise ilgili giderin %80'idir. Ar-Ge çalışmasının sonuçlarının tanıtımı ve duyurulması amacı ile işletme tarafından kitap, broşür, CD ve benzeri doküman yayınlanması giderleri desteği üst limiti ise 3.000 TL olup bu kapsamda verilecek destek oranı %80'dir. Teknopark kira desteği üst limiti 20.000TL olup bu kapsamda verilecek olan desteğin üst limiti ise yine %80'dir. İşletmelere, AR-GE projelerini gerçekleştirebilmeleri için KOSGEB TEKMER Müdürlüğü binalarında 24 aya kadar işlik tahsisi yapılmaktadır. İşletmelerin AR-GE konusuna ilişkin yurtdışı kongre, konferans, panel, sempozyum, teknoloji fuarları ile teknoloji transfer amaçlı yurtdışı toplantılara katılım ve ziyaret

desteği üst limiti 5.000 TL olup, verilecek olan destek oranı %80'dir. AR-GE projesi onaylandıktan sonra şirketlerini kuran veya AR-GE proje başvurusu tarihi itibarıyla son bir yıl içinde şirketini kurmuş olan ve Teknoloji Geliştirme Merkezi bünyesinde işlik tahsis edilen işletmelere, işliklerde AR-GE faaliyetlerine başlamalarından sonra verilecek geri ödemesiz destek tutarı 10.000 TL, teknoloji geliştirme merkezi ve DTİ' lerde yer alan, Teknoloji AR-GE destekleri kapsamında desteklenen ve projesini başarıyla tamamlayarak mezun olan işletmelerin yararlanabileceği geri ödemesiz destek tutarı 15.000 TL.'dir.⁵⁸

- **TÜBİTAK Destekleri**

TÜBİTAK-Teknoloji İzleme ve Değerlendirme Başkanlığı 1995 yılından günümüze AR-GE yardımını sürdürmektedir. TÜBİTAK, yükleneceği görevleri yürütmek üzere 21 Ocak 2006 tarihinde Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı'nı (TEYDEB) kurmuştur. Ülkemizde yerleşik tüm kuruluşların araştırma ve teknoloji geliştirme faaliyetlerini destekleyerek çağımızın en önemli ekonomik gelişme kaynağı olan teknolojinin toplumsal faydaya dönüşmesi sürecine katkıda bulunmaktadır. TÜBİTAK destekleri şu şekildedir;

Sanayi AR-GE Proje Destekleme Programı

Sanayi AR-GE projeleri destekleme programı, 1995 yılından beri TÜBİTAK ile Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM) işbirliği içinde yürütölmektedir. Programı, firma düzeyinde katma değer yaratan kuruluşların AR-GE çalışmalarını teşvik etmek ve bu yolla Türk sanayisinin AR-GE yeteneğinin yükseltilmesine katkıda bulunmak üzere oluşturulmuştur.

98/10 sayılı "Araştırma-Geliştirme Yardımına İlişkin Tebliğ", "Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Teknoloji ve Yenilik Destek Programlarına İlişkin Yönetmelik" ve "Sanayi Araştırma Teknoloji Geliştirme Ve Yenilik Projeleri Destekleme Programı Uygulama Esasları" uygun olarak yürütölen programın amacı, sanayi kuruluşlarının AR-GE Projelerine %60'a varan oranlarda hibe şeklinde destek sağlamaktır.⁵⁹

⁵⁸ <http://www.kosgeb.gov.tr/destekler/destek.aspx?dID=17>(12.04.2010)

⁵⁹ <http://www.tubitak.gov.tr/sid/481/pid/478/index.htm>(12.04.2010)

Proje Pazarları Destekleme Programı

Proje pazarları destekleme programı; üniversitelerden, araştırma kurumlarından ve sanayi kuruluşlarından temsilcilerin bir araya gelmesi ve tarafların somut proje önerilerini paylaşarak muhtemel işbirliklerinin oluşturulduğu etkinlikleri desteklemek için oluşturulmuştur. Üniversite veya araştırma kuruluşlarının bu amaçla düzenledikleri etkinlikler bu programca desteklenmektedir.

KOBİ AR-GE Başlangıç Destek Programı

Küçük ve orta büyüklükteki işletmelere yönelik strateji ve eylem planlarında geliştirilen temel strateji; KOBİ'lerin verimliliklerini, katma değer içindeki paylarının ve uluslararası rekabet güçlerinin artırılması esasına dayanmaktadır. Ülkemizde, AR-GE faaliyetlerinin önemli bir bölümü büyük ölçekli işletmelerle sınırlı olup, ülke sanayinin %98'ini oluşturan KOBİ'lerin AR-GE faaliyetleri istenilen düzeyin altında kalmıştır. Yukarıda belirtilen stratejik hedeflere ulaşmak için piyasa koşulları ve uluslararası anlaşmalar kapsamındaki yükümlülükler dahilinde, KOBİ'lerin AR-GE ve yenilik projeleri için farklılaştırılmış bir destek programı TÜBİTAK tarafından kurgulanmış ve uygulamaya alınmıştır.

KOBİ, AR-GE başlangıç destek programı ile, KOBİ'lerin bu sorunları aşabilmelerini sağlamak için yeni bir ürün üretilmesi, mevcut bir ürünün geliştirilmesi, iyileştirilmesi, ürün kalitesi veya standardının yükseltilmesi veya maliyet düşürücü nitelikte yeni tekniklerin, yeni üretim teknolojilerinin geliştirilmesi konularında KOBİ'ler tarafından yürütülen 400.000 TL bütçe ve 18 ay süre ile sınırlı ilk iki projenin TÜBİTAK tarafından desteklenmesi amaçlanmıştır.

Projelere program kapsamında sağlanacak desteklerle KOBİ'lerin, teknoloji ve yenilik kapasitelerinin geliştirilerek daha rekabetçi olmaları, sistematik proje yapabilmeleri, katma değeri yüksek ürün geliştirebilmeleri, kurumsal araştırma teknoloji geliştirme kültürüne sahip olmaları, ulusal ve uluslararası destek programlarında daha etkin yer almaları hedeflenmektedir.⁶⁰

⁶⁰ <http://www.tubitak.gov.tr/sid/696/pid/478/index.htm>(12.04.2010)

Teknoloji ve Yenilik Odaklı Girişimleri Destekleme Programı

Ulusal strateji ve eylem planlarında vurgulanan bilgiye dayalı üretimin gerekliliği gerçeğinden hareketle girişimcilik olgusunun teknoloji ve yenilik odaklı firmalara yönelmesini ve lisans, yüksek lisans veya doktora düzeyinde eğitilmiş kişilerin bilgi ve araştırmalarını ticari ve katma değeri yüksek ürünlere dönüştürebilmelerini teşvik etmek amacıyla TÜBİTAK, Teknoloji ve Yenilik Odaklı Girişimleri Destekleme Programını (TEKNOGİRİŞİM) kurgulamış ve uygulamaya almıştır.

Program kapsamında, girişimcilerin firmalarını kurmalarının ardından, personel, malzeme, alet/teçhizat/yazılım, seyahat, danışmanlık, hizmet alımı, ofis kira gideri ve ofise ait su, elektrik, ısıtma ve iletişim giderlerinin TÜBİTAK tarafından %75 oranında, en fazla 100.000 TL ve bir yıl süre ile desteklenmesi öngörülmektedir.⁶¹

- **Avrupa Birliği Yedinci Çerçeve Programı**

TÜBİTAK'ın görevlendirilmesi ile birlikte 2003 yılı başı itibari ile AB çerçeve programı ulusal koordinasyon ofisi kurulmuştur. Ofisin misyonu ise AB çerçeve programlarına Türkiye'nin katılımını ve Türkiye Araştırma Alanı'nın Avrupa Araştırma Alanı (ERA) ile bütünleşmesini kolaylaştırmak amacıyla araştırmacılarımıza her türlü desteği vermektir. Bu programın öncelikli alanlarına aday ülkelerin kurumlarının katılımını desteklemek ve kolaylaştırmak amacıyla yaklaşık 2 milyon Euro bütçe ile on beş üzerinde özel destek eylemi (SSA) projeleri bu ofis bünyesinde yürütülmektedir. 2004 yılında başlayan TR- ACCESS isimli SSA projesi bunların en kapsamlı olanıdır. Türkiye'deki araştırmacıları programa katılımını destekleyecek ve kolaylaştıracak gerekli koşulları sağlamak amacıyla hazırlana ve üç yıl sürecek TR-ACCESS projesi dahilinde amaçlanan ülke çapında bir bilgi ağı oluşturulması, dağınık halde bulunan araştırma kaynakları bir araya toplayarak program kapsamında yayınlanan çağrılar ve çalışma programlarının tanıtımını yaparak sanayi ve özellikle KOBİ'lerin programa katılımını desteklemektir.⁶²

⁶¹ <http://www.tubitak.gov.tr/sid/697/pid/478/index.htm>^(12.04.2010).

⁶² TÜBİTAK, “**Avrupa Birliği Altıncı Çerçeve Programı**”, TÜBİTAK Avrupa Birliği Altıncı Çerçeve Programı Ulusal Koordinasyon Ofisi Yayını, Ankara, 2005, s.9.

- **Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı Destekleri**

Vakfın amacı, kuruluşların sahip olduğu teknoloji geliştirme potansiyelinden azami faydayı sağlamalarına olanak vererek geliştirdikleri teknolojiler ile küresel pazarlarda rekabet eden teknoloji şampiyonu işletmeler haline gelmelerini sağlamaktır.

Ticari değeri olan yeni ürün oluşturulması veya mevcut ürünlerin rekabet gücünün yükseltilmesine ya da bu amaçla üretim yöntemi, sistemi ve tekniklerinin araştırılması ve geliştirilmesine yönelik AR-GE projeleri ile “Stratejik Odak Konuları Projeleri”ne destek sağlanmaktadır.⁶³

Teknoloji Geliştirme Projeleri Desteği

Desteğin amacı, “Teknolojik Ürün” ve “Teknolojik Proses İnovasyonu” kavramları çerçevesinde, bilgi birikimi projeyi gerçekleştiren firmada kalmak üzere, ticari değeri olan ürünlerin elde edildiği teknoloji geliştirme düzeyindeki AR-GE faaliyetleri desteklenmektedir. Altyapı veya üretim yatırımına dayalı projeler Teknoloji Geliştirme Projeleri (TGP) destek kapsamı dışında kalmaktadır. Hedef kitle sanayi kuruluşları ve yazılım şirketleridir. Bu işletmelerin AR-GE faaliyetlerini desteklemek amacıyla oluşturulan desteğin tamamı geri ödemeli olup, destek miktarı en fazla 1.000.000 ABD Doları olarak belirlenmiştir. Destek süresi azami 2 yıldır.⁶⁴

Ticarileştirme Projeleri Desteği

Desteğin Amacı, TTGV'nin Teknoloji Geliştirme Projeleri desteğinden yararlanarak prototip geliştirme aşamasını başarı ile tamamlamış firmaların faydalanabileceği ticarileştirme projeleri desteği, bu projeler sonucunda oluşan çıktılarının ölçek ekonomisine uygun şekilde ticarileştirilmesine yönelik geliştirilecek projelere destek sağlamayı amaçlamaktadır. Hedef kitle olarak Türk Ticareti Geliştirme Vakfı'nın (TTGV) Teknoloji Geliştirme Projeleri desteğinden yararlanarak prototip geliştirme aşamasını başarı ile tamamlamış sanayi kuruluşları ve yazılım şirketleridir. Desteğin üst limiti 1.000.000 ABD Doları olarak belirlenen geri ödemeli desteğin çerçevesi ticarileşme sürecinin gereklerine uygun olarak

⁶³ <http://www.ttgiv.org.tr/page.php?id=19>(12.04.2010)

⁶⁴ <http://www.ttgiv.org.tr/page.php?id=102>(12.04.2010)

geniştirilmiş, tamamlanan AR-GE projesi sonrasında uluslararası pazarlarda rekabet gücüne kavuşmak amacıyla yapılması gerekli üretim ve satışa yönelik hazırlık çalışmaları destek kapsamına dahil edilmiştir. Destek süresi azami 1 yıldır.⁶⁵

Ortak Teknoloji Geliştirme Projeleri Desteği

Desteğin amacı kuruluşları arasında beraber çalışma pratiği ve tecrübesinin “Araştırma ve Teknoloji Geliştirme” çalışmalarında teşvik edilmesi amacı ile tasarlanmıştır. Destek ile ortaklıktan doğan artı değeri artırmak üzere kuruluşların uzmanlık alanlarındaki AR-GE birikimlerinin bütünü tamamlayacak tarzda bir araya getirilmesi ve daha kapsamlı AR-GE faaliyetlerinde entegrasyonu ve kapasite gelişimini sağlamak temel hedef olarak belirlenmektedir. Destek ile ortak faaliyet alanlarında rekabet öncesi veya rekabet içi işbirliği oluşturmak için bir araya gelen kuruluşların projeleri de desteklenecektir. Hedef kitle sanayi kuruluşları ve yazılım şirketleridir. Destek en az 3 kuruluşun ortaklaşa AR-GE projesi yürütmek amacıyla bir ortak girişim oluşturması gerekmektedir. Temel ve uygulamalı araştırma süreçlerini de kapsayabilecek projeler için sağlanacak tamamı geri ödemeli desteğin üst limiti 2.500.000 ABD Doları'na çıkarılmıştır. Destek süresi azami 2 yıldır. Ayrıca üniversite ve araştırma kurumlarından alınması planlanan hizmet alımlarını özendirilmeye yönelik teşvikler sağlanmış, projelerin nakit akış yönetimlerini kolaylaştırıcı destek şartları geliştirilmiştir.⁶⁶

- **Maliye Bakanlığı Tarafından Uygulanan AR-GE Yardımları**

Gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin AR-GE harcamaları nedeniyle, Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunları ile vergi erteleme uygulaması sağlanmaktadır. Teknokentler de faaliyet gösteren gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri için AR-GE faaliyetlerine dayalı vergi teşvikleri verilmektedir.⁶⁷

1.1.4.1.3. Çevre Yardımı

Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar uyarınca çevre korumaya yönelik yatırımlar, Çevre Bakanlığınca sıcak nokta olarak belirlenmiş acil önlem gerektiren çevre kirliliklerinin giderilmesi dahil üretim için hammadde ithalatı

⁶⁵ [http://www.ttg.gov.tr/page.php?id=103\(12.04.2010\)](http://www.ttg.gov.tr/page.php?id=103(12.04.2010))

⁶⁶ [http://www.ttg.gov.tr/page.php?id=104\(12.04.2010\)](http://www.ttg.gov.tr/page.php?id=104(12.04.2010))

⁶⁷ Huzmeli Durnagöl, a.g.e., s.124.

gerektirmeyen katı, sıvı, gaz, tehlikeli atık ve benzeri yurtiçindeki her türlü atığın toplanması, geri kazanılması, arıtılması ve bertaraf edilmesine ilişkin teknolojilere ilaveten çevre kirliliği yaratabilecek durumları önlemeye ve doğal kaynakların rasyonel kullanımına yönelik temiz üretim teknolojileri, temiz ürünler üreten teknolojiler, temiz biyoteknoloji, temiz enerji teknolojileri, sürdürülebilir tarım teknolojileri gibi çevre ile uyumlu teknolojiler konusundaki yatırımlar olarak tanımlanmıştır. Söz konusu karar uyarınca bu kapsamda değerlendirilen çevre korumaya yönelik yatırımlar Çevre Bakanlığının görüşü alınarak, vergisel destek unsurları ile 400 bin TL'yi geçmemek üzere münhasıran çevre yatırımı için gerekli bina-inşaat ve makine ve teçhizat giderlerinin %50'si kadarı için yatırım kredisi kullandırılmak suretiyle Hazine Müsteşarlığınca uygulanmakta olan yatırımlarda devlet yardımları programları kapsamında desteklenmektedir.⁶⁸

Çevre maliyetlerinin desteklenmesi hakkında 2006/3 sayılı tebliğ⁶⁹ çerçevesinde, Türkiye'de ticari ve sınai faaliyette bulunan veya yazılım sektöründe iştiğal eden şirketler tarafından çevre, kalite ve insan sağlığına yönelik teknik mevzuata uyum sağlanabilmesini teminen akredite edilmiş kurum ve/veya kuruluşlardan alınacak kalite, çevre belgeleri ile insan can, mal emniyeti ve güvenliğini gösterir işaretlere ilişkin harcamaların belirli bir bölümünün karşılanması amaçlanmaktadır. Desteğin kapsamı;

- ISO 9000 serisi,
- ISO 14000,
- CE işareti,
- Uluslararası nitelikteki diğer kalite ve çevre belgeleri,
- ISO 22000 Gıda güvenliği yönetimi sistemi belgeleri,
- Tarım ürünlerine ilişkin belgelendirme işlemleri,
- Olumlu sonuçlanmak kaydıyla laboratuvar analiz raporların alımında sadece belgelendirme masrafları %50 oranında desteklenmektedir.⁷⁰

⁶⁸ DPT, “Devlet Yardımlarını Değerlendirme ÖİK Raporu”, DPT: 2681, Ankara, 2004, s.121.

⁶⁹ RG, 25.05.2006, 26177.

⁷⁰ [http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/2180504/22586\(22.01.2010\)](http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/2180504/22586(22.01.2010)).

1.1.4.1.4. İstihdam Yardımı

İstihdam yardımı 2000/1 sayılı Tebliğ⁷¹ ile yürütülmektedir. Tebliğ'in amacı, Sektörel Dış Ticaret Şirketi (SDTŞ) ünvanına haiz firmaların münhasıran dış ticarete ilişkin işlemlerini yürütmek üzere konusunda tecrübeli ve yüksek öğrenimli yönetici ve eleman istihdamının sağlanması amaçlanmaktadır. Bir SDTŞ'ye istihdam edeceği en fazla bir yönetici ile iki elemanın ücretleri için ve bir defa destek sağlanmaktadır. SDTŞ'lerin ilk defa istihdam edecekleri, konusunda tecrübeli ve yüksek öğrenimli yöneticinin toplam azami 18 bin ABD doları karşılığı TL'yi aşmamak üzere yıllık brüt maaşlarının % 75'i ve elemanların toplam azami 9 bin ABD doları karşılığı TL'yi aşmamak üzere yıllık brüt maaşlarının % 75'i desteklenmektedir. Sorumlu kuruluş DTM'dir. Destekleme en az 1 yıl süreyle karşılanmaktadır. Giderlerin TL cinsinden olması gerekmektedir.

1.1.4.1.5. Eğitim Yardımı

Eğitim yardımı 2007/3 sayılı tebliğ⁷² ile yürütülmektedir. Bu tebliğin amacı, Türkiye'de sanayi veya ticari faaliyette bulunan şirketler ile yazılım sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin çalışanlarının kalite, verimlilik, yönetim teknikleri, tasarım, uluslararası pazarlama vb. ile dış ticaret işlemleri konusundaki eğitim giderleri ile bu konularda alınacak danışmanlık hizmetlerine ilişkin giderlerin ve ülkemizde düzenlenen tasarım yarışmalarında dereceye giren tasarımcıların, tasarım konusunda yurt dışı eğitim giderlerinin "Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan" karşılanması amaçlanmaktadır.

Bu tebliğden, Türkiye'de faaliyette bulunan şirketler, yazılım sektöründe işte çalıştıran şirketler ile tasarımcılar yararlandırılabilir. Şirketlerin destekleneceği eğitim konuları; dış ticaret, gümrük ve kambiyo mevzuatı, yurt dışı pazarlama, müzakere ve yazışma teknikleri ile fiyatlandırma, dış ticarete ulusal ve uluslararası finansman sağlama teknikleri, rekabet hukuku ve koşulları ile Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü Mevzuatı, dış ticarete anlaşmazlıkların çözümü ve uluslararası tahkim, dış ticaret muhasebesi, uluslararası muhasebe standartları, moda-marka tasarımı, teknolojik, endüstriyel, görsel, yazılım ve ambalaj tasarımı, kalite,

⁷¹ RG, 29.01.2000, 23948.

⁷² RG, 28.07.2007, 26596

verimlilik, yönetim teknikleri, proje hazırlama, yönetim ve izleme teknikleri, stratejik planlama ve benzeri alanları kapsamaktadır.

Şirketlerin yıllık toplam 50.000 ABD dolarını aşmamak üzere, program bazında süresi 6 (altı) ayı geçmeyen yurtiçi eğitim giderlerinin %90'ı desteklenmektedir. Şirketlerin Müsteşarlıkça yetkilendirilmiş danışmanlardan almış oldukları danışmanlık hizmeti de bu tebliğ kapsamında destekten yararlanmaktadır. Alınacak danışmanlık hizmetlerine ilişkin giderlerin, yıllık toplam 150.000 ABD Dolarını aşmamak kaydıyla, %75'i desteklenmektedir. Danışmanlık hizmetleri maksimum 3 yıl süreyle destekten yararlandırılmaktadır.

Eğitim ve danışmanlık faaliyetlerinin destek ödemesinden yararlandırılabilmesi için, harcamaların belgelendirilmesi ve harcama belgesi tarihinden itibaren en geç 6 ay içerisinde şirketler adına doğrudan eğitimciler tarafından müsteşarlığa iletilmek üzere, eğitimin gerçekleştirildiği ildeki veya en yakın ildeki ihracatçı birliği genel sekreterliğine ibraz edilir. İhracatçı birliği genel sekreterliği ödeme miktarlarını Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na (TCMB) bildirir. Müsteşarlıktan alınan bildirim üzerine, TCMB ödemeyi öncelikle yapmaktadır.

1.1.4.1.6. Garantiler

Yatırımlara yönelik devletin sağlayabileceği olanaklar içinde hibe, hazine garantisi sağlanmasıdır. Ticari faaliyet gösteren teşebbüslerin aldıkları borçlara veya yürüttükleri projelere devletin kefil olması durumudur. Devlet yardımı, garanti nedeniyle devletin kasasından para çıkmasıyla değil, garantinin verildiği anda gerçekleşmektedir. Verilen yardımın miktarı, garanti kullanılmamış ve devlet kasasından sonuçta hiçbir para çıkmamış olsa da hesaplanabilmektedir. Bu, piyasa faiz oranı ile devlet garantisi altında alınan borç oranı farkının toplam borç miktarı ile çarpılması veya garanti miktarının borcun ödenmemesi riski ile çarpılması sonucu bulunacak miktardır.⁷³

Garanti verilen kuruluşların kreditorlere karşı ödeme yükümlülüklerini yerine getirmemesi sonucu oluşan hazine ödeme yükümlülükleri, yıllık bütçe kanunlarıyla ödeneği öngörülen risk hesabından karşılanmaktadır. Hazinece yapılan bu ödemeler

⁷³ Özkarabüber, a.g.e., s.18.

için, daha sonra ilgili garanti verilen kuruluşa rücu edilmektedir. Bu ödenek yanısıra, garanti verilen kuruluşlardan tahsil edilen garanti ücretleri de bu hesaba gelir kaydedilmektedir. Ayrıca, garanti kapsamında hazine için ödeme yükümlülüğü doğmamasını teminen garanti vermeden önce garanti verilecek kuruluşların mali yapısı, belirli kriterleri taşıyıp taşımadığı incelenmektedir. İlgili kuruluşların ödeyememe riskini yansıtacak bir garanti ücreti tahakkuk ettirilebilmektedir. Devletin garanti vermesinin amacı ise, kapsam içerisine giren ekonominin çeşitli sektörlerinde gelişmeyi sağlamak ve/veya finansman ihtiyacını karşılamaktır.⁷⁴

1.1.4.1.7. Bölgesel Yardımlar

Kalkınmışlık düzeyi düşük iller, enerji sıkıntısının ve altyapı eksikliğinin yoğun olarak yaşandığı bölgeler olmalarının yanı sıra birçok sosyal sıkıntıya da sahiptir. Bu yörelerdeki ekonomik ve sosyal istikrarın sağlanabilmesi ve ekonomik canlılığın temini için çeşitli teşvikler sağlanmaktadır.⁷⁵ Türkiye, istatistiksel bölge olarak bilinen Avrupa Birliği Sınıflandırma Sistemini (NUTS⁷⁶) 22 Eylül 2002 tarih ve 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kabul etmiştir. Buna göre; bölgeler teşvik uygulamalarında 4 bölüme ayrılmıştır.

Çizelge 1.1. Yatırım Teşvik Uygulamalarında Bölgeler

I. BÖLGE	II. BÖLGE	III. BÖLGE	IV. BÖLGE
İstanbul	Balıkesir	Konya Karaman	Kastamonu Çankırı
Tekirdağ	Çanakkale	Hatay Kahramanmaraş	Sinop Trabzon Ordu
Edirne	(Bozcaada,	Osmaniye Kırıkkale	Giresun Rize Artvin
Kırklareli	Gökçeada	Aksaray Niğde	Gümüşhane Erzurum
İzmir	hariç)	Nevşehir Kırşehir	Erzincan Ağrı
Bursa	Aydın	Manisa Afyonkarahisar	Kars Ardahan Iğdır
Eskişehir	Denizli	Kütahya Uşak	Van Muş Bitlis
Bilecik	Muğla	Kayseri Sivas	Hakkari Bayburt
Kocaeli	Antalya	Yozgat Zonguldak	Malatya Elazığ Bingöl
Sakarya	Isparta	Karabük Bartın	Tunceli Şanlıurfa
Düzce	Burdur	Samsun Tokat	Diyarbakır Mardin
Bolu	Adana	Çorum Amasya	Batman Şırnak Siirt
Yalova Ankara	Mersin	Gaziantep Adıyaman	Çanakkale İli Bozcaada,
		Kilis	Gökçeada İlçeleri

Kaynak: R.G. 16.07.2009 Tarih, 27290.

⁷⁴ DPT, 2004, s.123.

⁷⁵ İKV, “Avrupa Birliği ile Katılım Müzakereleri Rehberi”, İstanbul, 2005, s.84.

⁷⁶ İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması (NUTS-Nomenclature of Territorial Units for Statistics) Eurostat tarafından kurulmuştur. Bu çalışmanın amacı, AB için üretilecek bölgesel istatistiklerde belli bir yapı oluşturmaktır. NUTS sınıflaması 24.06.1988’de kabul edilip 15.07.1988’de resmi gazetede yayımlanan (EEC) 2052/88 Sayılı Topluluk Mevzuatından bu yana kullanılmaktadır.

16 Temmuz 2009 tarihli Resmi Gazete’de (RG) yayımlanarak yürürlüğe giren Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararına göre Türkiye’deki 81 ilin İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması 2’ye (İBBS 2 / NUTS 2) istinaden sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi göz önünde bulundurularak dört bölgeye ayrıldığını ve bu kararın aynı zamanda vergi indirimi ve yatırım yeri tahsisi gibi yeni teşvik uygulamalarını da içerdiği görülmektedir.

AB ile Türkiye’deki bölgesel yardımlar karşılaştırıldığında bölgelerin sınıflandırma sisteminin farklı olduğu görülmektedir. AB’de devlet yardımları NUTS kriterlerine göre belirlenen bölgesel birimler bazında verilmektedir. Türkiye NUTS sınıflama sistemine göre oluşturulan veriler, bölgesel gelişmişlik haritasının hazırlanmasında kullanılabilir. Hazırlanan bu harita ile yardım yoğunlukları tespit edilebilecek ve harita yeni yardım programlarının oluşturulmasında belirleyici olabilecektir⁷⁷. 2004/5084 sayılı Kanun ile kişi başına gelir düzeyi 1500 ABD Doları’ndan düşük olan illerde yatırım ve istihdam desteği verilmektedir.⁷⁸

49 ilde uygulanan 5084 sayılı Teşvik Kanunu 31 Aralık 2009 tarihinde son bulmuştur. Yerine “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar”⁷⁹ RG’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu karar ile getirilen teşvik ve destekler ile halen uygulanmakta olan teşvik ve desteklerin karşılaştırılması, bölgesel gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi ve istihdamın artırılması açısından etkileri konusunda bazı tespitleri belirtmek mümkündür.⁸⁰ Bu kararın amacı; kalkınma planları ve yıllık programlarda öngörülen hedefler ile uluslararası anlaşmalara uygun olarak, tasarrufları katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirmek, üretimi ve istihdamı artırmak, yatırım eğiliminin devamlılığını ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak, uluslararası rekabet gücünü artıracak teknoloji ve araştırma-geliştirme içeriği yüksek büyük ölçekli yatırımları özendirme, doğrudan yabancı yatırımları artırmak, bölgesel gelişmişlik farklılıklarını gidermek, çevre korumaya yönelik yatırımlar ile

⁷⁷ Ertuğrul, Özlem, “**AB Bölgesel Politikası Çerçevesinde Bölgesel Yardımlar**”, TC Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Ankara, 2003, s.50.

⁷⁸ Okumuş, Önder, Korkmaz, Adil, Duman, Koray, Kıymalıoğlu, Ümit, “**AB Uyum Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Amaçlı Devlet Yardımları, AB Müktesebatında Devlet Yardımları ve Türkiye’nin Uyum**”, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Antalya, 2004, s.219.

⁷⁹ RG, 16.07.2009, 15199

⁸⁰ [http://www.yakoder.org/haber_detay.asp?haberID=28\(20.01.2010\)](http://www.yakoder.org/haber_detay.asp?haberID=28(20.01.2010))

araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemektir.⁸¹ Bu karara göre, tüm yatırımlar, bölgesel ayırım yapılmaksızın gümrük vergisi muafiyeti ile KDV istisnasından yararlanmaktadır. I. ve II. bölgelerde; vergi indirimi, sigorta primi işveren hissesi desteği, yatırım yeri tahsisi, III. ve IV. bölgelerde ek olarak faiz desteği de verilmektedir. Bu destekler;

Çizelge1.2. Bölgesel Desteklerden Yararlanacak Yatırımlar İçin Bankalardan Kullanılacak En Az Bir Yıl Vadeli Kredilerin Teşvik Belgesinde Kayıtlı Sabit Yatırım Tutarının Yüzde Yetmişine Kadar Olan Kısmı İçin Ödenecek Faizin veya Kar Payı Miktarları

	III. BÖLGE	IV. BÖLGE	Araştırma ve Geliştirme Yatırımları ile Katı, Sıvı veya Gaz Gibi Atıklarının Temizlenmesi veya Yok Edilmesine Yönelik Çevre Yatırımları
Türk Lirası cinsi krediler	Üç puan	Beş puan	Beş puan
Döviz kredileri ve dövize endeksli krediler	Bir puan	İki puan	İki puan
Azamî faiz desteği miktarı	500 bin TL	500 bin TL	300 bin TL
Azami destek süresi	5 yıl	5 yıl	5 yıl

Kaynak: R.G., 16.07.2009 Tarih, 27290.

Çizelge 1.3. Teşvik Belgesi Kapsamında 31/12/2010 Tarihine Kadar Yatırıma Başlanması Halinde İndirim Oranları İle Yatırıma Katkı Oranları

Bölgeler	BÖLGESEL UYGULAMA		BÜYÜK ÖLÇEKLİ YATIRIMLAR	
	Yatırıma katkı oranı (%)	Kurumlar vergisi veya gelir vergisi indirim oranı (%)	Yatırıma katkı oranı (%)	Kurumlar vergisi veya gelir vergisi indirim oranı (%)
I	20	50	30	50
II	30	60	40	60
III	40	80	50	80
IV	60	90	70	90

Kaynak: R.G., 16.07.2009 Tarih, 27290.

⁸¹ RG, 16.07.2009, 15199

Çizelge1.4. Vergi İndirimi Bazında Destek Oranları

Bölgeler	BÖLGESEL UYGULAMA		BÜYÜK ÖLÇEKLİ YATIRIMLAR	
	Yatırıma katkı oranı (%)	Kurumlar vergisi veya gelir vergisi indirim oranı (%)	Yatırıma katkı oranı (%)	Kurumlar vergisi veya gelir vergisi indirim oranı (%)
I	10	25	25	25
II	15	40	30	40
III	20	60	40	60
IV	25	80	45	80

Kaynak: R.G., 16.07.2009 Tarih, 27290.

Çizelge1.5. Sigorta Pirimi İşveren Desteği Oranları

Bölgeler	31/12/2010 Tarihine Kadar Başlanılan Yatırımlar	31/12/2010 Tarihinden Sonra Başlanılan Yatırımlar
I	2 yıl	-
II	3 yıl	-
III	5 yıl	3 yıl
IV	7 yıl	5 yıl

Kaynak: R.G.,16.07.2009 Tarih,27290.

Çizelge 1.6. Bazı Sektör İşletmelerinin I. ve II . Bölgelerden IV . Bölgeye Taşınması İçin Şartlar ve Sağlanan İmkanlar

KAPSAM (kimler?)	KRİTER (ne yaparsa?)
I. ve II. Bölgelerdeki tekstil, konfeksiyon ve hazır giyim, deri ve deri mamulleri üretiminde faaliyet gösteren işletmeler,	IV. bölgedeki illere 31/12/2010 tarihine kadar bütünüyle taşınması ve en az elli kişilik istihdam sağlanması durumunda,

Kaynak: R.G., 16.07.2009 Tarih, 27290.

I ve II. Bölgede bulunan tekstil, konfeksiyon ve hazır giyim, deri ve deri mamulleri sektörlerinde faaliyette bulunan firmalar işletmelerini IV. bölgeye taşınmaları durumunda aşağıdaki imkanlardan yararlanmaktadır.

- Kurumlar vergisi veya gelir vergisi beş yıl süreyle %75 oranında indirimli olarak uygulanmakta,
- Yatırım yeri tahsis edilebilmekte,

- Çalışanların asgari ücrete tekabül eden sigorta primi işveren hissesinin tamamı taşınma tarihinden itibaren beş yıl süre ile bütçeden karşılanmakta,
- Ayrıca, tesislerin taşınma işleminin 2009 yılı sonuna kadar tamamlanması halinde taşınma giderleri bütçeden karşılanabilmektedir.

1.1.4.2. İhracata Yönelik Yardım Politikası

İhracat; ihracat bir malın veya değerın ihracat ve gümrük mevzuatı çerçevesinde fiili ihracatının yapılması, bedelinin (bedelsiz ihracat hariç) ise Kambiyo Mevzuatına göre yurt içine getirilmesidir.⁸² İhracata yönelik dış ticaret politikası ile ihracatı teşvik politikası ifadesi birbirine benzer anlam taşımaktadır. İhracata yönelik dış ticaret politikası ile kastedilen ihracat için üretime ağırlık vermek üretilmiş ürünlerin ihracatını kolaylaştırmak için teşvik önlemlerini uygulamaya geçirmektir. İhracatı teşvik politikası için üretim artışının sağlanması kadar üretilen ürünlerin dış pazarlarda satış gücüne ulaşabilmesi için ihtiyaç olan destek ve teşviklerin verilmesi de son derece önemlidir.⁸³

AB normlarına uygun olarak hazırlanan ihracata yönelik devlet yardımları mevzuatı ile Türkiye’de bölgesel farklılıklardan kaynaklanan ekonomik ve sosyal dezavantajların giderilmesi, eğitim yolu ile istihdamın güçlendirilmesi, moda-marka başta olmak üzere, teknoloji kullanan işletmelerde AR-GE aynı konuda faaliyet gösteren KOBİ’lerin örgütlenmesi, çevre sorunlarının önlenmesi, ihracat mallarının uluslararası alanda tanıtımı ve ihracatın artırılması için teknik engellerin kaldırılması amaçlanmaktadır.⁸⁴ Günümüzde ihracatı teşvik politikası araçları genel olarak şunlardır; ihracatı satış ve teslimler için döviz kazandırıcı faaliyetler için vergi, resim ve harç istisnası, ihracata yönelik devlet yardımları, finansmana yönelik destekler ile serbest bölgelerde sağlanan desteklerdir. Bununla birlikte ihracatı teşvik politikası çevresinde devlet yardımları ve ihracatı teşvik önlemleri de ele alınması gerekir.⁸⁵

⁸² [http://www.msxllabs.org/forum/ekonomi/10868-ihracat-nedir.html\(03.02.2010\)](http://www.msxllabs.org/forum/ekonomi/10868-ihracat-nedir.html(03.02.2010))

⁸³ Karluk, Rıdvan, “Türkiye Ekonomisi”, Beta Yayınevi, İstanbul, 1999, s.449.

⁸⁴ Aydoğuş, a.g.e., s.136.

⁸⁵ Kocatepe, a.g.e., s.74-75.

1.1.4.2.1. İhracatçı Yardımları

İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı 11 Ocak 1995 tarih ve 22168 sayılı RG’de yayımlanarak Haziran 1995’de yürürlüğe girmiştir. Belirli yıllarda getirilen düzenlemelerin ardından en son 2007, 2008 ve 2009 de çıkarılan tebliğler ile yeni teşvikler eklenmiştir. İhracata yönelik devlet yardımlarının verilmiş amacı, işletmelerin üretim yapısını ve ürün kalitesini güçlendirmek suretiyle uluslararası pazarlardaki rekabet yeteneklerini arttırmak, firmaların ihracat faaliyetlerine yöneltmek ve uluslararası pazarları tanımalarını sağlamak ve doğrudan pazarlama, pazarda derinleşme ile markalaşma faaliyetlerini desteklenmesini hedeflemektir.⁸⁶

İhracatta yönelik teşvikler, Türkiye’deki devlet yardımlarının önemli parçalarından birisini oluşturmaktadır. Bu teşviklerin temel amacı, KOBİ’ler başta olmak üzere, ihracatçı firmaların ihracata yönelik faaliyetlerini gerek üretim gerekse pazarlama aşamasında destekleyerek, uluslararası pazarlarda karşılaştıkları sorunların giderilmesine yardımcı olmak ve rekabet gücü kazanmalarına olanak sağlamaktır. İhracatın, devletin kalkınma planları ve yıllık programlardaki politika, ilke ve hedefler yönünden ülke ekonomisi yararına düzenlenmesini, desteklenmesini ve geliştirilmesini sağlamak; ihracatın desteklenmesi ve yönlendirilmesi konularında gerekli tedbirleri hazırlamak, uygulamak, uygulamayı takip etmek gibi teşvik edici çalışmalardan ise İhracat Genel Müdürlüğü sorumlu olmaktadır.⁸⁷

Bakanlar Kurulu’nun 27.12.1994 tarihli ve 94/6401 sayılı Kararı’nın 4. maddesinin verdiği yetkiye dayanılarak AB ve General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) normlarına uygun olarak hazırlanan devlet yardımları enstrümanları aşağıda belirtilmektedir;

- Uluslararası Nitelikteki Yurt İçi İhtisas Fuarlarının Desteklenmesine İlişkin Tebliğ (95/7)
- Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ (97/5)
- Araştırma-Geliştirme (AR-GE) Yardımına İlişkin Tebliğ (98/10)
- İstihdam Yardımı Hakkında Tebliğ (2000/1)

⁸⁶ Yeniçeri, Barış, “İhracatta Pazar Araştırması Semineri”, Denizli Ticaret Odası, Denizli, s.2.

⁸⁷ Özkaraüber, a.g.e., s.56.

- Yurt Dışında Gerçekleştirilen Fuar Katılımlarının Desteklenmesine İlişkin Tebliğ (2009/5)
- Yurtdışında Ofis-Mağaza Açma, İşletme ve Marka Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ (2005/4)
- Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve TURQUALITY®'nin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ (2006/4)
- Pazar Araştırması ve Pazarlama Desteği Hakkında Tebliğ (2006/6)
- Eğitim ve Danışmanlık Yardımı Hakkında Tebliğ (2007/3)
- Tasarım Desteği Hakkında Tebliğ (2008/2)⁸⁸

1.1.4.2.2. Vergi Resim Harç İstisnası

İhracatın artırılması, ihraç ürünlerine uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırılması ve ihraç pazarlarını geliştirilmesi için ihracat, transit ticaret, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerde vergi, resim ve harç istisnası uygulaması vardır.⁸⁹ Türkiye’de ihracatı arttırmak, ihraç ürünlerine uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırmak ve ihraç pazarlarını geliştirmek amacıyla bu karar; ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerde vergi, resim ve harç istisnasına ilişkin tedbirlerin düzenlenmesi ve yürütülmesini kapsamaktadır.⁹⁰ Firmaların, ihracat maliyetlerinin düşürülmesi amacıyla; ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetler neticesinde doğan vergi, resim ve harçlardan istisna edilmesidir.⁹¹

Bu istisnasının kapsamı ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler, döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetler ile transit ticaretin finansmanında kullanılmak kaydıyla kredi kuruluşlarınca kullanılan her türlü krediler ve firmaların sağladıkları prefinansmanlar ile bunların geri ödenmesi, ihracatla ilgili işlem yapan kuruluşların ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerle ilgili olarak yapmış oldukları bütün hizmet ve muameleler dolayısıyla

⁸⁸ <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/IHR/DevletYardimlariDb/devyardnot.doc>(12.04.2010)

⁸⁹ <http://www.tesvik.com.tr/bolumler/412/336/vergi-resim-harc-istisna-belgesi/>(07.04.2010).

⁹⁰ RG, 31.12.1999, 13812

⁹¹ Şahin, Arif, “İhracata Yönelik Finansman Araçları” <http://www.scribd.com/doc/6867685/Ihracata-Yonelik-Finansman-Araclar> (22.03.2010)

kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralar ve kambiyo işlemleri, dahilde işleme rejimi kapsamında yapılan ithalat ve/veya yurt içi alımlar ile ilgili işlemler ve bunların finansmanı amacıyla kullanılan krediler, ihracat karşılığı yapılacak her türlü ödemeler, ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler, döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetler ile transit ticaretle ilgili işlemler ve bu işlemler sebebiyle düzenlenen kağıtlar; Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinden, 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu ile ihdas edilen damga vergisinden, 492 sayılı Harçlar Kanunu gereğince alınan harçlar ve diğer kanunlarda yer alan vergi, resim ve harçlar ile 80 sayılı kanuna göre alınan hal rüsumundan müstesnadır. Firmalar, vergi resim harç istisnası belgesi almak için müsteşarlığa müracaat etmeleri gerekir. Belgelerinin süreleri azami 18 aydır.⁹²

Belgesiz ihracat kredileri ihracatın finansmanında kullanılan krediler ile ihracatla ilgili işlemler, ilgili kurum ve kuruluşlarca herhangi bir belge aranmaksızın (re'sen) vergi, resim ve harçlardan istisna edilmektedir. Belgeli ihracat kredileri ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerin finansmanında kullanılan krediler ile bunlarla ilgili işlemler ise, DTM'den alınacak vergi resim ve harç istisnası belgesi'ne istinaden vergi, resim ve harçlardan istisna edilmektedir.⁹³

2004 yılında yayınlanan “Döviz Kazandırıcı Faaliyetlerde Damga Vergisi ve Harç İstisnası Uygulaması Hakkında Tebliğ”⁹⁴ gereğince döviz kazandırıcı faaliyetlere ilişkin işlemlerle ilgili olarak düzenlenen kağıtlar damga vergisinden müstesnadır. Döviz kazandırıcı faaliyetlerin kısmen veya tamamen gerçekleştirilmemesi halinde, gerçekleşmeyen kısma ait alınmayan harç, ceza ve gecikme faizi ile birlikte geri alınır, denilmektedir.

2010 Tarihli Belgesiz İhracat Kredileri İle Vergi Resim ve Harç İstisnası Hakkında Karar⁹⁵ Gereğince 01.01.2007-31.12.2008 tarihleri arasında gemi inşa ve ihracının finansmanı amacıyla alınan ve henüz ihracat taahhüt hesabı kapatılmamış olan belgesiz ihracat kredilerine ilişkin ihracat taahhütleri 31.12.2011 tarihine kadar

⁹² RG, 31.12.1999, 13812

⁹³ Şahin, Arif, “İhracata Yönelik Finansman Araçları” <http://www.scribd.com/doc/6867685/İhracata-Yonelik-Finansman-Araclar> (22.03.2010)

⁹⁴ RG, 27.02.2004, 25386

⁹⁵ RG, 06.02. 2010, 27485

yapılacak ihracatla kapatılabilir. Bu süreler zarfında, kredi ile ilgili yapılan işlemlere vergi, resim ve harç istisnası uygulanmaktadır.

1.1.4.2.3. Finansman Destekleri

Gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde ihracatın artırılması, ekonomik politikalarının başta gelen amaçlarından. Özellikle iç maliyet oranları ithal girdilere bağımlılık, teknolojik gerilik gibi nedenlerle kendi ürünlerine uluslar arası piyasalarda rekabet gücü kazandırmak için, ihracatı en azından bu maliyet farklılıklarını ortadan kaldıracak oranda çeşitli araçlarla desteklemeleri gerekmektedir. İhracatın finansmanı; ihracatçının ve / veya ihracatçının sevkiyat yapacağı alıcının sevk öncesi ve/veya sevk sonrası dönemde kredi ve sigorta yöntemleriyle desteklenmesidir. Dolayısıyla ihracatın finansmanı denildiğinde ihracat katma değeri tüm üretim, imalat faaliyetlerine fon sağlanmasıdır.⁹⁶

İhracatın geliştirilmesi açısından ülkeler için ihraç edilecek malların üretim ve pazarlaması aşamasında finansman önemli bir noktadır. İhracatın finansmanı büyük ölçüde bankalarca açılan ihracat kredileri ile karşılanmaktadır.⁹⁷ İhracatın finansmanı;

- Finansmanın vadesine göre (kısa, orta ve uzun vadeli),
- İhracatın aşamasına göre (sevkiyat öncesi ve sonrası),
- Finansmanın kaynağına göre, olmak üzere üç ayrı grupta incelenmektedir.

Türk Eximbank ihracatçı ve ihracat bağlantılı mal üreten imalatçı firmalara, özellikle ihracata hazırlık döneminde finansman gereksinimlerinin karşılanması amacıyla, kısa vadeli ihracat kredileri tahsis etmektedir.⁹⁸ Bu nedenle Türkiye’de ihracatın finansmanında Türk Eximbank’ın faaliyetlerini bilmek gerekir. Türk Eximbank ihracata yönelik üretim yapan imalatçıları ve yurtdışında faaliyet gösteren girişimcileri kısa, orta-uzun vadeli nakdi, gayri nakdi kredi sigorta ve garanti programları ile desteklemektedir. Ayrıca ihracata yönelik İslami Kalkınma Bankası kaynaklı krediler Eximbank’ın Türkiye Milli Acentesi sıfatıyla kullandığı ithalat

⁹⁶ [http://iktisatcilar.blogcu.com/ihracatin-finansmani-ii/4623286\(12.04.2010\)](http://iktisatcilar.blogcu.com/ihracatin-finansmani-ii/4623286(12.04.2010))

⁹⁷ Seymen, Dilek Aykut, “Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde İhracat Kredileri ve EXİMBANK’ın İhracatın Gelişimindeki Rolü”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 1, 1995, s.195.

⁹⁸ [http://www.eximbank.gov.tr/html_files/MENU-2.htm\(26.04.2010\)](http://www.eximbank.gov.tr/html_files/MENU-2.htm(26.04.2010))

ve ihracat finansmanı amacıyla kullanılan kredilerdir. Bu kredilerin amacı İslam ülkeleri arasındaki ticaret hacminin artırılmasıdır.⁹⁹

1.1.4.2.4. Serbest Bölgeler

Serbest Bölgeler, ülkenin siyasi sınırları içinde ama gümrük sınırları dışında kalan; özel teşvikler sağlanarak yabancı sermaye ve teknoloji girişi hızlandırılarak ihracat, yatırım ve üretimi geliştirme ve arttırma amacı ile Bakanlar Kurulu Kararı ve buna bağlı 3218 sayılı Serbest Bölgeler mevzuatına dayanılarak kurulmuş bölgelerdir.¹⁰⁰

Türkiye ile Avrupa Birliği arasında 1 Ocak 1996 tarihinde oluşturulan Gümrük Birliği çerçevesinde düzenlenen gümrük mevzuatında ise, serbest bölgeler; Türkiye gümrük bölgesinin parçası olarak kabul edilmekle beraber, serbest dolaşımda olmayan malların herhangi bir gümrük rejimine tabi tutulmamak ve serbest dolaşıma girmemek kaydıyla konulduğu, gümrük vergileri ile ticaret politikası önlemlerinin ve kambiyo mevzuatının uygulanması bakımından Türkiye gümrük bölgesi dışında olduğu kabul edilen, serbest dolaşımdaki malların ise ihracat rejimi hükümlerine tabi tutularak konulduğu yerler olarak tanımlanmıştır.¹⁰¹

Serbest bölgelerin amacı; Türkiye'de ihracat için yatırım ve üretimi arttırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli bir şekilde temin etmek ile dış finansman ve ticaret imkanlarından daha fazla yararlanmak şeklinde belirtilmektedir.¹⁰²

Avantajları ise,

- Serbest bölgelerde üretim faaliyetinde bulunan ya da imal ettikleri ürünlerin satışından elde ettikleri kazançları gelir veya kurumlar vergisinden müstesnadır.
- Bu bölgelerde üretilen ürünlerin Free on Board (FOB) bedelinin en az % 85'ini yurtdışına ihraç eden mükelleflerin istihdam ettikleri personele ödedikleri ücretler gelir vergisinden müstesnadır.

⁹⁹ [http://iktisatcilar.blogcu.com/ihracatin-finansmani-ii/4623286\(12.04.2010\).](http://iktisatcilar.blogcu.com/ihracatin-finansmani-ii/4623286(12.04.2010).)

¹⁰⁰ [http://www.isbas.com.tr/site/serbestbolge.asp\(09.04.2010\).](http://www.isbas.com.tr/site/serbestbolge.asp(09.04.2010).)

¹⁰¹ [http://www.kuresellojistik.com/haberler.asp?nws=33\(09.04.20010\).](http://www.kuresellojistik.com/haberler.asp?nws=33(09.04.20010).)

¹⁰² [http://www.isbas.com.tr/site/serbestbolge.asp\(09.04.2010\).](http://www.isbas.com.tr/site/serbestbolge.asp(09.04.2010).)

- Bu bölgelerde gerçekleştirilen faaliyetlerle ilgili olarak yapılan işlemler ve düzenlenen kağıtlar damga vergisi ve harçlardan müstesnadır.¹⁰³
- Hazır işyeri kiralamak suretiyle üretim konusunda faaliyet gösterecek kiracı-kullanıcı firmalar için 15 yıl, diğer konularda 10 yıl, kendi işyerini inşa etmek suretiyle üretim konusunda faaliyet gösterecek yatırımcı-kullanıcı firmalar için 30 yıl, diğer konularda ise 20 yıl süreli “Faaliyet Ruhsatı” verilmektedir.
- Serbest bölgedeki faaliyetlerle ilgili her türlü ödemeler dövizle yapılmaktadır,
- Serbest bölge faaliyetlerinden elde edilen kazanç ve gelirler kambiyo rejimine ve herhangi bir izne tabi olmaksızın, yurt dışına veya Türkiye’ye transfer edilebilmektedir.
- Fiyat, kalite ve standartlarla ilgili olarak kamu kurum ve kuruluşlarına verilen yetkiler serbest bölgelerde uygulanmamaktadır.
- Serbest bölgeler gümrük bölgesi dışında sayıldığından, serbest bölgeler ile Türkiye arasında yapılan ticarete dış ticaret rejimi hükümleri uygulanır. Başka bir deyişle, Türkiye’den serbest bölgeye satılan mallar ihracat rejimine, serbest bölgeden alınan mallar ise ithalat rejimine tabi olup, serbest bölge kullanıcıları Türkiye’den KDV’siz mal ve hizmet satın alabilirler. Diğer taraftan, serbest bölge ile diğer ülkeler ve diğer serbest bölgeler arasında dış ticaret rejimi hükümleri uygulanmamaktadır.
- Mallar serbest bölgede süre sınırlaması olmaksızın kalabilmektedir.
- Serbest bölgede sağlanan teşvik ve avantajlardan yerli ve yabancı bütün firmalar eşit olarak yararlanmaktadır.
- Serbest bölgelerin altyapısı gelişmiş ülkelerdeki benzerleri ile aynı standarttır. Açık ve kapalı alan kiralari diğer ülkelere göre düşüktür. Serbest bölgeye getirilen Türkiye veya AB menşeli ya da buralarda serbest dolaşımda bulunan Gümrük Birliği kapsamındaki malların, serbest dolaşımda bulunma statüsü değişmediğinden, Türkiye’ye veya AB üyesi ülkelere girişinde gümrük vergisi ödenmez. Ayrıca, üçüncü ülke menşeli malların serbest bölgeye girişinde ve bu malların Türkiye veya AB üyesi ülkeler dışındaki üçüncü ülkelere gönderilmesi halinde de gümrük vergisi ödenmez.

¹⁰³ RG, 12.03.2009, 3218.

Ancak, serbest bölgeden Türkiye'ye veya AB üyesi ülkelere gönderilen serbest dolaşım durumunda olmayan üçüncü ülke menşeli mallar için ortak gümrük tarifesi ile uyumlaştırılmış Türk Gümrük Tarife Cetveli'nde belirtilen oran üzerinden gümrük vergisi ödenmektedir.

- İthal girdi kullanarak ürettiği ürünleri dış pazarlara satan, emek-yoğun sektörlerde faaliyette bulunan, re-eksport faaliyetinde bulunan, dövizle işlem yapmak isteyen üretim ve alım-satım yapan, altyapısı hazır modern iş ortamı arayan firmalar için serbest bölgeler daha avantajlıdır.¹⁰⁴

1.1.4.3. AB İle İlgili Yükümlülükler

1.1.4.3.1. Ankara Anlaşması

Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) kuruluşundan hemen sonra tam üye olmak isteği ile Temmuz 1959'da başvuruda bulunmuştur. AET tarafından tam üyelik talebimiz, Türkiye'nin kalkınma düzeyinin tam üyeliğin gereklerini yerine getirmeye yeterli olmadığı gerekçesiyle geri çevrilmiş fakat tam üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalanması önerilmiştir. Bu çerçevede, Türkiye'nin Topluluğa tam üye sıfatıyla katılabilmesinin yolunu açan Ankara Anlaşması¹⁰⁵ 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır. Anlaşma'nın amacı, Türkiye ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını ve Türk halkının çalıştırılma seviyesinin ve yaşama şartlarının yükseltilmesini sağlama amacını tümü ile göz önünde bulundurarak, taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri devamlı ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmek olarak belirtilmektedir (m.2/1).

Ankara Anlaşması, Türkiye ile Topluluk arasında üç kademede tamamlanacak bir ortaklık ilişkisi kurmaktadır. Bunlar hazırlık, geçiş ve son dönemlerdir. Hazırlık döneminde Türkiye-AET ilişkilerinin geliştirilmesi bakımından, Türkiye herhangi bir yükümlülük üstlenmemekte olup, geçiş dönemi ve son dönem boyunca üstleneceği yükümlülükleri yerine getirebilmesi için topluluğun yardımı ile ekonomisini güçlendirmesi öngörülmüştür.¹⁰⁶ Ankara Antlaşması'nın 16. maddesinde; akit taraflar, rekabet, vergileme ve mevzuatın yaklaştırılması ile ilgili hükümlerde anılan

¹⁰⁴ [http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/020805/10093\(09.04.2010\)](http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/020805/10093(09.04.2010)).

¹⁰⁵ RG, 04.02.1964, 397.

¹⁰⁶ www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/.../trkulus.doc -(16.03.2010) .

ilkelerin, ortaklık ilişkilerinde uyulmasını kabul ederler, denilerek Türkiye'nin rekabet konusunda topluluk müktesebatına uyumuna atıfta bulunulmuştur.¹⁰⁷

1.1.4.3.2. Katma Protokol

Türkiye'nin isteği üzerine bir sonraki dönemin (geçiş dönemi) koşullarını, süre ve sıralarını belirlemek üzere Topluluk ile yeniden müzakerelere başlanmış ve 23 Kasım 1970'de Katma Protokol¹⁰⁸ imzalanmıştır.¹⁰⁹

Katma Protokol, geçiş döneminin uygulanmasına ilişkin şartları, usulleri, sıra ve süreleri belirlemektedir. Protokolde yer alan ilkeler;

- Akit taraflar arasında karşılıklı ve dengeli yükümlülüklerin esas olması,
- Türkiye ile Topluluk arasında bir gümrük birliğinin giderek yerleştirilmesi,
- Ortaklığın iyi işlemesi amacıyla tarafların ekonomi politikalarının yakınlaştırılması ve ortak faaliyetlerin geliştirilmesinin sağlanması, olarak sıralanmaktadır.

Katma Protokol, malların serbest dolaşımını gerçekleştirecek usul, sıra ve süreler de dahil olmak üzere, kişilerin, hizmetlerin, sermayenin serbest dolaşımı; ulaştırma, rekabet, vergileme ve mevzuatın yakınlaştırılması; ekonomi ve ticaret politikalarının uyumlu hale getirilmesi konularını hükme bağlamaktadır. Katma protokol ekonomik, sosyal ve siyasi niteliği itibariyle Ankara Anlaşması ile paralellik göstermekte ve onun ekini oluşturmaktadır.¹¹⁰

Bu anlaşma ile hazırlık dönemi sona ermiş ve geçiş dönemi fiilen başlamıştır. Ancak, geçiş döneminin hukuken başlaması, katma protokolün 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe girmesiyle olmuştur. Geçiş döneminin amacı tarafların karşılıklı ve dengeli yükümlülükler esası üzerinden gümrük birliğinin, gelişen bir şekilde yerleşmesini sağlamak ve Türkiye'nin ekonomi politikalarını topluluğun ekonomi

¹⁰⁷ İdikut Özpençe, a.g.e., s.104.

¹⁰⁸ RG, 22.07.1971, 1448.

¹⁰⁹ <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/yaziciDostu.cfm?dokuman=pdf&action=detay&yayinid=208&icerikid=310> (09.04.2010).

¹¹⁰ <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/yaziciDostu.cfm?dokuman=pdf&action=detay&yayinid=252&icerikid=355> (09.04.2010)

politikalarına yaklaştırmaktır.¹¹¹ Katma Protokol'ün 43. maddesinin 2. fıkrası, Türkiye'yi, devlet yardımları bakımından Roma Antlaşması 87/3-a maddesi çerçevesinde, en az gelişmişlik düzeyindeki bölge statüsünde saymıştır. Kanunun 34/3 maddesi Türkiye için, Roma Antlaşması'ndan farklı olarak ilave istisna getiren diğer bir geçici hükmü, (c) bendinde yer almaktadır. Buradaki hüküm, ilk beş yıl boyunca, gümrük birliğinin kurulmasından doğan yapısal uyum gereklerinin yerine getirilmesine yönelik yardımların verilebileceği yönündedir. Ortaklık Konseyi, ilk 5 yıldan sonra bu hükmün işleyişini gözden geçirecektir.¹¹²

1.1.4.3.3. 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı

Türkiye'de Devlet yardımlarının AB Müktesebatına yakınlaştırılması ve uyumu çerçevesinde ilk çalışmalar 6 Mart 1995 yılında imzalanan AB ile Türkiye arasında Gümrük Birliği'ni kuran 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı¹¹³ ile başlamıştır. 1/95 sayılı OKK devlet yardımları konusunda Roma Antlaşması doğrultusunda (m.34/1) yasaklayıcı bir kural getirmektedir. Buna maddeye göre;

- Devlet kaynakları kullanılarak verilen,
- Belirli teşebbüslerin veya ürünlerin üretimini destekleyen,
- Rekabeti aksatan veya aksatma tehlikesi taşıyan ve AB ile Türkiye arasındaki ticareti etkileyen yardımlar, Gümrük Birliği'nin işleyişi ile bağdaşmaz nitelikte kabul edilmektedir.

Aynı maddenin devam eden bentlerinde bu kurallara birtakım muafiyetler getirilmektedir.¹¹⁴ Ancak, ürünlerin kaynağı bakımından ayırım yapılmamak kaydı ile bireysel tüketicilere verilen sosyal nitelikli yardımlar, doğal afetler ile olağanüstü olaylar nedeniyle ortaya çıkan zararın giderilmesi için verilen yardımlar ile beş yıllık süre için, birlik ile Türkiye arasındaki ticareti olumsuz etkilememek koşulu ile geri kalmış yörelerin gelişmesi için verilen yardımlar bu kuralın dışında tutulmuştur.¹¹⁵

¹¹¹ Huzmeli Durnagöl, a.g.e., s.169-170.

¹¹² Köksal, Rekabet Dergisi, Sayı 7, s.13-14.

¹¹³ 6 Mart 1995 tarihinde Brüksel'de toplanan AET- Türkiye Ortaklık Konseyi tarafından alınmış bir karardır.

¹¹⁴ www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/AB/ABKurumsalDb/1-95.pdf -(14.04.2010).

¹¹⁵ Ulutürk, Süleyman, “Avrupa Birliği Müktesebatında Devlet Yardımları ve Türkiye'nin Uyumu” paribus.tr.googlepages.com/s_uluturk2.doc (01.04.2010).

Türkiye'de devlet yardımları rejiminin geleceğine baktığımızda, Türkiye'nin 1/95 sayılı ortaklık konseyi kararının 34. maddesine göre yükümlülüğü vardır. Anılan madde de “*Topluluk üyesi devletlerin veya Türkiye'nin herhangi bir biçimde Devlet kaynaklarını kullanarak sağladıkları ve belli girişimlerin kayrılması veya belli ürünlerin üretimlerinin özendirilmesi sureti ile rekabeti aksatan veya aksatma tehlikesi olan her tür yardım, Topluluk ile Türkiye arasındaki ticareti etkilediği ölçüde Gümrük Birliği'nin iyi işleyişi ile bağdaşmaz*” denilmektedir. Bu madde, tahsis edilmemesi gereken devlet yardımlarını tanımlamada AB müktesebatına tamamen paralellik arz etmekte, aykırılık noktasını ise Gümrük Birliği'nin işleyişi ile bağdaşmama olarak tespit edilmektedir.¹¹⁶ Türkiye Cumhuriyeti, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 34. maddesi gereğince, devlet yardımlarına ilişkin mevzuatını Avrupa Birliği düzenlemeleri ile uyumlaştırmak yükümlülüğünü üslenmiş ve bu taahhüdüne Avrupa Birliğine tam üyelik yolunda hazırladığı Ulusal Program'da da yer vermiştir.¹¹⁷ 1/95 Sayılı OKK m.31 vd.'da rekabet hukukunun uyumlaştırılmasına yönelik hükümler düzenlenmiştir. Bu hükümler, Topluluk rekabet hukukunun temel maddeleri olan Avrupa Topluluğu Antlaşması (ATA) m. 81 vd. hükümlerle hemen hemen aynıdır. 1/95 sayılı OKK m. 39'a göre, Türkiye'de kendi hukuk sisteminde ATA m. 81 ve 82'deki yasaklanan rekabet ihlalleri ile aynı yönde düzenlemeler yapmakla yükümlü tutulmuştur. Bunların başında Türkiye'de rekabet kanununun çıkarılması ve rekabet kurallarını etkin bir şekilde uygulayacak bir rekabet kurulunun oluşturulması gelmektedir.¹¹⁸

Sonuç olarak Topluluk rekabet hukuku ile Türk rekabet hukuku arasında çok sıkı bir ilişki söz konusudur. Bu ilişki 1/95 sayılı OKK'da, Gümrük Birliği kararı, açık bir şekilde öngörülmüştür. Ancak Türkiye'nin henüz AB'nin tam üyesi

¹¹⁶ Göksoy, Hande, “**AB'de Devlet Yardımları ve Türkiye'de Devlet Yardımları Rejiminin Geleceği**” <http://www.esrc.com/www2/bulten2bb.asp?bulsayID=156&altbas=altbas1&konu=konu1&k=1>(31.08.2009).

¹¹⁷ Köksal, Tunay, “**6 Ekim 2004 Tarihli İlerleme Raporu Çerçevesinde Devlet Yardımlarının İzlenmesi ve Denetlenmesi**”, Rekabet Haber Bülteni, Sayı: 6, Ankara, 2004, s.11. http://www.rekabetdernegi.org/rk_bulten/sayi6.doc(17.03.2010).

¹¹⁸ Pınar, Hamdi, “**Topluluk Rekabet Hukukunun Türk Rekabet Hukukuna Etkisi**”, Rekabet Haber Bülteni, Sayı: 6, Ankara, 2004, s.6. http://www.rekabetdernegi.org/rk_bulten/sayi6.doc (17.03.2010).

olmamasından dolayı ATM'nin içtihatlarının doğrudan uygulanması söz konusu olamayacağı açıktır.¹¹⁹

1.1.4.3.4. Katılım Ortaklığı Belgeleri

Türkiye'nin adaylığının teyit edildiği (1999) Helsinki Zirvesi'nin ardından çalışmalar daha farklı bir boyut ve hareketlilik kazanmış ve katılım öncesi strateji kapsamında AB Komisyonu tarafından hazırlanan katılım ortaklığı belgeleri ve ilerleme raporları ile birçok konuda olduğu gibi devlet yardımları konusunda da kısa ve orta vadede önceliklerin belirlenerek AB normlarına uyum sağlanabilmesi için çeşitli telkinlerde bulunulmuştur. Buna karşılık, Türkiye de söz konusu kriterleri karşılama yönündeki taahhütlerini içeren ulusal programını 2001 yılında sunmuştur.¹²⁰

2001 tarihli katılım ortaklığı belgesinde kısa vade de devlet yardımlarına ilişkin, şeffaflık ve devlet yardımının düzenli gözetilmesine temel oluşturmak üzere devlet yardımı kontrolü sorumluluğunun belirlenmesini sağlayacak mevzuatın uyumlaştırılması; orta vade de ise devlet yardımları ve bölgesel yardım şemaları ile ilgili AB müktesebatına uyumun tamamlanması ve tekeller ve özel haklardan faydalanan şirketler ile ilgili mevzuatın uyumlaştırılması öngörülmüştür.¹²¹

2003 Tarihli Katılım Ortaklığı Belgesinde ise, kısa vade de devlet yardımlarına ilişkin müktesebata uyum sağlanması ve AT kriterlerini esas alan etkin bir devlet yardımları kontrolünün sağlanması amacıyla bir ulusal devlet yardımları izleme otoritesinin kurulması öngörülmüştür.¹²²

2006 Tarihli Katılım Ortaklığı Belgesinde ise, kısa vade de; devlet yardımlarına ilişkin müktesebata uyum sağlanması, bir "Ulusal Devlet Yardımları İzleme Kurumu" kurulması ve devlet yardımlarının sıkı şekilde kontrolünün sağlanması ile rekabet ve devlet yardımı alanlarında şeffaflık ve sürekli bilgi değişiminin sağlanması öngörülmektedir. Orta vade de ise; tekellere ve özel ve

¹¹⁹ Pınar, a.g.e., s.7.

¹²⁰ İKV, "Avrupa Birliği ile Katılım Müzakereleri Rehberi", İstanbul, 2005, s.438.

¹²¹ http://mebgep.meb.gov.tr/tr/dokumanlar/katilim_ortakligi_belgeleri/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2001.pdf (06.04.2010)

¹²² http://mebgep.meb.gov.tr/tr/dokumanlar/katilim_ortakligi_belgeleri/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2003.pdf (06.04.2010)

inhisari haklara sahip teşebbüslere özel dikkat gösterilerek, anti-tröst ve devlet yardımları alanlarındaki uygulamanın pekiştirilmesi, tüm piyasa katılımcıları ve yardım sağlayıcıların, anti-tröst ve devlet yardımları kuralları ile ilgili farkındalıklarının artırılması öngörülmüştür.¹²³

2008 Tarihli son Katılım Ortaklığı Belgesinde kısa vadede müktesebata uygun bir devlet yardımları kanununun kabul edilmesi ve mevcut şeffaflık taahhütlerini yerine getirebilecek, işlevsel olarak bağımsız bir devlet yardımları izleme otoritesinin oluşturulması, orta vade ise; devlet yardımları alanında ikincil mevzuatın uyumlaştırılması öngörülmektedir. Mevcut ikili taahhütler ile uyumlu olarak devlet yardımları alanında şeffaflığın sağlanması, yürürlükte olan tüm yardım planlarının topluluğa beyanı ve verilmesi öngörülen herhangi bir münferit yardımın önceden topluluğa haber verilmesinin sağlanacağı öngörülmüştür.¹²⁴

1.1.4.3.5. AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programında Devlet Yardımları

Türk rekabet hukuku, AB rekabet hukuku ile büyük ölçüde paraleldir. AB'nin rekabet kurallarına getirdiği değişiklikler Rekabet Kurumu tarafından izlenmekte ve paralel düzenlemeler oluşturulması çalışmaları başlatılmış bulunmaktadır.

Devlet yardımları alanında öncelikle ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının iştiraki ile bir çalışma grubu oluşturulmalı, devlet yardımları alanındaki dağınıklık giderilmelidir. Ayrıca, devlet yardımı uygulamalarının AB müktesebatında yer alan kriterlere uygunluğunu değerlendirecek bir devlet yardımları izleme ve denetleme kurumunun tesis edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.¹²⁵

- **2001 Ulusal Program**

Türkiye'de devlet yardımları alanında birbirinden bağımsız olarak faaliyet gösteren bir çok kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Yatırım yardımları (yerli ve yabancı) esas itibarıyla Hazine Müsteşarlığınca uygulanmaktadır. AB hukuku, devlet yardımlarına, rekabeti ve ticareti olumsuz yönde etkilemediği ve topluluğun tümünün

¹²³ http://mebgep.meb.gov.tr/tr/dokumanlar/katilim_ortakligi_belgeleri/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2006.pdf (06.04.2010).

¹²⁴ http://mebgep.meb.gov.tr/tr/dokumanlar/katilim_ortakligi_belgeleri/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2007.pdf (06.04.2010)

¹²⁵ <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=195&l=1> (10.04.2010)

çıkartılmasına olduğu durumlarda cevaz veren bir yapı arz etmektedir. Dolayısıyla yardım esasta yasak olup, istisnai durumlarda onay alınmaktadır. Rekabet ve devlet yardımları ile ilgili tüm yasal düzenlemeler (ikincil mevzuat dahil) ve mevcut uygulama kuralları ülkemiz açısından bağlayıcı bulunmaktadır.

Devlet yardımları alanında ana sorumlu kuruluşlar Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı ve Eximbank'tır. Yatırımlarda devlet yardımları alanında müktesebata uyum sağlamak açısından AB tarafından bu konuda alınan kararların, konuların ve/veya kriterlerin yerli mevzuatın içine yerleştirilmesi diğer bir deyişle birebir üstlenilmesiyle uyum sorununun çözülmesi mümkün görülmemektedir. Bu sorunların çözümü aşamasında ortaya çıkması muhtemel idari ve teknik sıkıntıların aşılabilmesi ve sürecin kısaltılabilmesi açısından teknik düzeyde ortak çalışmalar yapılması gerekecektir.

Ülkemizde devlet yardımı politikalarının belirlenmesi, koordinasyonu ve denetlenmesi, AB kurallarına göre eksiklikleri ve yapılması gerekenler, uygulamalar arasında koordinasyonun temini, AB rekabet politikalarına uygunluk ve uygulamaların takibi ve sonuçlarının değerlendirilmesine yönelik yeni yapılanmaların oluşturulması konularında ilgili tüm kurumların katılımıyla Türkiye çapında ortak çalışmalar yürütülerek, bu çalışmalarda ortaya çıkan hususlar ve değerlendirmelerin AB ile yapılacak ortak çalışmalar ile ele alınması uygun olabilecektir.

Türk mevzuatında yapılması gereken değişiklik ve yenilikler; mevzuatta yapılması gerekenler konusu iki ayrı bölüm olarak ele alınmalıdır. Devlet yardımları uygulamasının birden çok bağımsız birim tarafından yürütülmesi dolayısıyla uygulama mevzuatı da ayrı ayrı çıkartılmaktadır. Bu nedenle, aynı konuda destekler içeren değişik mevzuatın bir araya getirilmesi ve yardım politikalarının birbirine uyumlu ve tamamlayıcı mahiyette olması gerekmektedir.

Konuyla ilgili bir diğer husus ise, mevcut durum itibarıyla uygulanan teşvik mevzuatının uluslararası anlaşmalarda ve AB mevzuatında yer alan rekabet ve devlet yardımları kıstaslarına genel olarak aykırı olmadığı düşünülmeyle birlikte, uygulamaların ve sistemin tümünün AB'nin yukarıda belirtilen NUTS esasına dayalı bölgesel mevzuatı zeminine oturtulması zorunludur.

Gerekli kurumsal değişiklikler, devlet yardımları uygulamalarını yürüten birimlerin organizasyonu açısından da AB üyesi ülkeler ile Türkiye arasında idari yapıdan kaynaklanan sistem farklılıkları bulunmaktadır. Dolayısıyla üye devletlerde komisyonu bu şekilde daimi olarak bilgilendirecek bir örgüte, bir başka deyişle milli düzeyde oluşturulacak bir devlet yardımları izleme ve denetleme kurumuna ihtiyaç bulunmaktadır. Türkiye'de bu uygulamalar tamamen merkezi idare tarafından yapılmaktadır.

Yeni mevzuatın yürürlüğe girmesine bağlı olarak alınması gereken tedbirler; devlet yardımları alanında müktesebata uyum sağlamak açısından AB mevzuatının yerli mevzuatın içine yerleştirilmesi diğer bir deyişle bire bir üstlenilmesiyle uyum sorununun çözülmesi mümkün görülmemektedir. AB'den ekonomik ve sosyal açıdan oldukça farklı bir yapıya sahip olan Türkiye'nin devlet yardımları sistemine, AB'de kullanılan devlet yardımları enstrümanlarının (bölgesel ve sektörel tercih kriterleri, KOBİ tanımı, yardım tavanları ve gerekçeleri gibi) yerleştirilmesi ve uyarlanabilmesi için teknik düzeyde AB ile ortak çalışma imkanları yaratılmalıdır. Daha önce bu amaca yönelik olarak hazırlanan proje ve yürütülen çalışmalarda AB ile yeterli seviyede irtibat sağlanamamış ve teknik düzeyde çalışmalar henüz başlatılamamıştır.

Diğer taraftan, gerek ortaya konacak olan bölgesel değerlendirme kriterleri, gerekse devlet yardımları konusunda mevzuat ve idari yapılanmada mevcut olan dağınıklığı gidermek ve yeniden düzenlemek amacıyla bir çalışma çerçevesinin oluşturulması gerekli görülmektedir. Kısaca, AB'ye uyum çalışmalarında mevzuatın tercüme edilmesi ve aynen kabulü yerine, temelde serbest piyasa ekonomisine müdahale niteliğinde olan ve bu hali ile rekabeti bozucu etkisi olan devlet yardımlarını haklı kılan sosyal gerekçelerin neler olduğu ve rekabet politikalarıyla nasıl ilişkilendirildiği üzerinde durmak gerekmektedir. Mevzuat uyumu çalışmalarında teknik işbirliği çok önemli bulunmaktadır.

Fiziki yatırımlar, devlet yardımları ile ilgili oluşturulacak kurum için gerekli fiziki mekan ve donanımı kapsamaktadır. Diğer yatırım kalemi ise eğitim amaçlı harcamalardan oluşmaktadır. Bu kapsamda istihdam edilen personelin genel uzmanlık eğitimi yanında AB mevzuat ve uygulamaları, DTÖ ve diğer uluslararası anlaşma hükümleri ile ilgili bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır.

Her iki yatırım için gerekli olan bedel, oluşturulacak yeni kuruma yüklenilen görev çerçevesinde değişecektir. Yapılacak değişikliklerin altyapısını oluşturacak çalışmalar ile kurumsal yapıda yapılması gereken değişikliklerin yasal prosedürü ortaya konulmalıdır. Buna göre, AB rekabet ve devlet yardımı uygulamalarının mesnedini teşkil eden politikalar ile hedef ve amaçları ele alınmalı ve bu konuda AB ile teknik işbirliği sağlamak suretiyle Türkiye'ye yönelik devlet yardımları mevzuatının altyapısı oluşturulmalıdır. Kanun değişikliği öngörülen haller orta vadeye sarkabilecektir.¹²⁶

- **2003 Ulusal Program**

Devlet yardımlarını izleme ve denetlemeden sorumlu olacak otoritenin 2003 yılında oluşturulmasını müteakip AB mevzuatına uyum süreci başlayacaktır. Otoritenin mevzuat uyumu ve uygulamasına yardımcı olmak üzere 2002 yılı Katılım Öncesi Mali İşbirliği Projesi kapsamında eşleştirme (twinning) projesi kabul edilmiştir.

AB Mevzuatında yer alan anlaşmanın 93. maddesinin uygulanmasına ilişkin detaylı kuralları belirleyen 22 Mart 1999 tarih ve 659/1999 sayılı Konsey Tüzüğü'ne karşılık Türk mevzuatında devlet yardımlarının izlenmesi ve denetlenmesi hakkındaki kanun çıkarılması öngörülmüştür.

AT Antlaşmasının 87. ve 88. maddelerinde, eğitim yardımları, maddelerinin de minimis yardımları, KOBİ'lere verilen yardımlar, istihdam için verilen yardımlar, AR-GE yardımları, çelik, kömür ve gemi inşa sanayi ile çevresel yardımlara karşılık olarak Türk mevzuatında devlet yardımlarını izleme ve denetlemeden sorumlu otoritenin oluşturulmasını müteakiben ilk altı ay içerisinde yayımlanacaktır. Sorumlu kuruluş ise Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının altında kurumsal bir yapılanma oluşturulacaktır.¹²⁷

- **2008 Ulusal Program**

Müktesebata uygun bir devlet yardımları kanununun kabul edilmesi ve mevcut şeffaflık taahhütlerini yerine getirebilecek, işlevsel olarak bağımsız bir devlet

¹²⁶ <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=195&l=1>(10.04.2010).

¹²⁷ 2003 Ulusal Program, http://www.abgs.gov.tr/files/UlusalProgram/UlusalProgram_2003/tr/doc/IV-06.doc (10.04.2010).

yardımları izleme otoritesinin oluşturulması, ATA'nın 87. ve 89. maddelerinde belirtildiği üzere ülkemizde bir devlet yardımları kanununun oluşturulması gerekmektedir. Hazırlanacak kanunun kapsamı ise, devlet yardımları uygulamalarının izlenmesi, denetlenmesi ve ekonomik koordinasyonu sisteminin oluşturulmasıdır. Sorumlu kuruluş ise, devlet yardımları izleme ve denetleme otoritesinin oluşturulacağı kurum olarak görülmektedir. Mevzuatın uyumu ve uygulanması için gerekli kurumsal yapılanma ihtiyaçları, devlet yardımları izleme ve denetleme otoritesinin oluşturulacağı kurum bünyesinde devlet yardımları ile ilgili kapasite geliştirilmesi öngörülmektedir.

Ulusal çelik sektörü yeniden yapılanma programının AB gerekliliklerine uygun olarak, AB Türkiye – Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) Serbest Ticaret Antlaşmasına karşılık olarak taslak Türk mevzuatında demir-çelik sektörü ulusal yeniden yapılandırma programının yapılması, kapsamı ise, 2001 yılından itibaren demir-çelik sektörüne sağlanan devlet yardımlarının Türkiye-AKÇT Serbest Ticaret Anlaşması hükümleriyle uyumlaştırılması ve önümüzdeki dönemde de sektöre AB'ye uyumlu devlet yardımı verilebilmesi öngörülmektedir. Sorumlu kuruluş olarak, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı kabul edilmiştir.

Devlet yardımları alanında ikincil mevzuat AB yürürlükteki mevzuatına karşılık taslak Türk mevzuatı devlet yardımlarının denetlenmesi ile ilgili ikincil mevzuatın çıkarılması öngörülmüş kapsamı ise, devlet yardımlarını izleme ve denetleme mekanizmasının işlevsel hale getirilmesi için, devlet yardımları kanunu tasarısı taslağının yasalaşmasını müteakip bölgesel, KOBİ, çevre, AR-GE, istihdam, eğitim vs. gibi yardım alanlarına yönelik olarak yaklaşık 25–30 adet ikincil mevzuatın çıkarılması gerektiği belirtilmiştir. Bu konuda sorumlu kuruluş, devlet yardımları izleme ve denetleme otoritesinin oluşturulacağı kurum kabul edilmiştir.¹²⁸

2001 yılında yayımlanan “AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı”nda, ülkemizde devlet yardımlarının belirlenmesi, koordinasyonu ve denetlenmesi, AB kurallarına göre eksiklikleri ve yapılması gerekenler, uygulamalar arasında koordinasyon temini, AB rekabet politikalarına uygunluk ve

¹²⁸ 2008 Ulusal Program, http://www.abgs.gov.tr/files/UlusalProgram/UlusalProgram_2008/r/doc/iv_08_rekabetpolitikasi.doc (10.04.2010).

uygulamaların takibi ve sonuçlarının değerlendirilmesine yönelik yeni yapılanmaların oluşturulması konularında ilgili tüm kurumların katılımıyla Türkiye çapında ortak çalışmalar yürütülerek, bu çalışmalarda ortaya çıkan hususlar ve değerlendirmelerin AB ile yapılacak ortak çalışmalar ile ele alınması öngörülmüştür. Bu çerçevede, 2000 yılında Avrupa Birliği Genel Sekreterliği koordinasyonunda bir alt çalışma grubu oluşturulmuş ve devlet yardımları ile ilgili konularda çalışmalara başlamıştır. Türkiye-AB 2 numaralı iç pazar ve rekabet alt komitesinin dördüncü toplantısı, 10 Mayıs 2005 tarihinde Ankara’da Avrupa Birliği Genel Sekreterliği’nde gerçekleştirilmiştir.¹²⁹

2001 yılında yayımlanan “AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı”nda devlet yardımları alanında mevcut durum analizi şöyle yapılmıştır: Türkiye’de devlet yardımları alanında birbirinden bağımsız olarak faaliyet gösteren birçok kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Yatırım yardımları esas itibariyle Hazine Müsteşarlığınca uygulanmaktadır. İhracat destekleri olarak yapılan yardımlar ise AB’nin “yatay yardımlar” başlığı altında topladığı yardımlardan oluşmakta ve esas itibariyle Dış Ticaret Müsteşarlığınca yürütülmektedir. İhracat kredisi ve sigortası uygulamaları ise Eximbank tarafından yapılmaktadır. Ayrıca KOBİ sayılan firmalara Halk Bankası tarafından kredi verilmektedir.¹³⁰

1.1.4.4. Türkiye’de Devlet Yardımları Sisteminin Değerlendirilmesi

Devlet Yardımlarının izlenmesi ve denetlenmesi, kamu borçları ve bütçe açığının azaltılması, enflasyona karşı mücadele, kamu harcamalarının şeffaflaştırılması, vergi ve diğer mali yükümlülüklerden daha fazla verim alınması için ekonomide istikrarın sağlanması önem taşımaktadır¹³¹. Devlet yardımları alanında müktesebata uyum sağlamak açısından AB mevzuatının yerli mevzuatın içine yerleştirilmesi uyum sorununun çözülmesi mümkün görülmemektedir. Bu sorunların çözümü aşamasında ortaya çıkması muhtemel idari ve teknik sıkıntıların giderilebilmesi ve sürecin kısaltılabilmesi açısından teknik düzeyde ortak çalışmalar yapılması gerekecektir. Türkiye, Avrupa Birliği’ne tam üyelik yolunda hazırladığı Ulusal Programı’nda uyguladığı yardımları Avrupa Birliği kurallarına uygun hale

¹²⁹ http://www.turktrade.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=56(26.04.2009).

¹³⁰ http://www.turktrade.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=56(26.04.2009).

¹³¹ Fornalcyk, Anna, “**State Aid Regulation in Candidate Countries: The Case of Poland**”, The Law of State Aid in The European Union”, Oxford University Press, 2004, s.135.

getirmeyi ve devlet yardımı uygulamalarının Avrupa Birliği müktesebatında yer alan kriterlere uygunluğunu değerlendirmek üzere milli düzeyde bir “Devlet Yardımları İzleme ve Denetleme Kurumu” oluşturmayı taahhüt etmiştir. Ülkemizin bu taahhüdünü bir an önce tam olarak yerine getirebilmesi için, Avrupa Birliği norm ve standartlarıyla uyumlu bir devlet yardımları mevzuatına ve bu mevzuata aykırılığı denetleyecek bir kuruma sahip olması acilen gerekmektedir.¹³²

Kısıtlı olan kaynakların etkin biçimden kullanılması, devlet yardımlarının denetlenmesinin temel amacını oluşturmaktadır. Devlet yardımlarının denetlenmesi aynı zamanda devletin ödevidir. 1982 Anayasası’nın 167. maddesinde, “*Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler*” denilmektedir. 1 Aralık 1994 tarihinde yürürlüğe giren 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’un (RK) gerekçesini de oluşturan bu hüküm, devletin rekabeti koruyucu yasal bir mevzuat düzenleme yükümlülüğüne işaret etmektedir. Türkiye’de devletin ekonomiye müdahalesinin sınırları, diğer bir anlatımla devlet yardımlarının düzenlenmesi ve denetlenmesi, malî piyasanın sağlıklı ve düzenli şekilde işlemesi devletin yükümlülüğünün bir parçasıdır. Devlet yardımlarının denetlenmesinin mevcut sistem açısından değerlendirilmesi de gerekmektedir. Bu bakımdan, ülkemizde şu anda devlet yardımları alanında, merkeziyetçi bir sistem çerçevesinde birçok uygulayıcı kuruluş bulunmaktadır. Yukarıda açıklanmaya çalışılan yürürlükteki mevzuat, AB’ne adaylık süreci çerçevesinde, özellikle 1995 yılından sonra oluşturulmaya başlanmıştır. Ancak sistemin birçok uygulayıcı kuruluş tarafından yürütülmeye çalışılması ve mevzuatın dağılımı, bir devlet yardımı sistemi oluşturulmasının önündeki ilk engeller olarak nitelendirilebilir.

Mevcut sistem içinde çeşitli idareler, farklı yasal dayanaklarla, farklı biçimlerde ve en önemlisi AT hukuku bakımından devlet yardımı olarak nitelendirilebilecek menfaatler sağlamaktadırlar.¹³³ Devlet yardımı her ne amaç için kullanılırsa kullanılsın, kaynak toplama aşamasından, kullanım aşamasına varıncaya kadar tüm aşamalarda yardımın etkileri önceden titizlikle düşünülüp planlanmış, iyi

¹³² Köksal, Rekabet Dergisi, Sayı 7, s.21-24. www.rekabet.gov.tr/word/dergi7index.doc (18.09.2009).

¹³³ Urkan, a.g.e., s.143.

denetlenen, sonuçlarıyla planlanan arasındaki farkları takip edilen, spesifik amaçları olan yeni bir yasa olmalıdır.¹³⁴ Yardımları uygulayan kurum ve kuruluşlara düzenleme yapma yetkisi veren yasalarda, idarenin yetkisinin sınırlarının çizilememesi, görevli yargı merciinin saptanmasındaki güçlükler, yardım uygulamasının yargısal denetimini zorlaştıran nedenlerdendir.¹³⁵ Sistemin içinde yer alan birçok uygulayıcı kuruluşun bulunması, mevzuatın dağınıklığı, sağlanan yardımın etkinliğini de azaltmaktadır. Bunun bir nedeni de, devlet yardımlarına ilişkin yürürlüğe konulması tasarlanan idari işlemler veya yardım planları öncesindeki süreçte, sağlanan yardımların kamuya maliyeti, sosyal ve mali fayda gibi unsurların tespitinin yapılmamasıdır.¹³⁶

Son olarak, yardımların rekabeti bozup bozmadığı ya da benzer bir ihtimal taşıyıp taşımadığı konusunda izleme ve denetleme görevini yerine getirecek bir otorite bulunmaması da sistemin işlerliği açısından büyük bir boşluk oluşturmaktadır.¹³⁷ Bu husus, ülkemiz ile AT sistemi arasındaki en temel ve önemli farktır. Bu boşluğun yasal düzenlemeler ile doldurulması durumunda dahi, yukarıda belirtilen kavramın unsurlarının tanımlanmamış olmasının ve buna bağlı olarak, yürürlükte olan ve dağınık olarak nitelendirilebilecek mevzuatın denetim sistemine kaynak teşkil etmesi durumunda, denetimin işlerlik kazanabileceği fikri oldukça uzak görünmektedir.¹³⁸ Bu görevi ifa edecek kuruluşun uygulayıcı kuruluşlardan bağımsız olması gerekmektedir. Ayrıca bu otoritenin bağımsızlığını garanti altına almanın ancak, idari ve mali özerklikle mümkün olabileceği hususu da unutulmamalıdır. Türkiye, Aralık 1994'den bu yana Roma Antlaşması'nın 81 ve 82. maddelerine paralel bir Rekabet Kanunu'na, Şubat 1997'den bu yana da bu kanunu uygulamaktan sorumlu bağımsız bir rekabet otoritesine sahiptir. Devlet yardımlarını izleyecek ve denetleyecek otorite, verilen yardımın piyasada rekabeti bozup bozmadığı tahlilini

¹³⁴ İnceci, Devlet Yardımları, s.122.

¹³⁵ Aksan Ayduran, Nazlı Meis, “**Avrupa Birliği Hukukunda Devlet Yardımları**”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006, s.133.

¹³⁶ Deniz, Saadet, “**Türkiye’de Devlet Yardımları Sisteminin Gelişiminin Değerlendirilmesi, Avrupa Birliği’ne Uyum Süreci**”, Avrupa Birliği Müktesebatında Devlet Yardımları ve Türkiye’nin Uyumunu, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Antalya, 2004, s.157.

¹³⁷ İnceci, Sübvansiyon, s.212.

¹³⁸ Aksan Ayduran, a.g.e., s.134.

yapacaktır. Rekabet perspektifinden ele alınması gereken bu görevin esasen mal ve hizmet piyasalarının serbest ve sağlıklı bir rekabet ortamı içinde oluşup gelişmesi için kurulan ve konuya ilişkin tecrübe ve bilgi birikimine sahip olan Rekabet Kurumu tarafından yerine getirilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.¹³⁹

¹³⁹ Köksal, Rekabet Dergisi, Sayı 7, s.25. www.rekabet.gov.tr/word/dergi7index.doc(18.09.2009)

İKİNCİ BÖLÜM

REKABET HUKUKU AÇISINDAN DEVLET YARDIMLARI

2.1. Rekabetin Korunması Açısından Devlet Yardımları

2.1.1. Rekabet Kavramı

İlk çağlardan beri bilinen rekabetin önemi, Adam Smith'in katkısı ile birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Rekabeti temel alan liberal ekonomik felsefe, rekabet yolu ile piyasaların gelişeceğini ve toplumsal refahın artacağını öngörmektedir¹⁴⁰. Rekabete ilişkin ilk yasal düzenleme fikrî 19. yüzyılın ortalarında ABD'de ticari hayatta tröstleşme hareketlerinin artması üzerine tartışılmaya başlanmıştır. Senatör Sherman tarafından hazırlanan *Sherman Act*, 1890 yılında kongrede kabul edilmiş ve ABD'nin ilk federal rekabet yasası yürürlüğe girmiştir. Sherman Act'ın 20. yüzyılda görülmeye başlayan birleşme ve devralma dalgası karşısında yetersiz kalması üzerine 1914 yılında Clayton Act ve Federal Trade Commission Act kabul edilmiştir. 1936 yılında Robinson-Patman Act ile fiyat ayrımcılığı konusunda yeni bir düzenleme yapılmıştır.

Birinci Dünya Savaşı ile ikinci Dünya Savaşı arasındaki dönemde oluşan karteller, Avrupa'da da rekabet düzenlemelerinin yapılması ihtiyacını doğurmuştur. Bu dönemde özellikle Almanya'da kartellerin yoğun bir şekilde ortaya çıkması, Nasyonal Sosyalistlere destek vermeleri, kartellerin dünyayı savaşa götüren totaliter rejimlerin gelişmesinde asli bir rol oynadığı düşüncesini doğurmuş ve Avrupa'da kartel oluşumlarına karşı güçlü bir eğilimin belirmesine neden olmuştur. Diğer yandan ABD'nin rekabetin tesis edilmesi ve korunması yönündeki ödün vermeyen yaklaşımı, Avrupa ülkelerinin üretici ve tüketicileri üzerinde de etkili olmuştur. Bunun sonucu, Almanya'dan başlamak üzere demokratik düzeni benimsemiş birçok Avrupa ülkesinde rekabet kanunları kabul edilmeye başlanmıştır. Bunlardan ilki 1958 yılında kabul edilen Alman Kartel Kanunu'dur.¹⁴¹

¹⁴⁰ DPT, “**Rekabet Hukuku ve Politikası ÖİK Raporu**”, DPT: 2364, Ankara, 1994, s.9.

¹⁴¹ Rekabet Kurumu, 7. Yıllık Rapor , 2005, s.1.

Avrupa’da, rekabet hukuku konusundaki asıl önemli gelişme 18.04.1951 tarihinde imzalanan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Antlaşması ile başlamıştır. Bu süreç sonunda 01.01.1958’de Roma Antlaşması imzalanarak Avrupa Ekonomik Topluluğu kurulmuştur. AKÇT Antlaşması’nın rekabet düzenlemeleri bakımından önemli olan 65. ve 66. maddeleri Roma Antlaşması’nda öngörülen rekabet sistemine de öncülük etmiştir. Roma Antlaşması’nda rekabet politikası başlığı altında ayrı bir bölüme yer verilmiştir. Bu bölümde yer alan ve teşebbüsler arası rekabeti kısıtlayıcı uygulamaları düzenleyen RA 81 ve 82. maddelerle teşebbüslere uygulanacak rekabet kuralları düzenlenmiştir. Bu maddeler, AB rekabet mevzuatının temel direği olarak kabul edilmektedir. Türkiye ile AB arasında 06.03.1995 tarihli Ortaklık Konseyi Kararı ile Gümrük Birliği kurulmuş ve 01.01 1996 tarihinden itibaren Gümrük Birliği yürürlüğe girmiştir. Anayasa’nın 167. maddesi ile 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı gereğince hazırlanan Türk Rekabet Hukuku, RK ve takip eden tebliğler çerçevesinde düzenlenmiştir.¹⁴² Rekabet Kanunumuz, hem anayasal yükümlülükler, hem de Avrupa Birliği mevzuatına uyum sağlama ve ekonomik bütünleşme hedefleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Rekabet Hukuku’nun temelini, rekabet kavramı oluşturmaktadır. Rekabet Kurumu, mal ve hizmet piyasalarının serbest ve sağlıklı bir şekilde gelişmesi için gözetim görevini tam olarak yerine getirmek ve kanun tarafından kendisine verilen görevleri icra etmekle sorumludur. Her ne kadar Kurum, Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bağlı ise de idari ve mali yönden bağımsızdır. Kanunun amacı, yasaklanmış uygulamaları engelleyen gerekli düzenleme ve denetimi getirmek suretiyle Türkiye’de mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti korumaktır (RK m.1).

2.1.2. Rekabetin Tanımı

Çağdaş piyasa ekonomisinin temelini serbest rekabet oluşturmaktadır.¹⁴³ Rekabetin serbest bir şekilde, piyasanın içinden veya dışından herhangi bir müdahale olmadan doğrudan doğruya piyasa koşulları içerisinde gelişmesi önemlidir.

¹⁴² Bozdağ, Özay, “**Rekabet Hukukunda Sınai Mülkiyet Hakları Sorunu: “Per se” ve “Rule of Reason” Açısından Bir İnceleme**”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2007, s.6-7.

¹⁴³ Arkan, Sabih, “**Haksız Rekabet ve Rekabetin Korunması Hakkında Kanun Hükümleri Arasındaki İlişki**”, Turgut Kalpsüz’e Armağan, Ankara, 2003, s.3.

Rekabet hukuku piyasalarda serbest rekabet düzeninin oluşması ve korunması için ihlallerin engellenmesi açısından devreye girmektedir.¹⁴⁴ Rekabet hukuku, devletin serbest rekabet ortamını kurmak ve korumak için koyduğu kuralların tamamıdır.¹⁴⁵ Devlete düşen görev, her şeyden önce rekabet kanunları vasıtasıyla rekabet düzenini tesis etmek ve korumaktır.¹⁴⁶ Rekabet, mal ve hizmet piyasalarındaki teşebbüsler arasında özgürce ekonomik kararlar verilebilmesini sağlayan yarış, ifade etmektedir.¹⁴⁷ Rekabet, sosyal hayatta kimin daha iyi olduğunun bilinmediği durumlarda, bunu belirleme yoludur. En iyinin tespiti usulü olan rekabet, en fazla yeni toplumsal değer de ortaya çıkmasını sağlamaktadır.¹⁴⁸ Ekonomistlere göre rekabet, satıcı ve alıcıların aynı pazarda serbest koşullarda fiyat ve üretimi belirlemeleridir. Bu tanımdan yola çıkarak pazar, serbest rekabetin sağlanmış olduğu ortamda, rakip işletmelerin veya kişilerin tüketicilere mal ve hizmetlerini sundukları bir ortamdır.¹⁴⁹ Piyasalarda rekabetin tüketiciler lehine yarattığı ve herkes tarafından kolaylıkla algılanabilecek avantajlı sonuçlar dört noktada özetlenebilir. Bunlar: Daha düşük fiyat, daha yüksek kalite, daha çok seçenek ve daha çok yeniliktir.¹⁵⁰ Rekabet, sözlük anlamı itibariyle “*gözleme, gözetleme, rakip olma, birbirini çekememe, kıskanma, benzerleriyle yarışa çıkma, aynı amacı güdenler arasındaki çekişme, yarışma, yarış*” anlamındadır.¹⁵¹ Tüm tanımlarda geçen ortak unsur, birden fazla kişinin aynı amaca ulaşmak için çekişme, yarışma içinde olması ve çaba harcamasıdır. Kavram olarak rekabet tacirlerin kendi oralarında iyi niyet kurallarına

¹⁴⁴ Güven, Pelin, “**Türk Rekabet Hukuku ve Avrupa Birliği Rekabet Hukukunda Birleşme ve Devralmaların Denetlenmesi**”, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003, s.19.

¹⁴⁵ Erdem, H. Ercüment, “**Türk ve AT Rekabet Hukukunda Birleşme ve Devralmalar**”, Beta Yayınevi, İstanbul, 2003, s.7.

¹⁴⁶ Bozdağ, a.g.e., s.10.

¹⁴⁷ Aydın, Hüseyin, “**Türk Ticaret Kanunun’da Haksız Rekabet Suçları**”, Yetkin Yayınları, Ankara, 2008, s.21-22.

¹⁴⁸ DPT, 1994, s.10.

¹⁴⁹ 4054 sayılı RHKH’un genel gerekçesinde benzer mahiyetteki görüşler dikkati çekmektedir. Genel gerekçenin ilk iki paragrafında aşağıdaki görüşlere yer verilmiştir: “Piyasa ekonomilerinde işlerliğin sağlanması ve korunması için uygulanan ekonomik politikaların temel ve merkezi unsuru rekabettir. Başka bir deyişle, rekabet ancak piyasa ekonomisiyle bir varlığa sahiptir ve piyasa ekonomisinin işlerliği, sağlıklı bir rekabet ortamının mevcudiyetine bağlıdır. ... Rekabet ancak belirli bir takım şartların varlığı halinde gerçekleşebilmektedir. Rekabet piyasa ekonomisinin işlerliğini sağlayan araç durumundaki bir süreç olduğu için, rekabeti oluşturacak şartların bulunmaması durumunda piyasa ekonomisinin sağlıklı bir şekilde işlemesi de söz konusu olmamaktadır.”, Badur, a.g.e., s.5.

¹⁵⁰ <http://www.rekabet.gov.tr/index.php?Sayfa=sayfahtml&Id=714>(17.03.2010).

¹⁵¹ <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=REKABET&ayn=tam>(09.03.2010).

aykırı olmamak şartıyla yarışmalarını veya mücadele etmelerini ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, ticari hayatta müşterileri çekmek için tacirler arasında yapılan her çeşit mücadele rekabet olarak adlandırılabilir.¹⁵²

Benzer bir açıklama da RK'nın genel gerekçesinde “*Genel olarak piyasa ekonomilerinde rekabet; kar, satış miktarı ve pazar payı gibi belirli iktisadi hedeflere ulaşmak amacıyla ekonomik birimler arasında ortaya çıkan bir yarış veya karşıtlık şeklindeki ilişkiler süreci olarak tanımlanmaktadır*” ifadesiyle yer bulmuştur. İktisatçılara nazaran hukukçular rekabeti daha yalın ve basit bir şekilde tanımlamaktadırlar. Buna göre rekabet, bir başkasına ya da başkalarına üstünlük, kazanç ve de başarı sağlama mücadelesidir.¹⁵³

2.1.3. Rekabetin Konusu

Rekabet Hukuku'nun konusu, teşebbüslerin rekabet şartlarını bozmaya yönelik faaliyetleri ile rekabet şartlarının gerçekleşmediği zaman piyasalarda faaliyet gösteren teşebbüslerin piyasaları kontrol etmeye yönelik faaliyetleridir. Rekabet kanunları piyasaların kendi doğal oluşumları içinde gelişmesini temine ve piyasaların her türlü müdahaleden ki bu gerçek kişilerin müdahalesi olabileceği gibi devletin de müdahalesi şeklinde olabilir, rekabet hukuku ne piyasalara müdahaleye ne de tüketiciyi korumaya yönelik bir hukuktur. Her ne kadar sonuçta rekabet hukuku uygulamalarından en çok tüketiciler yararlanacak olsalar da rekabet hukuku, seçilmiş olan liberal sistemin temelini ve oyunun kurallarını belirleyen bir hukuktur. Bu da sadece demokratik toplumlarda süreklilik kazanabilir. Bütün batı toplumlarında rekabet kanunları kabul edilmiş ise de bunların uygulanmasındaki başarı demokrasi geleneğinin o ülkede yerleşikliği ile doğru orantılıdır. Rekabet Hukuku ile amaçlanan, piyasaların kendi doğal şartları içinde gelişmesini temindir ki bu da devletin, toplumda önemli boyutta iktisadi kıymetleri ellerinde tutanların piyasaları kontrole yönelik faaliyetlerini sona erdirmesinin; yanı sıra devlet gücünü eline geçirmiş olanların da ekonomik hayatı etkilemek yetkisinden vazgeçmeleri ile gerçekleşebilir.¹⁵⁴

¹⁵² Doğanay, İsmail, “**Türk Ticaret Kanunu Şerhi**”, Beta Yayınevi, İstanbul, 2004, s.385.

¹⁵³ Topçuoğlu, Metin, “**Rekabeti Kısıtlayan Teşebbüsler Arası İşbirliği Davranışları ve Hukuki Sonuçları**”, Rekabet Kurumu, Ankara, 2001, s.8.

¹⁵⁴ DPT, 1994, s.12.

Modern ekonomi teorisinde rekabet ile ifade edilmek istenen şey, malın fiyatının arz ve talebe göre belirlendiği ve faaliyet gösterenlerin kişiliklerinden bağımsız bir piyasa şeklidir. Rekabet piyasasından ya da sadece rekabetten söz edebilmek için çok sayıda alıcı ve satıcıların bulunması ve homojen olması gerekir. Modern ekonomi teorilerinin rekabete verdiği bu anlam, rekabetin günlük yaşamda kullanıldığı şeklinden daha sınırlıdır.¹⁵⁵ Her bir malın üretimi için hammadde, işgücü gibi çeşitli piyasa giderlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Mantıken, bunlardan herhangi birinin belirli bir iş için kullanılması, başka bir malın üretiminde bunların kullanılmayacağı sonucunu doğurmaktadır. Aynı mantık çerçevesinde, bir fabrikanın üretimi ile o fabrikanın üzerinde bulunduğu araziden elde edilebilecek tarımsal ürünler ya da çamaşır makinesi ile kurutma makinesinin üretiminde kullanılacak hammadde harcamaları karşılaştırılarak ekonomik bir kaybın mı, yoksa kazancın mı olduğu araştırılabilir.¹⁵⁶ Rekabet, ekonomi ile iç içe çevreler üzerinde son derece etkilidir. Toplumda yaşayan insanlar istedikleri ürünü kaliteli ve ucuza almak, üretim faktörlerini elinde bulunduranlar ise daha geniş bir topluluğa ulaşmak istemektedir. İşte üretim faktörleri ve ekonomi çevreleri amaçlarına ulaşmak için birbirleri ile kıyasıya bir mücadele içerisine girmektedirler.¹⁵⁷ Bu kıyasıya mücadeleye rekabet, rekabeti düzenleyen kurallara da rekabet hukuku, kartel hukuku (antitrust veya competition law) denilmektedir. Bu günlerde teknolojik ve bilimsel alandaki gelişmelere paralel olarak iktisadi hayata yönelen haksız müdahaleler gün geçtikçe artmakta, buna bağlı olarak da hukuk sistemleri yeni hukuki düzenlemeler yapma gereksinimi duymaktadırlar.¹⁵⁸

2.1.4. Rekabet Hukukunun Amaçları

Rekabet hukukunun amacı, verimli kaynak dağılımını sağlamaya yönelik olarak etkili bir rekabet düzeninin kurulması ve ayakta tutulmasıdır.¹⁵⁹ Rekabetin korunmasına ilişkin kuralların temeli serbest rekabet hakkının korunmasına yönelik

¹⁵⁵ DPT, 1994, s.11.

¹⁵⁶ DPT, 1994, s.20.

¹⁵⁷ [http://hukukcu.com/modules/smartsection/print.php?itemid=41\(09.03.2010\)](http://hukukcu.com/modules/smartsection/print.php?itemid=41(09.03.2010))

¹⁵⁸ [http://hukukcu.com/modules/smartsection/print.php?itemid=41\(09.03.2010\)](http://hukukcu.com/modules/smartsection/print.php?itemid=41(09.03.2010))

¹⁵⁹ Erdem, H. Ercüment, “**Rekabet Hukuku ile İlgili Makaleler**”, Beta Yayınevi, İstanbul, 2007, s.143, Yılmaz, Mehmet, “**Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısında Haksız Rekabete İlişkin Genel Hükümlerin Karşılaştırılması İle Kötüleme ve Reklamlara İlişkin Özel Haksız Rekabet Halleri**”, İstanbul Barosu Dergisi, Sayı 4, 2006, s.1481.

olup amacı; bunu bozabilecek olan hakim durumun kötüye kullanılmasını, rekabeti kısıtlayan teşebbüsler arası anlaşmalar, uyumlu eylem ve teşebbüs birliği kararları ile birleşme ve devralmaları önlemektir¹⁶⁰. Rekabet hukukunun öncelikli ve belirleyici amacı rekabet düzeninin korunmasıdır. Rekabete dayalı piyasalarda, tüketicilerin daha ucuz ve daha kaliteli mallar bulması, dolayısıyla korunması da sağlanmış olmaktadır.¹⁶¹ Bu amaçla, RK m. 1’de “*Mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı anlaşma, karar ve uygulamaları ve piyasaya hakim olan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmalarını önlemek, bunun için gerekli düzenleme ve denetimleri yaparak rekabetin korunmasını sağlamaktır*” denilmiştir. Amaç maddesinde “Rekabetin Korunması” amacı gösterilirken bu amaca ulaşmak için gerekli araçlar sayılmıştır. Bunlar: (1) İşletmeler arası yapılan rekabeti bozucu anlaşmalar, (2) işletmenin hakim durumunun kötüye kullanmasıdır.¹⁶² Bu durum piyasalarda teknelci yapılaşmayla karşılaşılma tehlikesi doğurmaktadır. Dolayısıyla bu serbestliğin önüne bir sınır çizmek gerekmektedir. Bu nedenle kanun koyucular da bu sınırı belirleyecek şekilde düzenlemeler yapmak için harekete geçmişlerdir.¹⁶³ Dolayısıyla rekabet politikasının amacı, bir yandan rekabeti ve ekonomik etkinliği arttırmak, diğer yandan piyasa ekonomisinin fonksiyonel işlerliğini sağlamaktır.¹⁶⁴ Rekabetin ekonomik bir olay olması sebebiyle Rekabet Hukuku da öncelikle rekabetin ekonomik sonuçlarını elde etmeye yöneliktir. Ancak rekabet hukuku ile elde edilmek istenen yarar sadece rekabetin ekonomik sonuçları ile sınırlı değildir.¹⁶⁵

Serbest piyasa ekonomisinde, teşebbüsler büyüyerek piyasalarında çok büyük güç sahibi olabilirler. Böyle bir güce ulaşan teşebbüsün gücünü kötüye kullanarak rakiplerini piyasadan atma, yeni rakipleri piyasaya sokmama, tüketicileri sömürme gibi davranışlarda bulunması mümkündür. Şu halde, kanun koyucu “zayıfı güçlüye karşı korumak” düşüncesiyle de hareket etmektedir. Ancak zayıfın korunması, adil

¹⁶⁰ Yılmaz, a.g.e., s.1481.

¹⁶¹ Erdem, Birleşme ve Devralmalar, s.8.

¹⁶² Aslan, İ.Yılmaz, “**Rekabet Hukuku**”, Ekin Kitabevi, Bursa, 2007, s.35.

¹⁶³ Atiyas, İzak, “**Rekabet Politikasının İktisadi Temelleri Üzerine Düşünceler**”, Rekabet Dergisi, C.1, S:1, s. 25.

¹⁶⁴ <http://www.canaktan.org/hukuk/rekabet-hukuk/amaci.htm> (11.03.2010)

¹⁶⁵ Akıncı, Ateş, “**Rekabetin Yatay Kısıtlanması**”, Rekabet Kurumu, Yüksek Lisans Tez No: 5, Ankara, 2001, s.6.

ve dürüst rekabetin sağlanması sayesinde, dolaylı olarak ulaşılabilecek bir sonuçtur.¹⁶⁶ Çünkü bu hukukun oluşturulmasının asıl nedeni, öncelikle serbest piyasa ekonomisi üzerine kurulu iktisadi hayatı koruma ve bu sistem içinde toplumsal refahı artırma arzusudur.¹⁶⁷ Amaç, her şeyden önce birleşme ve devralmaları kontrol altında tutmak, hakim durumdaki teşebbüslerin hakim durumlarını kötüye kullanmalarına, teşebbüsler arasında oluşacak işbirliği mutabakatlarına engel olmaktır. Genel bir ifade ile iktisadi yoğunlaşmaya giden yolun tıkanması rekabet kanunlarının temel amaçlarından biridir.¹⁶⁸

Roma Antlaşması'nda yer alan rekabet kurallarını ulusal rekabet kanunlarından ayıran iki özellik bulunmaktadır: Birincisi, ilk kez rekabete ilişkin uluslar üstü bir düzenleme olması, ikinci ise temel amacının, üye ülkeleri içeren ortak bir pazar yaratmak olmasıdır.¹⁶⁹ Diğer bir ifadeyle, topluluğa üye devletlerin ulusal sınırlarıyla ayrılmış olmayan malların, hizmetlerin, kişilerin ve sermayenin serbestçe dolaştığı tek pazarın oluşturulması ve sağlanmasıdır.¹⁷⁰ İç pazarın oluşturulması ve korunması, en başta, teşebbüslerin iç pazarı ulusal sınırlar temelinde bölümlere ayırmalarına engel olmakla gerçekleştirilebilecektir. Örneğin, hakim durumdaki bir tedarikçinin, farklı AB üyesi devletteki müşterilerin, bunların kendi ülkeleri dışında ihracat yapmamaları kaydıyla mal vermesi, AB üyesi devletlerin topraklarından oluştuğunu söyleyebileceğimiz iç pazarın bölümlere ayrılması sonucunu doğuracaktır. Bu ise, topluluk yönünden istenmeyen bir sonuçtur. İç pazarın bu yolla bozulması, teşebbüslerin rekabet politikalarını şekillendiren rekabet kuralları ile önlenemeyecektir. Bu noktada rekabet hukuku, iç pazarın sağlıklı işleyişinde en önemli araç olmaktadır.¹⁷¹ ATA'nın m. 81 ile 88'de düzenlenen "teşebbüslere yönelik kurallar", rekabeti önleyen, kısıtlayan ya da bozan veya bu

¹⁶⁶ Kısa, Seda Ulaş, "AT Rekabet Hukuku'nda Hâkim Durumun Rekabet Karşıtı Eylem ve İşlemlerle Kötüye Kullanılması", Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2004, s.9.

¹⁶⁷ Atiyas, a.g.e., s.30.

¹⁶⁸ Topçuoğlu, a.g.e., s.82.

¹⁶⁹ Müftüoğlu, M.Tamer, "Rekabet Kanunu ve İki Yıllık Uygulaması", Rekabet Dergisi, C.1, S:1, Ankara, 2000, s.7.

¹⁷⁰ Kısa, a.g.e., s.1.

¹⁷¹ Kısa, a.g.e., s.11.

sonuçları doğurabilecek olan teşebbüsler arası anlaşma, uyumlu eylem ve teşebbüs birliği kararları ile hakim durumun kötüye kullanılmasını konu almaktadır.¹⁷²

Kısaca özetlemek gerekirse, rekabetin bozulduğu ya da ortadan kaldırıldığı ortamlarda teknik ilerlemelerden, daha ucuz fiyatlardan, verimlilikten, daha fazla çeşit ve daha iyi kaliteden, dolayısıyla toplumun üretici ve tüketici kesimlerinin refahından söz edilemeyeceği açıktır.¹⁷³ Bu sayede rekabet kanunlarının rekabet düzenini koruması, büyük teşebbüslerin tekel oluşturmasını engellemekte ve küçük işletmelerin pazara giriş engellerini ortadan kaldırmaktadır.¹⁷⁴

2.1.5. Rekabet Hukukunun Yasakladığı İşlem ve Fiiller

Yasaklanan işlem ve fiiller; RK m.4'te belirtilen anlaşma, uyumlu eylem ve teşebbüs birliği kararları, 6. maddede belirtilen hakim durumun kötüye kullanılması ile 7. madde de belirtilen birleşme ve devralmalardır. RK m.4, Avrupa Topluluğu'nu kuran Roma Anlaşması'nın 81/1'nci maddesinde olduğu gibi herhangi bir ayırım yapmaksızın, rekabeti kısıtlayan her türlü teşebbüsler arası işbirliği davranışlarını yasaklamıştır. Ancak bu yasak, bireysel muafiyeti ve grup muafiyeti sistemiyle yumuşatılmıştır.¹⁷⁵

RK'nın 4. maddesi, hükmünün diğer maddi rekabet normlarından farklı ve belirgin vasfı ise, söz konusu hüküm ile teşebbüsler arasındaki rekabetin sınırlanmasına yönelik irade açıklamalarının düzenlenmesidir. Bu madde aynı zamanda birden fazla teşebbüsün aralarında rekabetin kısıtlanması hususunda hukuken veya fiilen uyduğu, buna karşılık iktisadi bağımsızlığın korunduğu çok taraflı danışıklı ilişkileri düzenlemektedir.¹⁷⁶

¹⁷² Kısa, a.g.e., s.11.

¹⁷³ Kısa, a.g.e., s.12.

¹⁷⁴ Erdem, Şükrü, “**Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ekonomik Sorunları ve Rekabet Hukuku**”, Türkiye Esnaf-Sanatkâr ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü (TES-AR) Yayınları No: 20, Ankara, 1996, s.90.

¹⁷⁵ Boso Burcu, “**Rekabet Hukuku Açısından Franchise Sözleşmeleri**”, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s.48-49.

¹⁷⁶ Sanlı, Kerem Cem, “**Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun'da Öngörülen Yasaklayıcı Hükümler ve Bu Hükümlere Aykırı Sözleşme ve Teşebbüs Birliği Kararlarının Geçersizliği**”, Rekabet Kurumu, Lisansüstü Tez Seri No: 3, Ankara, 2000, s.74-75.

2.1.5.1. Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşma, Uyumlu Eylem ve Teşebbüs Birliği Kararları

Rekabet Kanunu m.4.'de belirtilen kısıtlama halleri rekabeti sınırlayıcı anlaşmalar, uyumlu eylemler ve teşebbüs birliği kararları olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

2.1.5.1.1. Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşmalar

Kanunun yasakladığı kavramlardan ilki rekabeti sınırlayıcı anlaşmalardır. Rekabeti sınırlama amacı güden anlaşmalar, genellikle gizli olarak yapıldığından, taraflar arasında bir anlaşmanın varlığının kabulü için her ne sebeple olursa olsun tarafların kendilerini bu anlaşma ile bağlı kabul etmeleri yeterli görülmektedir.¹⁷⁷ Teşebbüslerin aralarında yapacakları gizli veya açık anlaşmalarla, uyumlu davranış veya eylemlerle rekabeti sınırlayabileceğini tespit etmiştir. RK m.4'e göre, teşebbüsler arası anlaşma, uyumlu eylem ve teşebbüs birlikleri kararlarının yasak kapsamına girebilmesi için belirli bir mal veya hizmet piyasasında doğrudan ya da dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma veya kısıtlama amacı taşıması bu etkiyi doğurması gerekmektedir. Bu sonucu doğurmak kaydıyla her türlü anlaşma, karar ve uyumlu eylem RK kapsamında hukuka aykırı kabul edilmiş ve yasaklanmıştır.¹⁷⁸ Anlaşmadan bahsedebilmek için, uyuşmanın mutlaka hukuk düzeni tarafından nazara alınan bir konuya ilişkin olması gerekmediği gibi, bu hususta kullanılacak olan vasıtaların da önemi bulunmamaktadır. Dolayısıyla yazılı, sözlü veya sadece fiilî eylemler yoluyla varılan mutabakatlar, hukuki bir sonuca yönelsin veya yönelvesin anlaşma olarak nitelendirilebilir.¹⁷⁹ 4. Maddenin uygulanabilmesi için faillerin çokluğu gerekmektedir. RK'nın m.4.'de aykırılık nedeniyle bir soruşturma açılacaksa, bu soruşturmanın sadece tek bir teşebbüse karşı açılması söz konusu değildir. Ancak kurul her iki tarafa da ceza vermek zorunda değildir, taraflardan birine ceza uygulamayabilir.¹⁸⁰ Rekabet hukukunda anlaşmalar genel olarak yatay anlaşmalar ve dikey anlaşmalar olarak ikiye ayrılarak incelenmektedir.

¹⁷⁷ Güven, Pelin, “**Rekabet Hukuku**”, Yetkin Yayınları, Ankara, 2008, s.129.

¹⁷⁸ Çeker, Mustafa, “**Türk Hukukunda Rekabetin Korunması ve Yeni Rekabet Düzeni**”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. XVII, S. 6, Ankara, 1996, s.89.

¹⁷⁹ Sanlı, a.g.e., s.76.

¹⁸⁰ Aslan, Rekabet, s.152.

- **Yatay Anlaşmalar**

Yatay anlaşmalar, aynı üretim ve pazarlama piyasasında faaliyet gösteren, piyasanın aynı seviyesinde bulunan birbirine rakip olan teşebbüsler arasında yapılan anlaşmalardır.¹⁸¹ Yatay anlaşmalar, kartel (tekel, tröst) anlaşmaları olarak da anılmaktadır. Kartel ise, fiyat, arz miktarı, pazar payları, müşteri ya da bölge paylaşımı, ihalelerde danışıklı hareket, ortak satış kanallarının oluşturulması, kar paylaşımı gibi konularda taraflar arasındaki anlaşmalara denilmektedir. Kartellerin yol açtığı fiyat artışı, müşterilerden, kartel üyelerine gelir artışı olarak geri dönmektedir.¹⁸² Piyasalarda rekabetin sınırlanmasına yönelik anlaşmalar, akla hemen kartel anlaşmalarını¹⁸³ getirmektedir. Bilindiği gibi, karteller, benzer malları üreten az sayıdaki büyük firmanın fiyatları belirlemek, üretim veya ihracat hacmini sınırlandırmak, piyasaları bölüştürmek, kısacası piyasada monopolcü duruma gelmek için aralarında yapmış oldukları gizli veya açık anlaşmalardır. Kartel anlaşmaları, geçici bir süre için yapıldıklarından, karteğe katılan işletmeler bağımsızlıklarını ve tüzel kişiliklerini kaybetmezler. Bu anlaşmalardaki temel amaç, piyasadaki az sayıdaki işletme arasında sınırlı da olsa, mevcut rekabeti kaldırıp, monopol kurulması ve aşırı yüksek fiyatlarla tüketicinin sömürülmesidir. Bu nedenle, piyasalarda tam rekabetin kurulması ve işlemlerini hedefleyen 4054 sayılı 4. maddesi ile AT uygulamasında olduğu gibi kartel anlaşmalarına sınırlama getirilmiş olmaktadır.¹⁸⁴ Rakipler arasındaki rekabeti sınırlayıcı anlaşmaların olumlu etkileri söz konusu değildir. Bu tür anlaşmaların rekabet hukuku sistemlerinde “per se” yasaklanması gerektiği ileri sürülmektedir.¹⁸⁵ Buna karşılık, yatay sınırlamalar için genel bir kural benimsemenin ve her durumda rekabete aykırı olarak nitelendirmenin uygun bir yaklaşım olmayacağı da ifade edilmekte; araştırma geliştirme faaliyetlerinin yürütülmesi, ağır

¹⁸¹ Güven, Rekabet, s.133, Topçuoğlu, s.182.

¹⁸² Kekevi, H.Gökşin, “**ABD, AB ve Türk Rekabet Hukukunda Kartellerle Mücadele**”, Rekabet Kurumu, Yayın No: 213, Ankara, 2008, s.7-9.

¹⁸³ <http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=kartel> (24.04.2010). Kartel;aynı üretimi yapan iki ya da çok sayıda işletmenin anlaşma yaparak oluşturdukları birliktir.amaç rekabeti önlemek ve piyasada tekel oluşturarak daha çok kar sağlamaktır.karteli oluşturan işletmeler,tüzel kişiliklerini yani ekonomik ve hukuksal bağımsızlıklarını korurlar ancak fiyat,satış koşulları,her birinin üreteceği ürün miktarı vb. temel ticaret sorunlarında anlaşır böylece dış ilişkilerinde birbirlerine bağımlı hale gelirler.

¹⁸⁴ Çeker, Mustafa, “**Anti Kartel Yasası**”, <http://www.cu.edu.tr/insanlar/mceker/ANT%C4%B0KARTELYASASI.doc> (27.04.2010).

¹⁸⁵ Aslan, Rekabet, s. 247.

ekonomik kriz dönemlerinin atlatılması, yüksek yatırım maliyetlerinin üstlenilmesi gibi ekonomik açıdan haklı görülebilmektedir. Bu gibi amaçlarla bir araya gelen rakip teşebbüslerin, yatay açıdan rekabeti sınırladıkları iddia edilse bile, bunun ekonomik açıdan yaratacağı etkilerle birlikte bir bütün olarak değerlendirilmesi halinde hukuka aykırılıktan söz edilmemesi gerektiği savunulmaktadır.¹⁸⁶

- **Dikey Anlaşmalar**

Dikey anlaşmalar, teşebbüslerin ekonomik sürecin farklı aşamalarına ilişkin olarak aralarında yapmış oldukları anlaşmalardır.¹⁸⁷ Dikey anlaşmalar hammadde temin anlaşmalarından başlayarak bir ürünün tüketiciye ulaşmasına kadar geçen süreçteki teşebbüsler arası anlaşmalardır. Üretim zincirinin farklı seviyelerinde bulunan işletmeler arasında yapılan rekabeti sınırlayıcı anlaşmalara dikey sınırlama anlaşmaları adı verilmektedir.¹⁸⁸ Dikey Anlaşmalara ilişkin Grup Muafiyeti Tebliği'nde, *“üretim ve dağıtım zincirinin farklı seviyelerinde faaliyet gösteren iki ya da daha fazla teşebbüs arasında belirli mal veya hizmetlerin alımı, satımı veya yeniden satımı amacıyla yapılan anlaşmalar”* şeklinde tanımlanmaktadır¹⁸⁹. Üretim veya dağıtım zincirinin farklı seviyelerinde bulunan iki ya da daha fazla teşebbüs arasında belirli mal veya hizmetlerin alımı, satımı veya yeniden satımı amacıyla yapılan anlaşmalar şeklinde tanımlanmaktadır. “Dikey anlaşma” tanımından hareketle üç önemli hususun üzerinde durmak gerekmektedir.

İlk husus; anlaşmaya iki veya daha fazla teşebbüs taraf olmalıdır. Dolayısıyla, teşebbüs niteliğinde olmayan son kullanıcılar ile yapılan anlaşmalar Kanun'un 4. maddesi kapsamında olmadığı için grup muafiyetine de konu olmazlar. Lakin, teşebbüslerin teşebbüs niteliğini haiz olmayan son kullanıcılar ile gerçekleştirdikleri bu tür ticari işlemlerinin Kanun'un 6.maddesi kapsamında olabileceği unutulmamalıdır.

İkinci husus; anlaşmaya taraf olan teşebbüslerin üretim veya dağıtımın farklı seviyelerinde faaliyet gösteriyor olması gerekmektedir. Sağlayıcı konumunda

¹⁸⁶ Sanlı,a.g.e., s.92.

¹⁸⁷ Arı, Zekeriyâ, **“Rekabet Hukukunda Danışıklılık Kavramı (Anlaşma, Karar, Uyumlu Eylem) ve Hukuki Sonuçları”**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, s.44.

¹⁸⁸ Aslan, Rekabet, s.248.

¹⁸⁹ RG, 14.07.2002, 24815.

bulunan üretici bir teşebbüs ile bir toptancı arasında akdedilen dağıtım sözleşmesi bu anlamda basit bir dikey anlaşma örneğidir. Hammadde üreticisi konumundaki bir teşebbüs ile bu hammaddeyi üretim aşamasında kullanan başka bir teşebbüs arasında akdedilen tedarik anlaşması da Tebliğ'in belirlediği dikey anlaşma tanımı içine girmektedir. Tarafları üretici konumundaki firma, toptancı konumundaki dağıtıcı ve nihayet ürünleri tüketiciye satan perakendeci olmak üzere üç teşebbüs arasında akdedilen bir anlaşma da dikey anlaşma olarak kabul edilir.

Son husus ise anlaşmanın taraflar arasındaki bir alış ya da satışın koşulları ile ilgili olması gerekmektedir. Buna göre, Tebliğ hem satın alma (tedarik) hem de dağıtım anlaşmalarını kapsamaktadır. Başka bir ifadeyle, alıcının anlaşma konusu mal ya da hizmetleri sağlayıcıdan hangi amaçla aldığı önemli değildir.¹⁹⁰

Piyasanın işleyebilmesi için dikey anlaşmaların yapılması zorunludur.¹⁹¹ Dikey anlaşmaların piyasaya olumlu etkileri olabileceği gibi olumsuz etkileri de olabilmektedir. Pazara giriş engelleri koymak, markalar arası ya da içi rekabeti azaltmak, tüketicilerin her hangi bir ülkeden mal alma özgürlüğünü kısıtlamak olumsuz etkilere, fiyat dışı rekabeti artırması ve hizmet kalitesini artırması olumlu etkilere örnektir.¹⁹²

2.1.5.1.2. Uyumlu Eylemler (Davranışlar)

Uyumlu eylemlerin kanunlarda yer almasının temel amacı, anlaşma ve kararlar içinde geçerli olmak üzere, serbest rekabet ilkesine işlerlik kazandırmaktır. 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesinin genel gerekçesinde, teşebbüslerin kanuna karşı hile yolu ile rekabeti sınırlayıcı uygulamaları meşru göstermeleri önlenmek istenmiştir. Uyumlu eylemin genel amacından ayrı olarak üstlendiği tamamlayıcılık işlevi ile özelde ayrılır. Uyumlu eylemin konusu ise anlaşma ve kararlar dışında kalan fakat bunlarla aynı sonucu doğuran uygulamalar oluşturmaktadır.¹⁹³ Yasak kapsamında bulunan uyumlu eylemin varlığından bahsedebilmek için taraf

¹⁹⁰ 2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliğinin Açıklanmasına Dair Kılavuz.

¹⁹¹ İnan, Nurkut, "**Maddi Hukuk Açısından Türk Rekabet Yasası**", Türk Rekabet Hukuku ve Rekabet Kurumu Uygulamaları Semineri, Ankara, 1998, s.71.

¹⁹² Aslan, İ.Yılmaz, "**Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar Teori ve Uygulama**", Ekin Kitabevi, Bursa, 2004, s.50.

¹⁹³ İkizler, Metin, "**Rekabet Hukukunda Uyumlu Eylemler**", Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005, s.50-52.

teşebbüslerin paralel davranışlar içerisinde girmesi, uyumlu davranışların teşebbüsler arasındaki işbirliği sonucu ortaya çıkması ve son olarak teşebbüslerin amacı aralarındaki rekabet riskini ortadan kaldırma amacına yönelmiş olmaları gerekir.¹⁹⁴ AB ve Türk rekabet hukuku mevzuatlarında uyumlu eylem kavramı tanımlanmamıştır. İllaki bir tanım yapılacaksa bu tanımın temelinde bulunacak iki hususun bulunması şarttır:

- Teşebbüsler arasında gizli ya da örtülü yöntemlerle gerçekleştirilen ve ortak bir plan içermesi zorunlu olmayan, doğrudan veya dolaylı bir ilişkinin bulunması gerekir.
- Bu iletişim, teşebbüslerin rekabet politikasına ilişkin tek başlarına ve bağımsız karar almalarını önleyerek rekabet risklerinin yerine geçen, rekabeti bozucu nitelikte bir koordinasyon yaratmalıdır.¹⁹⁵

Bu bilgiler çerçevesinden hareketle uyumlu eylem, bir anlaşmanın varlığının ispatlanmadığı durumlarda piyasadaki fiyat değişmelerinin veya arz ve talep dengesinin ya da teşebbüslerin faaliyet bölgelerinin, ekonomik ve rasyonel gerekçelere dayandırılmayacak biçimde, rekabetin kısıtlandığı piyasalardakine benzerlik göstermesi ve özellikle, piyasaların fiilen paylaşılması, fiyatın piyasada faaliyet gösteren teşebbüslerce birbirine yakın aralıklarla arttırılması, uzun sayılabilecek bir süre piyasadaki fiyatların kararlılık göstermesi gibi hallerde ortaya çıkan teşebbüsler arası bir işbirliği durumu olarak tanımlanmaktadır.¹⁹⁶ Uyumlu eylemin ispat edilmesi çok zordur. Bu yüzden RK'nın m.4/III. ve 59/I.'de yer verilen uyumlu eylem karinesine göre, Rekabet Kurulu ve rekabeti sınırlayıcı davranışlardan menfaati ihlal olanlar, teşebbüsler arasındaki bağlantıyı ve rekabetin sınırlanması olgularını ispat etmeksizin paralel davranışların varlığını gösteren delilleri sunmakla ispat görevini yerine getirmiş sayılırlar.¹⁹⁷ Bu durumdaki teşebbüsler ise sorumluluktan kurtulabilmek için ya paralel davranışlar içerisinde olmadıklarını ya da eş zamanlı hareket etmelerinin, ekonomik ve rasyonel gerekçelerden kaynaklandığını veya aralarında

¹⁹⁴ Topçuoğlu, a.g.e., s.198.

¹⁹⁵ Cengiz, Dilek, “**Türk Rekabet Hukukunda Uyumlu Eylem ve Bu Eylemin Hukuki Sonuçları**”, Beta Yayınevi, İstanbul, 2006, s.27-32.

¹⁹⁶ Sanlı, a.g.e., s.79.

¹⁹⁷ Topçuoğlu, a.g.e., s.205.

herhangi bir irtibat bulunmadığını yahut paralel davranışlarının rekabeti sınırlamadığını ispat etmek zorundadırlar.¹⁹⁸

2.1.5.1.3. Teşebbüs Birliği Kararları

Teşebbüs ve teşebbüs birliği kavramına baktığımız zaman RK m.3.'te tanımlanmıştır. Teşebbüs birliği, “*Teşebbüslerin belirli amaçlara ulaşmak için oluşturduğu tüzel kişiliği haiz ya da tüzel kişiliği olmayan her türlü birlik*” olarak tanımlanmıştır.¹⁹⁹ Teşebbüs birlikleri kararları ile kastedilen, söz konusu birliklerin aldıkları kararlarla üyelerine tavsiyelerde bulunmaları, mesleki kurallar davranış ve uygulama hukukunda yer almadığı, ekonomik ve rekabet hukuku birikiminin böyle bir karine kolaycılığının standartları koymalarıdır.²⁰⁰

Teşebbüs birliklerinin ekonomik bir faaliyette bulunmaları zorunlu değildir. Önemli olan üye teşebbüslerin bu birliği rekabete aykırı davranışlarının bir aracı olarak kullanmasıdır.²⁰¹ Ayrıca, bir birliğin teşebbüs birliği olarak nitelendirilebilmesi için geçici olup olmamasının bir önemi yoktur. Önemli olan bu birliğin rekabeti sınırlama amacı ile veya bu etkiyi doğuracak şekilde hareket etmiş olmasıdır.²⁰² Teşebbüslerin, özel hukuk ilkeleri çerçevesinde menfaatlerini koruyacak, aralarındaki işbirliğini güçlendirecek birliktelikler oluşturmaları rekabet hukuku açısından teşebbüs birliği olarak kabul edilmektedir.²⁰³ Teşebbüs birliklerinin üç tür faaliyeti rekabet hukuku kapsamına girmektedir. Bunlar: birlik kararları, bağlayıcı nitelikte olmayan tavsiyeler ve bilgi değişimini amaçlayan faaliyetlerdir.²⁰⁴

2.1.5.1.4. Muafiyet

Bazı anlaşma türleri, rekabeti ihlal etmek amacıyla yapılmamasına karşın, etkileri itibariyle rekabeti ihlal edici sonuçlar doğurabilir. Bundan dolayı, rekabeti

¹⁹⁸ Aksoy, M. Nazlı, “**Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’a Aykırılığın Özel Hukuk Alanındaki Sonuçları**”, Rekabet Kurumu, Uzmanlık Tez No: 144, Ankara, 2004, s.25.

¹⁹⁹ Aslan, Öneri, s.4. Aslan’a göre teşebbüs birlikleri, “Teşebbüslerin ortak mesleki amaçlara ulaşmak için oluşturdukları tüzel kişiliği olan ya da tüzel kişiliği olmayan sürekli birliklerle, kamu tüzel kişiliğine ya da özel hukuk tüzel kişiliğine sahip olacak şekilde kanunla kurulan her türlü birlik” olarak tanımlanmalıdır.

²⁰⁰ Tekinalp, Gülören, Tekinalp, Ünal, “**Avrupa Birliği Hukuku**”, Beta Yayınevi, İstanbul, 1997, s.336.

²⁰¹ Arı, a.g.e., s.68.

²⁰² Arı, a.g.e., s.68.

²⁰³ Topçuoğlu, a.g.e., s.183.

²⁰⁴ Akıncı, a.g.e., s.180.

sınırlayıcı etkileri olmasına karşın aynı zamanda olumlu yönleri de olan anlaşmaların belirli koşullarla yasak kapsamı dışına çıkarılmasının daha yararlı olacağı öngörülmüştür.²⁰⁵

Teşebbüsler arası anlaşmalar, teşebbüs birliği kararları ve uyumlu eylemler şartların oluşması durumunda muafiyet hükümlerinden yararlanmaktadır. Teşebbüslerin aralarında yapmış oldukları anlaşmaya muafiyet tanındığı durumlarda, bu anlaşmaya dayanarak hakim durumlarını kötüye kullanıyorlarsa, rekabet hukuku yaptırımlarına maruz kalacaklardır.²⁰⁶ Muafiyet sistemi, AB rekabet hukukunda 81/3. madde ile düzenlenmiştir. ABD rekabet hukukunda ise, muafiyet düzenlenmemiştir. Muafiyet sistemi yerine “rule of reason” yargısal doktrini geliştirilmiştir. AB rekabet hukukunda da muafiyet sistemi tesis edilirken “rule of reason” yargısal doktrininden yararlanmıştır.²⁰⁷

Fransız Rekabet Kanununda KOBİ’leri geliştirecek, ekonomik iyileşmeye yol açacak, istihdam sağlayacak anlaşma veya uygulamaların muafiyet sisteminden yararlanabileceği kabul edilmiştir.²⁰⁸ Alman Rekabet Kanunu da aynı yönde hükümler içermektedir.²⁰⁹ Muafiyet sistemi AB uygulamasına paralel şekilde RK’nın 5. maddesinde düzenlenmiştir. Yakın zamanda çıkarılan 5388 sayılı yasa ile de muafiyet sistemini düzenleyen RK’nın 5. maddesinde bazı değişiklikler yapılmıştır.

- **Muafiyet Tanımının Şartları**

Rekabeti sınırlayıcı anlaşma, uyumlu eylem ve teşebbüs birliği kararlarının, muafiyetten yararlanabilmesi için iki olumlu şartı taşımaları aynı zamanda iki olumsuz şartı da taşımamaları gerekmektedir.

²⁰⁵ Aslan, Rekabet, s.315.

²⁰⁶ Rekabet Kurumu, 7. Yıllık Rapor, 2005 Yılı, s.6.

²⁰⁷ Arı, a.g.e., s.170.

²⁰⁸ Vollemont Dominique, Chesnea Amael, “**France, in Competition Laws Of Europe**”, Editör: Julian Mitland Walker, Lexis Nexis, 2003, s.124-125.

²⁰⁹ Schroeper, Dirk, Deselaers, Wofrang, Federle, Anne, Seeliger, Daniella, Hartog, Johonna, “**Germany, in Competition Laws Of Europe**”, Editör: Julian Mitland Walker, Lexis Nexis, 2003, s.168.

Olumlu Şartlar

1. Yararlı Olma

Bir anlaşmanın muafiyetten yararlanabilmesinin ilk koşulu bu anlaşmanın yararlı etkilerinin bulunmasıdır. Rekabet Kanununun 5. maddesi bu durumu “*Malların üretim veya dağıtımı ile hizmetlerin sunulmasında yeni gelişme ve iyileşmelerin ya da ekonomik ve teknik gelişmenin sağlanması*” şeklinde ifade etmiştir. Bu unsurun iki seçimli şarttan oluştuğu söylenebilir. “*Malların üretim veya dağıtımı ve hizmetlerin sunulmasında yeni gelişme ve iyileşmelerin sağlanması*” ile “*ekonomik veya teknik gelişmelerin sağlanması*” ihtimallerinden birinin gerçekleşmesi yeterlidir. AT Rekabet Hukukunda da bir anlaşmanın muafiyet alabilmesi için ilk şart, üretimde veya dağıtımda ya da ekonomik veya teknik gelişmede iyileşmeye yol açmalıdır. RA'nın 85/3. maddesi bu konuda “*Malların üretim veya dağıtımının geliştirilmesine ya da ekonomik veya teknik ilerlemeye katkıda bulunmak*” ifadesini kullanmıştır. RK'nın 5. maddesi hem de RA'nın 85/3. maddesi muafiyet tanınmasının ilk şartını, yarar unsuruna ayırmıştır. Ancak iki düzenleme de aranılan yararın ne kadar büyük olacağı konusunda bir kriter göstermemiştir. Buradan hareketle bir anlaşmaya muafiyet tanınabilmesi için, doğurduğu rekabet sınırlaması zararından daha büyük bir yararı olmalıdır. Ama bunun objektif olarak tespit edilmesi ve değerlendirilmesi de oldukça güçtür.²¹⁰

2. Tüketicinin Yarar Sağlaması

Muafiyet verilmesinin olumlu ikinci şartı, tüketicinin yarar sağlamasıdır. Bu şart, Kanun'un 5/1-b maddesinde “*tüketicilerin bundan yarar sağlaması*” şeklinde açıkça hükme bağlanmıştır. Rekabeti sınırlayan anlaşma, uyumlu eylem veya teşebbüs birliği kararlarından tüketiciler yarar sağlamıyor ise muafiyetten yararlandırılmayacaktır. ATA'nın 81/3. maddesine göre, anlaşmanın muafiyetten yararlanması için, tüketicilerin adil bir pay alması gerekmektedir. Adil bir pay kavramı, içeriği kesin olarak ortaya konulamayan bir deyimdir. Bununla beraber, tüketiciler muafiyete konu anlaşmadan direkt bir menfaat elde edebilecek imkana sahip bulunuyorsa muafiyet tanınması yönünden tüketiciler için adil bir pay şartı

²¹⁰ Badur, a.g.e, s.134

yerine getirilmiş sayılmaktadır.²¹¹ Muafiyet şartı olarak RK 5. maddesi “*Tüketicinin bundan yarar sağlaması*” gibi yuvarlak bir ifade tarzını tercih etmiştir. Burada kastedilen, malların üretim veya dağıtımı ile hizmetlerin sunulmasındaki gelişme ya da teknolojik veya ekonomik gelişme olmalıdır. Rekabet Kanunu, tüketiciye yarar sağlamayı muafiyet tanınabilmesi için yeterli bulmuştur. Tüketicinin sağladığı yararın adil, uygun ya da orantılı olması aranmamıştır.²¹²

Olumsuz Şartlar

1. İlgili Piyasanın Önemli Bir Bölümünde Rekabetin Tamamen Ortadan Kalkmaması

Bir anlaşmanın muafiyetten yararlanabilmesi için olumsuz şartlardan ilki, yapılan anlaşma sonucunda piyasanın önemli bir bölümünde rekabetin tamamen ortadan kalkmamasıdır. RK'nun 5. maddesi bunu “*ilgili piyasanın önemli bir bölümünde rekabetin ortadan kalkmaması*” şeklinde ifade etmiştir. Muafiyet kararı verilebilmesi için hakkında muafiyet talep edilen rekabeti sınırlayıcı anlaşmalara rağmen rekabet kısmen de olsa devam etmelidir. Bu nedenle, anlaşmaya taraf olan teşebbüsler arasındaki rekabeti önemli derecede ortadan kaldıran bir işbirliği uygulamasının muafiyet hükmünden yararlandırılabilmesi, ilgili piyasada rekabetin tamamen kalkıp kalkmadığına bağlıdır. Böylece kanun koyucu, rekabet sonucunda elde edilecek yararları rekabeti ortadan kaldıran anlaşmalarla sağlanacak yararlarla tercih etmiş olmaktadır.²¹³

2. Rekabetin Zorunlu Olandan Fazla Sınırlanmaması

Bir anlaşmanın muafiyetten yararlanabilmesi için son olumsuz şart, yapılan anlaşmanın rekabeti zorunlu olandan fazla sınırlanmamasıdır. Bu şart, RK'nın 5/1-d maddesinde “*rekabetin zorunlu olandan fazla sınırlanması*” şeklinde hükme bağlanmaktadır. Rekabetin sınırlandırılması, beklenen menfaatin gerçekleştirilmesi için kaçınılmaz değilse; yani aynı amaca pazardaki serbest yarış engellemenin de ulaşılabiliyorsa muafiyet tanınmasının makul ve haklı bir sebebi yoktur.²¹⁴

²¹¹ Akıncı, a.g.e., s.18-19.

²¹² Badur, a.g.e, s.137.

²¹³ Sayhan, İsmet, “**Rekabeti Kısıtlayan İşbirliği Uygulamalarının Yasak Kapsamının Dışında Bırakılması**”, AÜEHFD, C. IX, S:1-2, 2005, s.585.

²¹⁴ Akıncı, a.g.e., s.20.

- **Muafiyet Türleri**

- 1. **Bireysel Muafiyet**

Rekabet Kurulunun, somut işbirliği davranışına taraf teşebbüslerin talebi üzerine, ilgili anlaşmanın kanunun 5. maddesi içeriğine alındığını bildiren kararı, bireysel muafiyet kararıdır.²¹⁵ Bireysel muafiyet, talep üzerine 4. madde anlamında rekabeti sınırlayıcı danışıklı işlem hakkında, 5. maddedeki olumlu ve olumsuz şartların tümünün yerine getirilmesi durumunda Rekabet Kurulu'nun vermiş olduğu bir yenilik doğurucu karaktere haiz birel koşul işlemdir. Bu karar, belirli usuller çerçevesinde kurula bildirilen, danışıklı ilişkiyi, 4. madde hükmünün uygulanmasından muaf tutmaktadır.²¹⁶ 5388 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikten önce bireysel muafiyet kararı verilebilmesi için, ilgililerin bildirimde bulunması gerekmekteydi. Ayrıca, Rekabet Kurulu'nun da, kendi inisiyatifi ile resen bireysel muafiyet kararı verme yetkisi bulunmamaktaydı. Bu durum muafiyetin yenilenmesi açısından da geçerliydi.²¹⁷ Ancak, 5388 sayılı “*Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun*”²¹⁸ ile muafiyet sisteminde bazı değişiklikler yapılmıştır. İlk olarak, muafiyet kararı verilebilmesi için ilgililerin talebi zorunluluğu kaldırılmıştır. Böylece, muafiyet için bildirim zorunlu olmaktan çıkarılmış, ihtiyari hale getirilmiştir.²¹⁹ Diğer yandan kurula resen muafiyet verme yetkisi tanınmış, muafiyet kararlarının işlemin yapıldığı tarihte yürürlüğe gireceği de hüküm altına alınmıştır.

Buna göre, muafiyetin beş yıllık süre için verileceği hükmü kaldırılmıştır. Değişikle somut olayın özelliğine göre, muafiyet belirli bir süre için ya da süresiz olarak verilebilecektir.²²⁰

Verilmiş olan muafiyet kararı bazı durumlarda geri alınabilmekte veya belli davranışları yasaklanabilmektedir.²²¹ Buna göre, kararın alınmasına esas teşkil eden herhangi bir olayda değişiklik olması, karara bağlanan şartların veya

²¹⁵ Topçuoğlu, a.g.e., s.245.

²¹⁶ Sanlı, a.g.e., s.132.

²¹⁷ Sanlı, a.g.e., s.133.

²¹⁸ RG, 13.0.2005, 25874.

²¹⁹ <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss973m.htm>,(08.03.2010).

²²⁰ Güven, Rekabet, s.224.

²²¹ Güven, Rekabet, s.232.

yükümlülüklerin yerine getirilmemesi durumunda, kararın söz konusu anlaşma hakkında yanlış veya eksik bilgiye dayanılarak verilmiş olması halinde muafiyet kararı geri alınmaktadır.²²²

2. Grup Muafiyeti

Rekabet Kanununun 5. maddesinde, açıkça bir anlaşma karar veya uyumlu eylemin muafiyet kapsamına alınmasından başka, maddenin sevk ettiği şartların varlığı halinde, çeşitli anlaşma, karar veya uyumlu eylem kategorilerine grup olarak muafiyet tanınabileceği de belirtilmiştir.²²³ Rekabet Kurulu'nun kabul etmiş olduğu grup muafiyet tebliğleri bulunmaktadır. Grup muafiyetleri kapsamına giren teşebbüsler arası anlaşmalar, teşebbüs birliği kararları ve uyumlu eylemlerin bildirilmesine gerek yoktur.²²⁴ Grup muafiyeti, muafiyetten beklenen hukuki güvenlik ve istikrar gibi tali amaçların gerçekleştirilmesinde, bireysel muafiyetten daha elverişlidir.²²⁵

Grup muafiyeti tebliğleri ile Rekabet Kurulu, RK'nın 4. maddesini, hangi şartlara sahip anlaşmalara uygulamayacağını ilan etmektedir. Farklı bir deyişle, grup muafiyeti tebliğleri 4. maddenin hangi şartlarla uygulanacağını değil, hangi şartları taşıyan anlaşmalara uygulanmayacağını göstermektedir. Bu sebeple, hukukumuzda ikincil mevzuat olarak kullanılan ve genellikle kanunların nasıl uygulanacağını gösteren diğer makamlar tarafından çıkarılan tebliğlerden farklıdır.²²⁶ Kurul, bu yetkisini kullanarak çeşitli grup muafiyeti tebliğleri çıkarmıştır.

Grup Muafiyeti tanınması için gereken şartlar (RK m.5.) şunlardır:

- a. Malların üretim veya dağıtımı ile hizmetlerin sunulmasında yeni gelişme ve iyileşmelerin ya da ekonomik veya teknik gelişmenin sağlanması,
- b. Tüketicinin bundan yarar sağlaması,
- c. İlgili piyasanın önemli bir bölümünde rekabetin ortadan kalkmaması,

²²² Bozdağ, a.g.e., s.31.

²²³ Topçuoğlu, a.g.e., s.248.

²²⁴ Güven, Rekabet, s.234.

²²⁵ Sanlı, a.g.e., s.137.

²²⁶ Aslan, İ.Yılmaz, "Rekabet Kurulunun Dikey Anlaşmalar İlişkin Yeni Grup Muafiyeti Tebliğinin Getirdikleri", Ünal Tekinalp'e Armağan, C. II, İstanbul, 2003, s.5.

- d. Rekabetin malların üretim veya dağıtımını ile hizmetlerin sunulmasında yeni gelişme ve iyileşmelerin ya da ekonomik veya teknik gelişmenin sağlanması ve tüketicinin bundan yarar sağlaması amaçların elde edilmesi için zorunlu olanlardan fazla sınırlanmamasıdır.

Grup muafiyeti tebliğleri rekabet kurulu tarafından çıkarıldığı için yine aynı şekilde Rekabet Kurulu tarafından yürürlükten kaldırılabilir.²²⁷ Rekabet kanunu tasarısına göre, muafiyet bildiriminin ve incelemesinin usul ve esasları kurul tarafından yapılan düzenlemelerle belirlenir. Muafiyet belirli bir süre için veya süresiz olarak verilebilir. Muafiyet anlaşmanın ya da uyumlu eylemin yapıldığı veya teşebbüs birliği kararının alındığı tarihten itibaren geçerlidir. Muafiyet bozucu şarta bağlanabilir ve/veya muafiyet kararı ile birtakım yükümlülükler getirilebilir. Şarta bağlanması halinde, muafiyet bozucu şartın gerçekleştiği tarihten itibaren kendiliğinden ortadan kalkar.

Kurul aşağıda belirtilen hallerde muafiyet kararını geri alabilir, kararda değişiklik yapabilir ya da tarafların belirli davranışlarını yasaklayabilmektedir:

- Kararın alınmasına esas teşkil eden herhangi bir unsurda değişiklik olması,
- Kararda öngörülen yükümlülüklerin yerine getirilmemesi,
- Kararın yanlış, yanıltıcı veya eksik bilgiye dayanılarak verilmiş olması.

Geri alma kararı, dördüncü fıkranın (b) ve (c) bentlerinde öngörülen hallerde geriye dönük olarak uygulanabilir(m.2).²²⁸

2.1.5.2. Hakim Durumun Kötüye Kullanılması

Piyasada önemli ölçüde pazar gücüne sahip firmaların, pazardaki rekabet koşullarını rakiplerine kıyasla daha kolay bir şekilde etkilemeleri mümkündür.²²⁹ RK 6. maddesi hakim durumun kötüye kullanılmasını yasaklamaktadır. Buna göre, “*Bir veya birden fazla teşebbüsün ülkenin bütününde ya da bir bölümünde bir mal veya*

²²⁷ Güven, Rekabet, s.251.

²²⁸ 31.07.2008, 636 RKHK Tasarısı.

²²⁹ <http://www.rekabet.gov.tr/index.php?Sayfa=sayfaicerikhtml&icId=53&detId=58&ustId=53>(06.03.2010).

hizmet piyasasındaki hakim durumunu tek başına yahut başkaları ile yapacağı anlaşmalar ya da birlikte davranışlar ile kötüye kullanması hukuka aykırı ve yasaktır.” Bir teşebbüsün hakim durumda olması değil, hakim durumunu kötüye kullanması yasaklanmıştır. Bir hakim teşebbüsün rekabeti sınırlayıcı, bozucu yada engelleyici olan ve kendisine haksız avantajlar sağlayan her türlü davranışları hakim durumun kötüye kullanılması olarak kabul edilmektedir.²³⁰

RK m.6 açısından bir işletmenin hangi ürün pazarında ve hangi coğrafi pazarda hakim durumda olduğunun saptanması gerekmektedir. Bir işletmenin hakim durumda olup olmadığının tespitinde bu işletmenin pazar payı, pazarın yapısı ve bulunulan pazarda rakiplerin sayısı ve onların pazar payları da araştırılmalıdır.²³¹ RK'nın 6. maddesinin uygulanabilmesi için hakim durumda olmak ön koşuldur. Hakim durum ise Kanun'un 3. maddesinde *“Belirli bir piyasadaki bir veya birden fazla teşebbüsün, rakipleri ve müşterilerinden bağımsız hareket ederek fiyat, arz, üretim ve dağıtım miktarı gibi ekonomik parametreleri belirleyebilme gücü”* olarak tanımlanmaktadır.²³²

RK'da tek başına hakim durumda olmak yasaklanmamış, hakim durumun kötüye kullanılması yasaklanmıştır. Bu yasak ile ulaşılmak istenen amaç, pazarda hakim durumda bulunan teşebbüslerin, hakim durumda olmanın sağlayacağı baskılardan uzak ve bağımsız hareket etme gücünü kullanarak rakiplerine, müşterilerine ve pazardaki rekabetçi yapıya zarar vermelerini önlemektir.²³³ Bununla birlikte hakim durumdaki teşebbüs çeşitli uygulamalar ile bu durumunu kötüye kullanarak pazardaki rekabeti kısıtlamayı amaçlayabilir. Bu uygulamalara örnek olarak, rakip teşebbüslerin faaliyetlerinin zorlaştırılması, pazara yeni girmek isteyen teşebbüslerin engellenmesi, bir mal ile birlikte başka bir malın da alımının şart koşulması ve yüksek satış fiyatları uygulanması verilebilir.²³⁴ Hakim durumun unsurları, ekonomik güç, bağımsızlık ve bu gücün devamlılığı olarak tespit

²³⁰ Güçer, Sülün, **“Rekabet Hukukunda Hakim Durumun Kötüye Kullanılması Çerçevesinde Sınai Mülkiyet Hakları”**, Rekabet Kurumu, Yayın No:185, Ankara, 2005, s.41.

²³¹ [http://www.dunyagazetesi.com.tr/haberArsiv.asp?id=27801\(22.05.2010\)](http://www.dunyagazetesi.com.tr/haberArsiv.asp?id=27801(22.05.2010))

²³² Aslan, Rekabet, s.373.

²³³ Siramun, Serpil, **“Avrupa Birliği Rekabet Hukukunda Kötüye Kullanma Kriterleri”**, Vedat Kitabevi, İstanbul, 2005, s.19.

²³⁴ [http://www.rekabet.gov.tr/index.php?Sayfa=sayfaicerikhtml&icId=53&detId=58&ustId=53\(06.03.2010\)](http://www.rekabet.gov.tr/index.php?Sayfa=sayfaicerikhtml&icId=53&detId=58&ustId=53(06.03.2010))

edilmektedir.²³⁵ Ekonomik güç, bir teşebbüsün hakim durumda sayılması için teşebbüsün sahip olması gereken gücü ifade etmektedir. Yukarıdaki ifadede de anlaşılacağı üzere işletmenin pazar koşulları dışında keyfi olarak hareket etmesini sağlayabilecek bir güç gereklidir. Hakim durumun gerektirdiği ekonomik güç, teşebbüsün ve rakiplerinin nispi pazar payları ile ölçülmektedir. Ekonomik güç her olayın somut koşullarına göre tespit edilecektir.²³⁶ Bağımsızlık ise, bir teşebbüsün hakim durumda sayılabilmesi için, sağlayıcılardan, müşterilerden ve rakiplerden bağımsız olarak davranabilme gücü olarak ifade edilmektedir.²³⁷

Hakim durumun unsuru olan devamlılık ise, pazardaki ekonomik gücün hakim durum sayılabilmesi için bunun sürekli bir güç olması anlamına gelmektedir.²³⁸ Hakim durumun saptanmasında ise çeşitli kıstaslar kullanılmaktadır. Bunlardan ilki pazar payıdır. Bir teşebbüsün hakim durumda olup olmadığının en önemli göstergelerinden biri, pazarda sahip olduğu paydır. İkincisi, dikey bütünlüktür. Bir teşebbüsün, üretimden dağıtımına kadar her aşamayı kendisi dolduracak şekilde bir bütünlük oluşturması durumunda rakipler için önemli bir giriş engeli oluşturur. Üçüncüsü ise teknolojik üstünlüktür. Bir teşebbüsün sahip olduğu yeni ve üstün bir teknoloji rakip teşebbüslerin ilgili pazara girmelerini önlemektedir. Teşebbüslerin sahip olduğu kullanılmayan kapasitenin büyüklüğü; ürettiği ürünlerin çok çeşitli olması; müşterilerin bir teşebbüsün ürettiği bir ürüne bağlı olması ve hukukun koruduğu tekel hakları diğer kıstaslardır.²³⁹

RK, kötüye kullanmayı tanımlamamış, sadece bazı kötüye kullanmaları saymıştır. Ancak bu sayma sınırlı sayıda değildir. En sık rastlanan kötüye kullanma halleri örnek olarak sayılmıştır. Buna göre,

Doğrudan rekabeti bozucu kötüye kullanma halleri:

- a. Satış yapmayı reddetme,
- b. Yıkıcı fiyat uygulaması,

²³⁵ Siramun, a.g.e., s.29.

²³⁶ Aslan, Rekabet, s.438.

²³⁷ Aslan, Rekabet, s.439.

²³⁸ Aslan, Rekabet, s.440.

²³⁹ Aslan, Rekabet, s.442,449,450.

- c. Sadakat indirimleri ve benzeri uygulamalar,
- d. Fiyat ayrımcılığı,
- e. Rekabete aykırı şartların öngörülmesi,
- f. Birleşme ve devralmalardır.

Doğrudan rekabeti bozucu olmayan kötüye kullanma halleri:

- a. Haksız fiyat uygulaması,
- b. Ayrımcılık,
- c. Pasif tutum nedeniyle hakkın kötüye kullanılması,
- d. Sınai hakların kötüye kullanılmasıdır.²⁴⁰

2.1.5.3. Birleşme ve Devralmalar

Hakim durum yaratan veya mevcut bir hakim durumu güçlendiren bir birleşme ya da devralmaların rekabeti önemli ölçüde azaltacağı açıktır.²⁴¹ RK'nın m.7 piyasalarda yoğunlaşmanın önlenmesi ve piyasaların rekabete açık olarak yapılandırılması amacına yönelik bir hukuki araçtır.²⁴² Birleşme ya da devralmaları ayrı ayrı tanımlayacak olursak, “bir ya da birden çok ticaret ortaklığının malvarlığının, tasfiye olunmaksızın, içlerinden birine veya yeni kurulan bir ortaklığa, kendiliğinden ve külli halefiyet yolu ile geçmesi; bu suretle malvarlıklarının birleşmesi ve intikal eden malvarlığının karşılığı olarak, infisah eden ortaklığın ortaklarının, hesaplanan bir değiş tokuş ölçüsüne göre, bünyesinde birleşilen ortaklıkta, kendiliğinden ortaklık payı kazanmasına” denilir.²⁴³ Rekabet hukukunda bağımsız teşebbüsler arasındaki birleşmeler önemlidir. Rekabet hukukunda bağımsızlıktan kastedilen hukuken bağımsızlık değil ekonomik olarak bağımsız olmaktır. Rekabet hukuku açısından denetime tabii olabilmesi için birleşen bu iki şirketin ekonomik olarak birbirlerinden bağımsız şirketler olmaları gerekmektedir. Aynı ekonomik gruba bağlı olan teşebbüsler arasında gerçekleştirilmiş bir birleşme

²⁴⁰ Güçer, a.g.e., s.42-48.

²⁴¹ Aslan, Rekabet, s.539.

²⁴² [http://www.dunyagazetesi.com.tr/haberArsiv.asp?id=27801\(24.05.2010\)](http://www.dunyagazetesi.com.tr/haberArsiv.asp?id=27801(24.05.2010))

²⁴³ Poroy, Reha, Tekianalp, Ünal, Çamoğlu, Ersin, “Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku”, Beta Yayınevi, İstanbul, 1995, s.87.

olarak kabul edilmeyeceğinden, denetime tabii olmayacaktır. Bağımsız olmayan teşebbüsler arası birleşmeler denetime tabi değildir.²⁴⁴

Devralma bir tür birleşme olarak kabul edilir. Bu tür birleşmede iki ortaklık vardır: Birinci ortaklık bünyesinde birleşilen ortaklık ikincisi ise iltihak edecek ortaklıktır. Devralan ortaklık varlığını sürdürür, iltihak edenler ise bir bütün halinde devralanın bünyesine katılır ve işlemler tamamlanınca tüzel kişiliklerini kaybederler.²⁴⁵ Devralmaların hukuki olarak yapılan tanımı: “*Herhangi bir teşebbüsün ya da kişinin diğer bir teşebbüsün mal varlığını yahut ortaklık paylarının tümünü veya bir kısmını ya da kendisine yönetimde hak sahibi olma yetkisi veren araçları, miras yoluyla iktisap durumu hariç olmak üzere, devralması, hukuka aykırı ve yasaktır*” (RK m7). Bu duruma göre devralma ya bir teşebbüsün malvarlığının ya da ortaklık paylarının tamamen veya kısmen ya da yönetimde hak sahibi olmaya yetki veren araçların devralınması yoluyla gerçekleşmektedir. Kontrolün el değiştirmesi sonucu doğuran bu tür devralmalar RK m.7 hükmü çerçevesinde değerlendirilecektir.²⁴⁶ Bir devralmanın tespit edilmesinde ana kriter, başka bir teşebbüs üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak kurulan kontroldür.²⁴⁷

Piyasada faaliyette bulunan firmaların birleşme ya da devralma işlemleri ile güçlerini birleştirmeleri, ürünlerin daha ucuza sunulması, yeni ürünlerin geliştirilmesi ya da kalitenin artırılması gibi çeşitli faydaları beraberinde getirmektedir. Bununla beraber, bu tür işlemler hakim durum yaratmak ya da hakim durumu güçlendirmek ülkenin bütünü ya da bir kısmında rekabetin azalması sonucu, ekonomik elemanlar görevini ifa edemeyecek ve sistem bozulacaktır.²⁴⁸ Tüketiciler bakımından fiyatları arttıran, çeşitliliği azaltan ve inovasyonu zayıflatan bu tür birleşme ve devralma işlemleri RK m.7’de yasaklanmıştır.²⁴⁹ Şirketlerin birleşme, devralma ya da ortak girişim yoluyla bir araya gelmeleri, piyasalarda olumlu etkiler yaratabilmektedir. Örneğin, AR-GE ya da maliyeti düşüren yeniden yapılanma

²⁴⁴ Güven , Rekabet, s.372-373.

²⁴⁵ Poroy, Tekianalp, Çamoğlu, Ortaklıklar, s.92-93.

²⁴⁶ Güven, Rekabet, s.379.

²⁴⁷ Güngördü, Abdulgani, “**AT ve Türk Rekabet Hukukunda Yoğunlaşmalarda Kontrol Unsuru**”, Rekabet Kurumu, Uzmanlık Tez No:45, Ankara, 2003, s.10.

²⁴⁸ Akyüz, Helin Berrfin, “**Türk Rekabet Hukuku Kapsamında Şirketlerde Birleşme ve Devralmalar**”, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007, s.90.

²⁴⁹ <http://www.rekabet.gov.tr/index.php?Sayfa=sayfaicerikhtml&icld=53&detld=61&ustld=53>(20.05.2010).

girişimleri gibi olumlu sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Şirketlerin de eğilimi, rekabet gücünü korumak amacıyla birleşmek yönündedir. Ancak rekabete aykırı, hakim durum yaratmaya ya da varolan hakim durumlarını güçlendirmeye yönelik birleşmeler de söz konusu olabilmektedir.²⁵⁰

Her birleşmenin yasaklanması ya da kontrol altına alınması şart değildir. Birleşme ya da devirler yoluyla bir işletmenin hakim duruma gelmesi veya hakim durumunu güçlendirmesi yasaktır. Devir, mevcut durumda bir işletmeyi kontrol eden kişi ya da kişilerin başka bir işletmenin kontrolünü bir anlaşmaya dayanarak elde etmesidir. Birleşme ya da devirlerle ilgili objektif bir ölçü kabul edilerek bu ölçüyü aşan birleşme ve devirlerin Rekabet Kurulu'nun kontrolüne bırakılması gerekir. Kanun bu sınırı belirleme yetkisini kurula bırakmıştır.²⁵¹

Birleşme ya da devralmalar, yatay, dikey ve aykırı olmak üzere üç şekilde olabilmektedir.

- **Yatay Birleşme ve Devralmalar**

Birbirine rakip olan teşebbüsler arasında yapılan birleşme ve devralmalardır. Günümüzde ağırlıklı olarak bankacılık, otomotiv ve petrol sektöründe bu birleşmeler ya da devralmalar sıklıkla görülmektedir. Bu birleşme ve devralmalar rekabeti sınırlayıcı sonuçlar çıkarsa da bazen de tersine rekabetin artmasına neden olmaktadır.²⁵²

- **Dikey Birleşme ve Devralmalar**

Piyasanın farklı seviyelerinde faaliyette bulunan teşebbüsler arasında gerçekleştirilen birleşme ve devralmalardır. Bir ürünün nihai tüketiciye ulaşmaya kadar geçirdiği sürecin yukarıdan aşağıya doğru bir sıra takip edilerek, nihai tüketiciye daha yakın olan aşamalarına alt pazar (downstream), girdiye daha yakın aşamalar ise üst pazar (upstream) denilmektedir. Teşebbüsler birleşme ya da devralmaları aşağı pazarlarda veya yukarı pazarlarda faaliyette bulunmak amacıyla gerçekleştirilirler.²⁵³ Dikey birleşme ve devralmaların üretimin artması, maliyetlerin düşmesi, mal ve hizmetlerin daha kaliteli ve ucuz olarak sunulması şeklinde rekabet

²⁵⁰ <http://www.ikv.org.tr/pdfs/9d1e7701.pdf>(18.05.2010).

²⁵¹ Aslan, Rekabet, s.533-534.

²⁵² Güven , Rekabet, s.380.

²⁵³ Çınaroğlu, Serpil, “**Rekabet Hukukunda Dikey Birleşmeler: Etkinlik ve Rekabet**”, Rekabet Kurumu, Uzmanlık Tez Yayın No: 111, Ankara, 2003, s.4.

üzerine olumlu etkileri bulunduğu gibi rakip teşebbüslerin maliyetlerinin yükselmesi, potansiyel rekabetin engellenmesi, pazarda faaliyet gösteren teşebbüs sayısının azalması, bilgi akışının kolaylaşması gibi rekabet üzerinde olumsuz etkileri de bulunmaktadır.²⁵⁴

- **Aykırı Birleşme ve Devralmalar**

Birleşme ve devralmalar birbirleriyle ilgili olmayan, ayrı piyasalarda faaliyette bulunan teşebbüsler arasında yapılan birleşme ve devralmalardır. Diğer bir ifade ile aynı pazarda ya da alt ve üst pazarlar gibi pazarın farklı seviyelerinde faaliyet göstermeyen, yatay ve dikey birleşme kapsamı dışında kalan birleşmelerdir.²⁵⁵ Gıda sektörü ile otomotiv sektöründe faaliyet gösteren teşebbüslerin birleşmesi buna örnek gösterilebilir. Rekabet üzerinde olumsuz etkisi en az olan birleşme ve devralmalardır.²⁵⁶

2.1.6. Devlet Yardımlarının Rekabet Hukuku Açısından Değerlendirilmesi

Bu değerlendirmeyi anlaşmalar, hakim durumun kötüye kullanılması ile birleşme ve devralmalar açısından yapabiliriz.

2.6.1.1. Rekabeti Sınırlayan Anlaşmalar, Uyumlu Eylemler ile Teşebbüs Birliği Kararları ve Devlet Yardımları

RK 4.maddeye göre, rekabeti önleyen, kısıtlayan veya bozan anlaşmalar ve uyumlu eylemler ile teşebbüs birliği kararlarının yasaklanması gerektiği ifade edilmiştir. Söz konusu bu hüküm Avrupa Topluluğu rekabet kuralları m.81 ile hemen hemen örtüşmektedir. Kartel kurmak suretiyle fiyatların tespiti, piyasa ve müşteri paylaşımı, yeni firmaların piyasaya girişlerini engelleyecek danişıklı davranışlar, hileli fiyat teklifi verilmesi, rakip teşebbüs faaliyetlerinin zorlaştırılması ve ayrımcılık yasaklı uygulamanın kapsamına girmektedir. Teşvik ya da yardımlar sebebiyle daha avantajlı duruma gelen teşebbüsler ile aynı ilin veya coğrafi piyasada yer alan rakip teşebbüslere karşı serbest rekabet hakkının ihlal edildiğinden şüphe edilemez. Ancak devletin veya bir kamu kurumunun (Belediye) belirli teşebbüsleri rakiplere göre daha üstün hale getiren tek taraflı idari işlemlerin RK m.4 anlamında

²⁵⁴ Güven, Rekabet, s.381.

²⁵⁵ Güven, Rekabet, s.382-383.

²⁵⁶ Güven, Rekabet, s.383.

anlaşma kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir. Zira RK m.4 anlamında rekabeti kısıtlayan ve doğal olarak yasak kapsamına giren bir anlaşmadan söz edebilmek için söz konusu anlaşmanın taraflarının “teşebbüs” niteliğini taşıması gerekir. Bu çerçevede kamu kurumlarının teşebbüs niteliği taşıdığını söylemek imkanı yoktur. Ayrıca rekabeti bertaraf eden işlem, tek taraflı bir tasarruf (idari işlem) olduğundan bu işlemin hukuka aykırılığı sadece idari yargı imkanları ile denetlenebilecektir.²⁵⁷

2.6.1.1.1. Ayrımcı Uygulamalar

Devlet yardımları rakip teşebbüslerin piyasada etkinliklerini ve faaliyetlerini zorlaştırıyorsa, işletmeler arasında ayrımcılık yapıyorsa hukuka aykırı olarak kabul edilebilir. Birden fazla teşebbüsün aralarında anlaşmaları sonucunda eşit durumdaki kişilere, farklı şartlar uygulamaları durumudur. Rekabet Kanunu'nun yasakladığı husus birden fazla teşebbüsün anlaşarak eşit durumdaki kişilere ayrımcılık yapmalarınıdır. Bu şekildeki ayrımcı uygulamaların yasaklanması ile rekabette fırsat eşitliğinin sağlanması hedeflenmektedir. Ayrımcı uygulamalar özellikle birden fazla teşebbüs tarafından gerçekleştirilmekte ve teşebbüslerin önceden anlaşarak ticari ilişkiye girecekleri müşterilere farklı koşullar ileri sürerek müşteriler arasında farklılıklar oluşturulmaktadır.²⁵⁸ Kamu tüzel kişilerinin ihtiyaçlarını belirli kaynaklardan karşılaması, rakip sağlayıcılar veya alıcılar arasında teşvik şartları çerçevesinde farklı uygulamalara gitmesi bu kapsamda değerlendirilebilir. Fakat devlet veya kamu tüzel kişileri teşebbüs sayılmayacağından söz konusu uygulamalar RK m.4 kapsamında değerlendirilemeyecektir.

2.6.1.1.2. Muafiyet ve Devlet Yardımları

Rakiplerin bir araya gelerek fiyatları ya da üretim miktarını belirlemesi, müşterileri, bölgeleri ya da ihaleleri paylaşması gibi açık rekabet ihlalleri mutlak olarak yaptırıma tabidir. Ancak açık ihlal niteliğinde olmayan bazı rekabet kısıtlamalarının toplumsal açıdan çeşitli faydaları söz konusu olabilir. Belirli sınırlamalara tabi olmak kaydıyla bayilik anlaşmaları, teknoloji transferine yönelik anlaşmalar, AR-GE anlaşmaları buna örnektir. Tüketiciler veya genel ekonomi

²⁵⁷ Aslan, İ.Yılmaz, Rekabet Hukuku, Ekin Kitapevi, Bursa, 2001, s.50-58.

²⁵⁸ İnan, Piker, a.g.e., s.46.

açısından rekabetin kısıtlanması sonucunda ortaya çıkacak olan faydanın rekabetin kısıtlanmasından önceki duruma oranla daha fazla olacağı bu tür durumlarda, belirli koşullar altında rekabeti kısıtlayıcı anlaşma, karar veya eylemler kanunun öngördüğü yasaklamadan ve cezai yaptırımdan muaf tutulabilir.²⁵⁹ Muafiyet için RK'nın 5. maddesinde belirtilen dört unsurun aynı anda ve bir arada bulunması gerekir. RK m.5'teki şartları karşılamak şartıyla devlet yardımlarına ilişkin işlemlerin bu yolla yasak kapsamından çıkarılması düşünülebilir. Bu anlamda Rekabet Kurumu çıkaracağı bir "Grup Muafiyeti" tebliği ile hangi nitelikteki ve şartlardaki devlet yardımlarının kanunun uygulanmasından muaf tutulabileceğini gösterecektir.

Devlet yardımlarına ilişkin kanun tasarısında bu sisteme benzer şekilde "uygun devlet yardımı" başlığı altında hangi yardımların bu şartları taşıyacağı sayma yoluyla işaret edilmiştir. Gerçekten 25.02.2010 tarihli "Devlet Yardımlarının İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı" başlıklı kanun tasarısı bu yolu izlemiştir.

2.6.1.1.3. Hakim Durumun Kötüye Kullanılması ve Devlet Yardımları

Hakim durum, bir ya da birden fazla teşebbüsün ülkenin tamamı ya da bir bölümünde mal ve hizmet piyasasındaki üstünlük durumuna denilmektedir. Hakim durum teşebbüslerin sürekli bir şekilde sahip oldukları ekonomik ve finansal güçten, pazar paylarından, dağıtım ağının genişliğinden, sahip olduğu depo, terminal ve boru hatlarından, satış sonrası verdiği hizmetlerden, eğitimli personeli, yetişmiş insan kaynakları, sahip olduğu marka ve patent ve imtiyazlı haklar, markasının tanınmışlık seviyesi, sahip olduğu fazla kapasite, ürün çeşitliliği, rakiplerinin konumundan kaynaklanabilir.²⁶⁰ Bir teşebbüsün hakim durumda bulunması başlı başına bir hukuka aykırılık ve dolayısıyla yasaklama sebebi oluşturmaz. Ancak hakim durumdaki teşebbüs gücünü kötüye kullanırsa RK m.6 hükümleri çerçevesinde yasaklanabilecektir. RK m.6 ile devlet yardımları ilişkisinde yapılan yardımların ilgili piyasadaki teşebbüsü hakim duruma getirip getirmemesi açısından önem taşır. Zira bir teşebbüs hakim durumu kötüye kullanıyorsa söz konusu teşebbüs uygulamaları RK m.6 hükümleri çerçevesinde yasaklanabilecektir. Bu ilgili

²⁵⁹ http://www.etcf.org.tr/EN/doc/kasim_2009_etcf/Manual_2%20Rekabet.pdf (13.02.2010)

²⁶⁰ Güven, Rekabet, s.264-265.

teşebbüsün kamu veya özel teşebbüs ya da devlet yardımlarından yararlanıp yararlanmaması bir özellik arz etmez. Devlet yardımları sonucunda bir teşebbüs hakim duruma geliyorsa veya mevcut hakim durumu güçleniyorsa bu ihtimalde nasıl hareket edileceği sorunu tartışmaya açıktır.

Devlet yardımları ile hakim duruma gelen veya bu durumu güçlenen bir teşebbüs kendi emeği ve gayretleri ile bu gücü kazanmamıştır. RK'da “kötüye kullanma” ya yönelik davranışlar tek başına hakim durumu yasaklayan bir hüküm bulunmamaktadır. Sadece birleşme ve devralmalarda birleşme ve devralma ile teşebbüsler hakim duruma geliyor veya bu durumları daha da güçleniyorsa, rekabeti sınırlama şartı ile birlikte yasaklanabilmektedir. Paralel bir düzenlemenin devlet yardımları ve hakim durum ilişkisinde de geçerli kabul edilmesi ve yasaklanmasının isabetli olacağı düşünülmektedir.

Hakim durumun kötüye kullanılmasının devlet yardımları ile bağlantısına baktığımız zaman devletin belirli sektörlerde veya üretim dallarında faaliyet gösteren işletmelere açılan kredilerin ödenmesine ilişkin garanti vermesi veya kefil olarak ödenmeme riskini özel kuruluş ile paylaşması, özel kişi veya kuruluşlara ücretsiz veya çok düşük bir fiyat ile ya da ücretsiz kamu arazilerini tahsis etmesi, elektrik ya da diğer giderlerini karşılaması durumları teşebbüsü ilgili piyasada hakim duruma getiriyorsa ve bu sayede hakim durumunu kötüye kullanıyorsa bu durum hukuka aykırı olarak kabul edilebilir. Bir teşebbüsün kendi imkanıyla hakim duruma gelmesinde hukuka aykırı bir yön yoktur. Devlet yardımları ile bir teşebbüsün hakim duruma getirilmesi birleşme ve devralmalara kıyasen hukuka aykırı sayılabilir.

2.6.1.1.4. Birleşme ve Devralmalar ve Devlet Yardımları

İki ya da daha çok bağımsız teşebbüsün birleşmesi ya da bir teşebbüs üzerindeki kontrolün el değiştirmesine birleşme ya da devralma denilmektedir.²⁶¹ Devlet yardımları bazen işletmelerin birleşmesine ve devralmasına yardımcı olmaktadır. Bir işletmenin kendi iç dinamikleri ve başarısı ile hakim duruma ulaşması yasak değildir. Yasaklanmak istenen kurulu kapasitelerinde hiçbir etkinlik yokken hakim duruma gelmesidir²⁶². Burada kastedilmek istenilen husus, devlet

²⁶¹ Güngördü, a.g.e., s.6.

²⁶² Aslan, Rekabet, s.540.

yardımlarıdır. Aksi takdirde piyasa dinamiklerini ve ekonomik dengeleri derinden etkileyen birleşme ya da devralmalar teşebbüsleri çok ciddi şekilde etkileyip detaylı bir yapılanmaya zorlamaktadır.²⁶³

KOBİ'lere ilişkin devlet yardımları düzenlemesi 5904 sayılı²⁶⁴ kanun 16 Haziran 2009'da Meclis'ten geçmiştir. Kanunda KOBİ birleşmelerine yönelik hükümler bilhassa önem arz etmektedir. Bu konuyla ilgili madde gerekçesinde ise KOBİ'lerin mali yapılarını güçlendirmek, ölçek verimliliğini sağlamak, rekabet ortamına uyum kapasitelerini güçlendirmek, istihdam düzeylerini arttırmak ya da korumak gibi amaçlarla birleşmelerinin vergi yoluyla teşvik edilmesi amaçlandığı belirtilmektedir. Yasaya göre yapılan destekler:

1. Kurumlar Vergisi İstisnası Uygulaması

KOBİ'lerin birleşmelerinden doğan kazançlar aşağıdaki koşulların sağlanması kaydıyla kurumlar vergisinden istisna edilecektir:

- Birleşilen kurum tarafından münfesihi kurum kıymetlerinin Vergi Usul Kanunu'nun değerlendirme hükümlerine göre değerlendirilmek suretiyle bir bütün halinde devralınması ve bilançosuna kaydedilmesi,
- Birleşmeden doğan kazançların tamamının birleşme tarihi itibarıyla birleşilen şirketin sermayesine eklenmesi,
- Birleşilen kurumun, münfesihi kurumun tahakkuk etmiş ve edecek vergi borçlarını ödeyeceğini ve diğer ödevlerini yerine getireceğini; münfesihi kurumun birleşme nedeniyle vereceği kurumlar vergisi beyannamesine ekli bir taahhünameyle taahhüt etmesi,
- Birleşme sonrasında üç yıl süreyle aylık ortalama bazda birleşilen kurum ile münfesihi kurum tarafından 01.04.2009 tarihinden önce verilen son aya ilişkin sigorta bildirgelerine göre istihdam edilenlerin toplamından az olmamak üzere aylık istihdam sağlanması.

²⁶³ Akyüz, a.g.e., s.90.

²⁶⁴ RG, 16.6.2009, 5904.

Münfesih kurumun birleşme tarihine kadar olan faaliyet kazançları ise bu istisna kapsamında bulunmamaktadır.

2. İndirimli Kurumlar Vergisi Uygulaması

KOBİ'lerin bu Kanun çerçevesinde gerçekleştirdikleri birleşmelerde:

- Birleşme nedeniyle infisah eden kurumun birleşme tarihinin içinde bulunduğu son hesap döneminde elde ettiği kazançları ile
- Birleşilen kurumun birleşme işleminin gerçekleştiği hesap dönemi dahil olmak üzere üç hesap döneminde elde edilen kazançlarına uygulanacak kurumlar vergisi oranını yüzde 75'ine kadar indirimli uygulama konusunda bakanlar kuruluna yetki verilmiştir.²⁶⁵

Geçici 5. maddenin 3. fıkrasının (a) bendinde; 10 ila 250 işçi çalıştıran ve 2008 hesap döneminin sonu itibarıyla yıllık net satışlar toplamı 25 milyon Türk Lirasını geçmeyen veya aktif toplamı 25 milyon Türk Lirasından az olan ticari işletmeler KO-Bİ kavramı içine girmektedir.

Vergisel teşviklerden yararlanabilmek için gerçekleştirilmesi gereken birleşme işlemi ise geçici 5. maddenin 3. fıkrasının (b) bendinde, “*Tam mükellef iki veya daha fazla KOBİ'nin KVK'nın 18. maddesi uyarınca birleşerek yeni bir anonim şirket oluşturmaları ya da tam mükellef bir veya birkaç KOBİ'nin tam mükellef olan ve anonim şirket statüsündeki diğer bir KOBİ'ye devrolunması*” olarak öngörülmüştür.

3. Devlet Yardımlarıyla Teşvik Edilen Birleşme ve Devralmalara Rekabet Hukukunun Etkisi

Birleşme ve devralmalar hangi şekillerde gerçekleştirilirse gerçekleştirilsin ilgili piyasada rekabeti kısıtlıyorsa söz konusu birleşme ve devralmalar hukuka aykırı kabul edilmelidir. Her ne kadar teşebbüslerin küçük işletmeler olduğu, dolayısıyla rekabeti kısıtlama imkanlarının da zayıf bir ihtimal olduğu gerçeği göz ardı edilmese de rekabeti kısıtlayan birleşme ve devralmalar yasak kapsamına alınmıştır.

²⁶⁵ [http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1300\(18.05.2010\)](http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1300(18.05.2010))

2.1.7. Rekabet Kanunu Tasarısında Devlet Yardımına İlişkin Düzenlemeler

2.1.7.1. De Minimis Kuralı

Tasarıda devlet yardımlarına ilişkin olarak doğrudan bir düzenleme yapılmamış sadece 1. maddede dolaylı olarak devlet yardımlarına değinilmiştir. Bu maddeye göre; kurulca önceden belirlenecek pazar payı ve ciro gibi eşiklerin aşılmaması durumunda anlaşma, uyumlu eylem ve teşebbüs birliği kararlarının soruşturma konusu yapılmaması öngörülmüştür. AB mevzuatındaki de minimis uygulamasına paralel olan bu düzenlemeyle kurum kaynaklarının öncelikli olarak daha önemli ihlallere yönlendirilmesi mümkün olacaktır. De minimis uygulaması kapsamındaki anlaşma, uyumlu eylem ve teşebbüs birliği kararlarının soruşturma konusu yapılmaması, bunlara kanunun özel hukuka ilişkin hükümlerinin uygulanmasına engel teşkil etmeyecektir(m.1).²⁶⁶ Bu ifadeden de anıyoruz ki devlet yardımları da eğer ihmal edilebilir nitelikte ise Rekabet Kurulu işlemlerle ilgilenmemekte daha önemli ihlaller üzerinde yoğunlaşacaktır.

2.1.7.2. Kurumun Dava Açma Yetkisi

Devlet yardımlarına ilişkin ikinci düzenleme ise tasarının 5. maddesindeki kurumun yetkilileri başlığını taşıyan “Dava Açma Yetkisi” ile ilgilidir. İdarenin bazı işlem ve düzenlemeleri Kanunun 4., 6. veya 7. maddesinde yasaklanan eylem ve işlemlerle benzer etkiye sahip sonuçlar doğurabilmektedir. Rekabet savunuculuğu çerçevesinde, bu nitelikteki işlem ve düzenlemelerin iptali için Kurul kararı ile yargı yoluna başvurabileceği ifade edilmiştir (Tasarı madde gerekçeleri m.5).

2.2. Haksız Rekabet Hükümleri Açısından Devlet Yardımları

2.2.1. Haksız Rekabet Kavramı

Türk Hukukunda haksız rekabete ilişkin düzenlemeler, temel olarak TK 56 ve devamı maddelerinde yer almasının yanı sıra, Borçlar Kanunu, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) ve İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Kanun gibi birçok kanunda haksız rekabeti düzenleyen hükümler bulunmaktadır.²⁶⁷ Toplumsal hayatta rekabet, serbest olmakla birlikte bu rekabet ortamı içerisinde yer

²⁶⁶ 31.07.2008, 636 Rekabetin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Genel Gerekçe

²⁶⁷ Sanlı, a.g.e., s.23.

alan çıkar gruplarının bu faaliyetlerini belirli bir düzende yürütmeleri gereklidir.²⁶⁸ Piyasa sisteminin özü, ekonomik birimlerin karar ve davranış özgürlüğüne dayanmaktadır. Ancak, bir ekonomik birimin üretim faktörleri konusunda karar yetkisine sahip olmasının temel koşulu, onun mülkiyetine sahip olmasıdır. Bu sebepten dolayı piyasa sisteminin temel ön şartlarından birisi yaygın bir özel mülkiyetin varlığıdır. Bağımsız verilen kararlar arasındaki ilişki ve bağlantının kurulması, birimler arası rekabet süreci içinde gerçekleştiğinden, piyasa sisteminin diğer önemli bir ön şartı da rekabettir. Rekabet süreci içinde ekonomik birim, piyasada oluşan koşulları anında değerlendirip bağımsız olarak kararlarını kendiliğinden her hangi bir otoriteden emir almadan verir.²⁶⁹ Haksız rekabet hükümleri ile RK hükümler arasında benzer hususlar olmasına rağmen amaçları, korudukları menfaat ve dayandıkları temel esaslar yönünden birbirlerinden ayrılmaktadırlar.²⁷⁰

Serbest piyasa ekonomisinde rekabet özgürlüğü fevkalade önemli olduğundan hem haksız rekabet hem de rekabet kanunları ile özel olarak desteklenip korunmuştur. Ayrıca rekabet hakkının kötüye kullanılması ile ilgili olarak anayasamızda (m.167) da hüküm bulunmaktadır.²⁷¹

2.2.2. Haksız Rekabetin Tanımı

Haksız rekabet, rekabet etme hakkının dürüstlük kurallarına uygun olarak kullanılmasını temine yönelik kurallar getiren ve bu hakkın dürüstlük kurallarına aykırı olarak kötüye kullanılması halinde gerekli müeyyideleri öngören kuralları kapsamaktadır.²⁷² Kısaca, rekabet hakkının her türlü kötüye kullanılması haksız rekabettir.²⁷³

Haksız rekabet, TK m.56'da şu şekilde anlatılır :“*Aldatıcı hareket ve hüsünüyet kaidelerine aykırı sair suretlerle iktisadi rekabetin her türlü*

²⁶⁸ [http://hukukcu.com/modules/smartsection/print.php?itemid=41\(09.03.2010\)](http://hukukcu.com/modules/smartsection/print.php?itemid=41(09.03.2010))

²⁶⁹ DPT, 1994, s.7.

²⁷⁰ Sanlı, a.g.e., s.24.

²⁷¹ Manop, Burcu, “**Türk Ticaret Kanunu ve TTK Tasarısı Açısından Haksız Rekabet Hükümlerine Bir Bakış**”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, S. 3, Isparta, 2007, s.328.

²⁷² Yılmaz, a.g.e., s.3.

²⁷³ Kayar, İsmail, “**Ticari İşletme Hukuku**”, Detay Yayıncılık, Ankara, 2006, s.251.

suiistimalidir”.²⁷⁴ Tanımdan da anlaşılacağı gibi haksız rekabet kavramı, iktisadi rekabetin kötüye kullanılması ve iyi niyet kurallarına aykırılık esasına dayandırılmıştır. TK m.57’de sayılan “Hususiyle hüsünüyet kaidelerine aykırı hareketler” arasında bulunmayan ancak “İktisadi rekabetin suiistimal edildiği” herhangi bir eylem, TK m.56’ya göre haksız rekabet olarak kabul edilebilir. Diğer bir ifadeyle bir eylemin haksız rekabet teşkil edip etmediği önce TK’nın 57. maddesine sayılan hallerden birine girip girmediğine, girmiyor ise 56. maddedeki tanıma uyup uymadığına bakılarak belirlenir.²⁷⁵

TK’de öngörülen düzenlemelerdeki temel amaç, ticari hayatın gerektirdiği dürüstlüğü ve ticari ahlakın korunmasını sağlamak ve rekabet özgürlüğünü bu yönden sınırlamaktır. Ticari faaliyetlerin doğru ve dürüst ilkeleri çerçevesinde yürütülmesi ve rekabet hakkının Medeni Kanun’un (MK) 2. maddesi anlamında kötüye kullanılmamasıdır.²⁷⁶ Bu bağlamda haksız rekabet hükümleri dört temel amacı gerçekleştirmektedir. Bunlar: rakiplerin korunması, müşterilerin korunması, mesleki ve ekonomik birliklerin korunması ile ekonominin korunmasıdır.²⁷⁷

TK m.56 hakime, zamana ve mekana göre değişen ve ayrıca çevrenin sosyal ve ekonomik algılayışlarına uyum sağlayabilecek geniş bir takdir yetkisi tanırken, aynı zamanda hakimi, genel hükmü tutarlı ve adil bir şekilde uygulayabilmek için ölçütler saptama sorumluluğu altına sokmuştur.²⁷⁸ Bu ölçüt veya ölçütlerle hakim, dürüst bir tacirle dürüst olmayan bir tacirin ayrımını yapabilecektir. Genellikle rekabet, müspet ve menfi olmak üzere iki şekilde ortaya çıkar. Bir tacirin dürüst ve normal usullerle ticaret yapması ve kalkınmasında hukuki bir engel bulunmamaktadır. Rakibi bundan zarar görse de önemli değildir. Ancak rakibin faaliyetlerine engel olan menfi hareketlerle rekabet yapılması, hukukun izin verdiği bir durum değildir. Herkes hukukun çizdiği sınırlar içinde mesleğini ve ticaretini rekabet etmek suretiyle icra edebilir; yeter ki bu rekabet o kişinin şahsi gayret ve

²⁷⁴ Arkan, Sabih, “**Ticari İşletme Hukuku**”, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2005, s. 301.

²⁷⁵ Aydın, Hüseyin, “**Türk Ticaret Kanunu’nda Haksız Rekabet Suçları**”, Yetkin Yayınları, Ankara, 2008, s.26.

²⁷⁶ Sanlı, a.g.e., s.23.

²⁷⁷ Erdem, Rekabet, s.145.

²⁷⁸ Omdan Boztosun, Ayşe, “**Haksız Rekabet Hukukunda Emegün Korunması İlkesinin Yargıtay Kararları Işığında Değerlendirilmesi**”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Bildiriler-Tartışmalar, Ankara, 2005, s.203.

emeğine, bilgi ve tecrübesine dayanmış ve hüsnüniyet kaideleri dışına çıkılmamış olmasıdır.

Gerçekten de bir tacir objektif hüsnüniyet kurallarına uygun bir şekilde rekabette bulunduğu takdirde, hukukun kendisine tanıdığı “rekabet hak ve hürriyetini” kullanmış olur. Ancak bu hak, “objektif iyi niyet kurallarına” aykırı olarak kullanılırsa o zaman haksız rekabet söz konusu olur.²⁷⁹ Diğer bir ifadeyle serbest ticaret hakkının sınırlarını çizen objektif iyi niyet kurallarının kesin olarak tayini zor bir husustur.²⁸⁰ Bununla birlikte bu kuralların tespiti, uygulanması ve yorumlanmasında ticari örf ve adet ile teamüller ve ticari ahlaktan geniş ölçüde yararlanılmıştır. Haksız rekabetten söz edebilmek için ilgililer arasında aynı cins ya da benzer malın satılması veya hizmetin sunulması hususunda bir rekabetin bulunmasına gerek yoktur. Malın satılması veya hizmetin sunulması noktasında müşteri çekmek için bir yarışmanın bulunması zorunlu değildir. Ancak haksız rekabet olduğu iddia edilen fiilin, rekabete yönelik bir fiil olarak nitelendirilebilmesi; yani fiilin rekabet ilişkilerini etkilemeye objektif olarak uygun olması gerekmektedir.

Bu bağlamda bir işletmenin müşteri potansiyelini iyileştiren ya da azaltan, dolayısıyla onun piyasadaki payını çoğaltan ya da daraltan veya objektif olarak buna uygun davranışlar, haksız rekabet bakımından önem taşır. Burada belirleyici olan husus, fiilin rekabet ilişkisini etkileme uygunluğudur.²⁸¹ İktisadi faaliyetin mevcut olmadığı hallerde iktisadi rekabetten söz edilemeyeceği için haksız rekabet de söz konusu olmaz. Örneğin bir öğrencinin yüksek not almak için sınavda kopya çekmesi, öğrenciler arasındaki yarışmada iyi niyet kurallarına aykırı bir davranış olarak kabul edilse bile haksız rekabet oluşturmaz. Çünkü bu rekabet, gelir sağlama amacına yönelik değildir.²⁸²

TK tasarısı ise TK m.56'ya göre daha geniş bir çerçeve çizmiştir: “*Haksız rekabete ilişkin bu kısım hükümlerinin amacı, bütün katılanların menfaatine, dürüst ve bozulmamış rekabetin sağlanmasıdır*”.

²⁷⁹ Yasaman, Hamdi, “**Fikir ve Sanat Eserlerinde İyiniyet ve Dürüstlük Kuralı**”, Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, İstanbul, 2006, s.26.

²⁸⁰ Doğanay, a.g.e., s.385.

²⁸¹ Kırca, İsmail, “**Bilimsel Araştırma Sonuçlarının Yayımlanması-Haksız Rekabet ve İfade Özgürlüğü**”, Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu'na 65.Yaş Günü Armağanı, İstanbul, 1999, s.445.

²⁸² Karahan, Sami, “**Ticari İşletme Hukuku**”, Mimoza, Konya, 2007, s.2007.

TK tasarısı, haksız rekabet kavramına farklı bir bakış açısı getirmiş olup, haksız rekabetin genel olarak düzenlendiği 54. maddede haksız rekabetle ilgili bir tanım verilmekten kaçınılmış, haksız rekabete dair hükümlerin amaç ve ilkelerinin belirlenmesiyle yetinilmiştir. İlgili düzenlemeye göre: *“Haksız rekabete ilişkin aşağıdaki hükümlerin amacı, bütün katılanların menfaatine, dürüst ve bozulmamış rekabetin sağlanmasıdır. Rakipler arasında veya tedarik edenlerle müşteriler arasındaki ilişkileri etkileyen aldatıcı veya diğer şekillerdeki dürüstlük kurallarına aykırı davranışlar veya ticari uygulamalar haksız ve hukuka aykırıdır”*²⁸³ denilmiştir. Başka bir ifadeyle TK tasarısına göre hukuka uygun rekabet, oyunun dürüstlük kurallarına, centilmenliğe uygun olarak rekabetin sağlanmasıdır. Rakipler arasında veya tedarik edenlerle müşteriler arasındaki ilişkileri etkileyen aldatıcı veya diğer şekillerdeki dürüstlük kurallarına aykırı davranışlar veya ticari uygulamalar haksız ve hukuka aykırı kabul edilmektedir.²⁸⁴

TK tasarısının 54. maddesinin 2. fıkrasında geçen dürüstlük kurallarına aykırılık, davranışlarla ya da ticari uygulamalarla söz konusu olabilmektedir. Davranış veya ticari uygulamalar işin etiğine, doğruluğuna, dürüstlüğüne ters, aldatıcı, yanıltıcı, kandırıcı vesaire olabilir. Dürüstlük kurallarına aykırı davranışlar ve ticari uygulamalar, rekabetin işlevsel kurallarını zedeler, rekabetten beklenen sonuçların alınmasına engel olur, denilmektedir.²⁸⁵ TK tasarısındaki yeni hüküm, yukarıda açıklandığı şekliyle haksız rekabet hükümlerinin üzerinde yapılandırıldığı iki taşıyıcı kolon içermektedir (m.54);²⁸⁶

Birinci kolon, bütün katılanların menfaatine dürüst ve bozulmamış rekabetin sağlanması gerekliliğini ifade etmektedir. Bu kolon, bir taraftan bütün katılanlar kavramı ile diğer taraftan da dürüst ve bozulmamış rekabet kurumu ile tanımlanmaktadır. Dürüst ve bozulmamış rekabet kavramı, rekabetin niteliğini belirtmektedir. Tasarı, dürüst ve bozulmamış rekabet kavramı ile hukuken tanımlanabilir bir rekabete vurgu yapmaktadır.²⁸⁷ Düzenlemedeki ikinci kolon, dürüst

²⁸³ Aydın, a.g.e., s.28.

²⁸⁴ TK Tasarısı Genel Gerekçe.<http://www.inisiyatif.net/document/tanitim/TTKTasari2007/default.asp> (19.10.2009) .

²⁸⁵ TK Tasarısı Genel Gerekçe.

²⁸⁶ TK Tasarısı Genel Gerekçe.

²⁸⁷ TK Tasarısı Genel Gerekçe.

davranış kuralını tek başına temsil etmektedir. “*Suiistimal* “ kavramı, hakkın kötüye kullanılması istisnai bir hukuk kuralı olup dar bir uygulama alanına sahiptir.²⁸⁸ Haksız rekabete ilişkin hükümleri toplu olarak gözden geçirdiğimizde, haksız rekabet niteliğindeki davranışlarla rekabet hakkının kötüye kullanılması bakımından bazı etkin önlemler getirmiştir. TK 57. maddede sayılanlar harici, dürüstlük kuralına aykırı davranışlar ile diğer yollarla her türlü kötüye kullanılması haksız rekabet olarak kabul edilmektedir.²⁸⁹

2.2.3. Haksız Rekabetin Unsurları

Haksız rekabetin unsurları ekonomik rekabetin varlığı, ekonomik rekabet etme hakkının objektif iyi niyet kurallarına aykırı olarak kullanılması, zarar ve zarar tehlikesinin varlığı ve son olarak rekabet etme hakkının objektif iyiniyet kurallarına aykırı olarak kullanılmasını doğuran eylem ile zarar veya zarar görme tehlikesi arasında bir illiyet bağının bulunmasıdır.²⁹⁰

2.2.3.1. İktisadi Rekabet

Ekonomik rekabetin ilk şartı, bir ekonomik etkinliğin söz konusu olmasıdır. Ekonomik etkinlik olmaksızın, ekonomik rekabet söz konusu olamaz. Ekonomik rekabetten söz edebilmek için, rekabet edilecek bir ortamın bulunması da şarttır.²⁹¹

İktisadi rekabet için tarafların tacir olması gerekmez. Esnaflar bakımından da iktisadi rekabet mevcut olabilir.²⁹² İktisadi olmayan, yani gelir sağlama faaliyetiyle ilişkili bulunmayan rekabet haksız rekabet sayılmaz. Kanunun haksız rekabet hükümleri ile korumak istediği rakibin menfaati değil, özel teşebbüslerin güvenlik ve kararlılık içinde işlemesini temin edecek bireysel rekabet hakkıdır; yani kamu menfaatidir.²⁹³ İki futbolcu ya da film yıldızı arasında da haksız rekabet söz konusu olabilir ve tacir olmadıkları halde TK hükümlerinin haksız rekabete ilişkin kısımları bunlara da uygulanır.

²⁸⁸ TK Tasarısı Genel Gerekçe.

²⁸⁹ Özsunay, Ergun, “**Kartel Hukuku**”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul, 1985, s.206.

²⁹⁰ Oruç, Murat, “**Haksız Rekabette Maddi Tazminat Davası**”, XII Levha , İstanbul, 2009, s.5-6.

²⁹¹ Oruç, a.g.e., s.6.

²⁹² Berzek, Ayşe Nur, “**Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri**”, İstanbul, 2008, s.85.

²⁹³ Karahan, a.g.e., s.2002.

2.2.3.2.Rekabet Hakkının Kötüye Kullanılması

Dürüstlük kurallarına aykırı olarak kullanılmış rekabet özgürlüğü sınırları aşılmış ise, burada kötüye kullanma vardır. Haksız rekabet hükümleri ile korunan rakip değil, bireyin rekabet hakkıdır. Bu nedenle dürüstlük kuralları dışına çıkılmışsa, kötüye kullanma var sayılır. Herkes rekabet hakkını kullanırken iyi niyet kurallarına uymakla yükümlüdür. Buradaki iyi niyet MK m. 2 anlamında iyi niyettir.²⁹⁴ TK m. 56 kötüye kullanmanın iki şeklinden bahsetmektedir. Bunlar, aldatıcı hareketler ve dürüstlük kuralına aykırı diğer davranışlardır.²⁹⁵

2.2.3.3. Zarar ve Zara Tehlikesi

Objektif iyi niyet kurallarına aykırı hareket sonucunda zarar ve zarar tehlikesi meydana gelmiş olmalıdır. Zarar ve zarar tehlikesinin meydana gelmemesi durumunda haksız rekabetten söz edilemez.²⁹⁶

2.2.3.4. İlliyet Bağı

Haksız rekabetin varlığı için uygun illiyet bağının bulunması şarttır. Ekonomik rekabet hakkının dürüstlük kurallarına aykırı şekilde kötüye kullanılması davranışı ile meydana gelen zarar ya da zarar tehlikesi arasında uygun illiyet bağının bulunması gerekir. Böyle bir bağın bulunmadığı hallerde haksız rekabetten söz edilemez.²⁹⁷

2.2.4. Haksız Rekabet Halleri

Ticaret Kanununun haksız rekabeti düzenleyen bu genel hükmü yanında, özellikle iyi niyet kurallarına aykırı olup haksız rekabet fiilini oluşturan bazı özel haller kanunun 57. maddesinde tek tek sayılmıştır. Ticaret Kanununun 57.maddesinde sayılan başlıca haksız rekabet halleri şunlardır:

2.2.4.1. Kötüleme

Başkalarını veya onların emtiasını, iş ürünlerini, faaliyetlerini yahut ticari işlerini yanlış, yanıltıcı veya gereksiz yere incitici beyanlarla kötülemek bir haksız

²⁹⁴ Berzek, a.g.e., s.86.

²⁹⁵ Kayar, a.g.e., s.252.

²⁹⁶ Karahan, a.g.e., s.203.

²⁹⁷ Oruç, a.g.e., s.9.

rekabet hali oluşturur. Kötüleme eylemi hiçbir zaman iyi niyet unsuru taşımayacağından, gerçeğe uygun olsun ya da olmasın, kanunun açık ifadesine rağmen haksız rekabet sayılmalıdır.²⁹⁸ Örneğin, bir rakip işletme sahibinin ticari itibarını sarsacak şekilde iflasın eşiğinde olduğu veya rakip işletmenin ürünlerinde domuz yağının kullanıldığı yönünde söylentiler çıkarılması.

2.2.4.2. Başkasının Ahlaki ve Mali İktidarı Hakkında Gerçeğe Aykırı Bilgi Verme

Bir kimse hakkında gerçeğe aykırı bir biçimde kötü bilgi vererek onun kredi almasını engelleme hali.

2.2.4.3. Bir Kişinin Kendisi ile İlgili Olarak Yanlış veya Yanıltıcı Bilgi Vermesi

Burada bir kişinin kendi iş veya ürünlerini veya üçüncü kişilerinkini aldatıcı bir şekilde överek rakiplerine karşı üstün duruma getirmesi söz konusudur. Burada özellikle, yanlış ya da yanıltıcı beyanlara dayanan aldatıcı reklamlardan söz edilmektedir. Örneğin, bir ürünün “en iyi” olduğu yönündeki reklam gerçeğe aykırı ise bir haksız rekabet hali oluşturur.

2.2.4.4. Yanlış Unvanlar, Mesleki Adlar ve İşaretler Kullanma

Kişi, bulunmadığı halde unvan, mesleki ad ya da işaretleri varmış gibi kullanırsa haksız rekabetten söz edilir. Örneğin, bir kişinin ürünlerinde hakkı olmadığı halde TSE işaretini kullanması.

2.2.4.5. Karışıklığa (İltibasa) Yol Açma

Haksız rekabetin en çok görülen şekillerinden birisidir. İltibas, başkasının emtiası, iş mahsulleri, faaliyeti, ticari işletmesi veya yine başkasının haklı olarak kullandığı ad, unvan, marka, sınai model ve işaretler üzerinde söz konusu olabilir²⁹⁹. Burada karışıklık meydana getirerek başkasının müşteri çevresinden haksız olarak yararlanma söz konusudur. Bu da bir kişinin, başkasının emtiası, iş ürünleri, faaliyeti veya ticari işletmesi ile ilgili benzerlik yaratarak yanılmaya sebep olmakla gerçekleşir. Örneğin “lacoste” markasının ambleminin tekstil ürünlerinde kullanılarak tanınmış bu ürünlerin taklit edilmesi ya da “Güloğlu” markası ile

²⁹⁸ Oruç, a.g.e., s.29.

²⁹⁹ Karahan, a.g.e., s.207.

karışıklık yaratacak şekilde “Güllüoğlu” markasının kullanılması. İltibasın varlığına bilirkişiler tarafından karar verilir.³⁰⁰ 5846 sayılı FSEK 83. ve 84. maddelerinde düzenlenmiş olan durumlar TK 57/b.5’te belirtilen hallerin özel görünümünden ibarettir.³⁰¹

2.2.4.6. Başkasının Yardımcılarını Görevlerini İhlale Sevk Etme

Üçüncü kişilerin yardımcılara, vekillerine, onları görevlerini ihlale yönlendirmek suretiyle, kendisine veya başkasına yarar sağlamak amacı ile veya bu gibi çıkarları sağlamaya uygun olacak surette, hak etmedikleri çıkarlar sağlamak veya vaat etmek (TK m57/b.6) haksız rekabettir.

2.2.4.7. Yardımcıları Kandırarak İşletmenin Sırlarını Ele Geçirmek

İşçileri, vekilleri veya diğer yardımcı kişileri kandırarak, işverenin ya da müvekkilin iş sırlarını ele geçirmeye çalışmak (TK m.57/b.7) haksız rekabettir. Ele geçirme sadece yardımcılardan kandırılması ile sınırlı olmayıp, her ne surette olursa olsun yardımcılar vasıtasıyla sırların ele geçirilmesidir.³⁰²

2.2.4.8. Başkasının, İyi Niyet Kurallarına Aykırı Bir Biçimde Ele Geçirilen Ticaret ve İmalat Sırlarından Faydalanma ve Onları Başkalarına Yayma

Burada önemli olan, elde ettiği ve öğrendiği imalat ve ticaret sırlarından iyiniyet kurallarına aykırı olarak haksız yere yararlanmak veya onları başkalarına yaymaktır.³⁰³

2.2.4.9. İyi Niyetli Kişileri Kandırabilecek Şekilde Gerçeğe Aykırı İyihal veya İktidar Belgeleri Verme

İyiniyet sahibi kimseleri yanıltacak şekilde gerçeğe aykırı iyi hal ve iktidar şahadetnamesi verilmesi, haksız rekabet teşkil eder.³⁰⁴

³⁰⁰ Karahan, a.g.e., s.208.

³⁰¹ Karahan ,a.g.e., s.210.

³⁰² Oruç, a.g.e., s.53.

³⁰³ Berzek, a.g.e., s.91.

³⁰⁴ Berzek, a.g.e.,s.91.

2.2.4.10. İş Hayatı Şartlarına Uymama

Rakipler hakkında geçerli olan ve kanunlarla ya da örf ve adetle belirlenmiş bulunan iş hayatı şartlarına uymamak da haksız rekabet kabul edilir.³⁰⁵

2.2.5. Haksız Rekabet ve Devlet Yardımları

TK m.57’de sayılan hallerin içerisinde devlet yardımları bulunmamaktadır. Ancak hemen şunu da belirtelim ki 57. maddede belirtilen haksız rekabet halleri sınırlı değildir. Maddede örnek kabilinden bazı hallere değinilmiştir. TK m.57’de sayılmayan, fakat TK 56. maddedeki aldatici hareket ya da iyiniyet kurallarına aykırı diğer yollarla iktisadi rekabetin her türlü kötüye kullanılması ifadesindeki genel tanım içine sokulabilen haller de haksız rekabet sayılmaktadır.³⁰⁶

2.2.5.1. Serbest Rekabet Hakkı

Serbest rekabet ortamında müteşebbis, ticaretini yaptığı mal ve hizmetlerin piyasada tanınmasını, sürümünün ve dolayısı ile piyasadaki pazar payının artmasını arzular. Bu sebeple ticari hayatta uygulanan rekabet mal ve hizmetlerin kalitesini artırır ve buna paralel olarak da fiyatının düşmesine sebep olur.³⁰⁷ Tüketiciler, işletmeler ve devlet açısından serbest rekabet düzenin kurulması ve devamı için yasal birtakım düzenlemeler yapılmıştır.³⁰⁸ Etkin işleyen bir rekabet ortamının önemine karşın tamamen serbest bırakılmış, devletin hiç müdahale etmediği piyasalarda ise rekabet ortamı yok olmakta yerini tekelleşmeye ve kartelleşmeye bırakmaktadır.³⁰⁹ Serbest rekabet ortamı sınırlarının aşılması ise RK kapsamında rekabet ihlali veya haksız rekabet oluşturur. TK Tasarısı m.55’te haksız rekabet halleri mevcut kanundan daha da genişletilerek yer verilmiştir. Devlet yardımları, serbest rekabet hakkını kanaatimizce engellemektedir. Bir ihlal söz konusu olmadığı sürece devlet rekabet düzenine etki etmemelidir. Devlet, bir bölgeye ya da işletmeye yapacağı yardım serbest rekabet hakkını engelleyecek piyasada işletmelerin etkinliğini kısıtlayacak belki rekabette dezavantajlı konuma düşen işletmelerin piyasadan çekilmesine yol açacaktır. Bu ihtimalde devlet yardımlarının amacını ortadan

³⁰⁵ Battal, Ahmet, “**Ticari İşletme Hukuku**”, Gazi Kitabevi, Ankara, 2007, s.164.

³⁰⁶ Karahan, a.g.e., s.204.

³⁰⁷ Kayıhan, Şaban, “**Ticaret Hukuku**”, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s.164.

³⁰⁸ Bahtiyar, Mehmet, “**Ticari İşletme Hukuku**”, Beta Yayınevi, İstanbul, 2007, s.112.

³⁰⁹ İnan, Nurkut, B.Piker, Mehmet, “**Rekabet Hukuku El Kitabı**”, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2007, s.1.

kaldırarak mağdur işletmeler için kişisel zararlara yol açacaktır. Ayrıca yardımlarla öngörülen sosyal faydalar (işsizliğin önlenmesi, piyasanın canlanması gibi) elde edilemeyecektir.

2.2.5.2. İş Hayatı Şartlarına Uymama

Rakiplerin de uymak zorunda oldukları kurallara aykırı davranmak, mesleki veya mahalli adetlerle belirlenmiş iş hayatı şartlarına uymamak haksız rekabet teşkil etmektedir³¹⁰. Bu durum TK tasarısında, özellikle kanun ya da sözleşmeyle, rakiplere de yüklenmiş olan veya bir meslek dalında veya çevrede olağan olan iş şartlarına uymayanlar dürüstlüğe aykırı davranmış olur, şeklinde belirtilmiştir (Tasarı m.55/1-e). İlgili meslek kuruluşu tarafından belirlenen indirimli satış dönemleri dışında indirimli satışlar yapmak, eczanelerin nöbet sırasını ihlal etmek, hafta sonu çalışma ruhsatı olmadan çalışmak bu duruma örnektir. İş hayatı şartlarına uymayan devlet yardımlarının, karşılıksız kredi kullanılması, arazi tahsisi, vergi, prim muafiyetleri gibi serbest rekabet hakkını bertaraf ettiği aşıkardır.

2.2.6. Değerlendirme

Devlet yardımları haksız rekabet ilişkisini bölgemizde teşvikten yararlanan iki yem fabrikasını karşılaştırarak değerlendirmek istiyoruz. Burdur sınırları içerisinde bulunan bir yem fabrikası sahibi aynı konuda Afyon'un Dinar ilçesinde üretim yapan yem fabrikasına karşı serbest rekabet hakkının ihlal edildiğini, aynı ürünün maliyetinin söz konusu illerde uygulanan teşvikler dolayısıyla daha düşük olmasının onlar açısından rekabet avantajı yarattığını iddia etmektedir. “Bu iki ilde bulunan yem fabrikalarının rekabet şartları, dezavantajları, zarar sebebi ve devlet yardımı uygulamaları haksız rekabet sayılır mı?” sorusu konumuz açısından anlamlıdır.

Burdur ile Afyon'un Dinar ilçesi arası yaklaşık 60 km'dir. Bu iki yerleşim yeri birbirine yakın sayılabilecek mesafededir. Aynı coğrafi bölgelere satış yapabilecekleri söylenebilir. Yem ürünlerinin taşıma maliyetleri her iki fabrika aynı bölgede buldukları için rekabeti etkileyebilecek önemdedir. Bu açıdan değerlendirdiğimizde teşviklerin birbirine yakın bölge, il hatta ilçelerde faaliyet gösteren rakip işletmeler arasındaki rekabeti bozduğu, teşvikten yararlanan işletmeyi

³¹⁰ Berzek, a.g.e., s.91.

aynı bölgedeki teşvik almayan işletmeye karşı avantajlı hale getirdiği devlet eliyle eşitsizliğe yol açtığı aşıkardır.

Çizelge 4.1. Teşvik Belgesi Kapsamında 31/12/2010 Tarihine Kadar Yatırıma Başlanması Halinde Burdur ve Afyon'da Uygulanan İndirim Oranları ile Yatırıma Katkı Oranları

		BURDUR	AFYON
Bölgesel Uygulama	Yatırıma katkı oranı (%)	30	40
Bölgesel Uygulama	Kurumlar vergisi veya gelir vergisi indirim oranı (%)	60	80
Büyük Ölçekli Yatırımlar	Yatırıma katkı oranı (%)	40	50
Büyük Ölçekli Yatırımlar	Kurumlar vergisi veya gelir vergisi indirim oranı (%)	60	80

Kaynak: R.G.,16.07.2009 Tarih,27290 Sayılı Karardan değiştirilerek alınmıştır.

Çizelge 4.2. Burdur ve Afyon'daki Vergi İndirim Oranı

		BURDUR	AFYON
Bölgesel Uygulama	Yatırıma katkı oranı (%)	15	20
Bölgesel Uygulama	Kurumlar vergisi veya gelir vergisi indirim oranı (%)	40	60
Büyük Ölçekli Yatırımlar	Yatırıma katkı oranı (%)	30	40
Büyük Ölçekli Yatırımlar	Kurumlar vergisi veya gelir vergisi indirim oranı (%)	40	60

Kaynak: R.G.,16.07.2009 Tarih,27290 Sayılı Karardan değiştirilerek alınmıştır.

Çizelge 4.3. Burdur ve Afyon'daki Sigorta Primi İşveren Desteği Oranı

	BURDUR	AFYON
31/12/2010 tarihine kadar başlanılan yatırımlar	3 Yıl	5 Yıl
31/12/2010 tarihinden sonra başlanılan yatırımlar	-	3 Yıl

Kaynak: R.G.,16.07.2009 Tarih,27290 Sayılı Karardan değiştirilerek alınmıştır.

Çizelge 4.4. Burdur ve Afyonda Bulunan Bölgesel Desteklerden Yararlanacak Yatırımlar İçin Bankalardan Kullanılacak En Az Bir Yıl Vadeli Kredilerin Teşvik Belgesinde Kayıtlı Sabit Yatırım Tutarının Yüzde Yetmişine Kadar Olan Kısmı İçin Ödenecek Faiz veya Kar Payı Oranları

	BURDUR	AFYON
Türk Lirası cinsi krediler	-----	Üç puan
Döviz kredileri ve dövize endeksli krediler	-----	Bir puan
Azamî faiz desteği miktarı	-----	500 bin TL
Azami destek süresi	-----	5 yıl

Araştırma ve Geliştirme Yatırımları ile Katı Sıvı veya Gaz Gibi Atıklarının Temizlenmesi veya Yok Edilmesine Yönelik Çevre Yatırımlar		BURDUR	AFYON
	Türk Lirası cinsi krediler	-----	Beş puan
	Döviz kredileri ve dövize endeksli krediler	-----	İki puan
	Azamî faiz desteği miktarı	-----	300 bin TL
	Azami destek süresi	-----	5 yıl

Kaynak: R.G.,16.07.2009 Tarih,27290 Sayılı Karardan değiştirilerek alınmıştır.

Yukarıdaki değerlere de baktığımız zaman Burdur ile Dinar da bulunan iki yem fabrikasından Burdur da bulunan işletmenin, kendisine yaklaşık 60 Km mesafede bulunan aynı bölgeye satış yapan fabrika ile rekabet etme şansının ne kadar düşük olduğunu görebiliyoruz. İthalatta haksız rekabet dışında, kendi ülkesinde devletin sebep olduğu haksız rekabet ilişkilerini yasaklayan bir pozitif hukuk düzenlemesi bulunmadığından, teşviklerin yol açtığı haksız rekabeti telafi etmek mümkün değildir. Bu durum, kanaatimizce, devlet eliyle oluşturulmuş bir haksız rekabettir. Aynı coğrafyada bulunan bu kadar yakın illerin farklı bölgelerde gösterilmesi, bunun da 2002 yılı değerlerine göre yapılıyor olması aynı coğrafyada yer alan il veya ilçelerde faaliyet gösteren işletmelere yapılan bir haksızlıktır. Yapılması gereken tüm Türkiye’de aynı ürüne ya da hizmete destek vermek yerine, her bölgenin kendi değerlerine destek vererek, birbirlerine bu kadar yakın olan işletmeler arasında haksız rekabet yaratmamak yerinde olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEVLET YARDIMLARININ İZLENMESİ VE DENETLENMESİ HAKKINDA KANUN TASARISI

3.1. Tasarı Hakkında Genel Bilgi

Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) arasındaki ilişkilerin temelini oluşturan ve 1963 yılında imzalanmış olan Ankara Antlaşmasında öngörülen, iki tarafın ekonomik ve ticari açıdan birbirine yakınlaşması süreci, 1996 yılında yürürlüğe giren 06.03.1995 tarihli ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile pekiştirilmiş, 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesinde Türkiye'nin aday ülke statüsü kazanması kararı ile de yakınlaşma süreci siyasi ve sosyal bir boyut kazanmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda ülkemiz, AB'nin ekonomik ve sosyal sistemleriyle uyum sağlamak üzere topluluk müktesebatını iç yasal düzenlemelerine aktarmak üzere bazı yükümlülükleri üstlenmiş bulunmaktadır.

Avrupa Komisyonu tarafından Türkiye için hazırlanan ve tam üyeliğe kadar geçecek süreçte ülkemizin yapması gerekenleri belirleyen 18.02.2008 tarihli Katılım Ortaklığı Belgesi ve buna mukabil ülkemizin hazırladığı Ulusal Program, yükümlülüklerimizi ne şekilde ve ne zaman yerine getireceğimizi net bir şekilde ortaya koymuştur.³¹¹ Ulusal Program uyarınca, Türkiye'nin yükümlülüklerinden biri devlet yardımlarını izlemek ve kontrol etmek ve AB Komisyonuna gerekli bildirimlerde bulunmak üzere bir devlet yardımları izleme otoritesi kurulması hususu teşkil etmektedir.³¹² Gerek 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı gerekse Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Programda belirtildiği üzere topluluk uygulamalarına paralel bir şekilde düzenlenmesi gereken alanlardan biri de devlet yardımları sistemidir.

³¹¹ 25.02.20010, 1/818 Sayılı Kanun Tasarısı.http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_sd.sorgu_sonuc?taksim_no=1&kullanici_id=7542749&sonuc_sira=80&bulunan_kayit=879&metin_arama=&icerik_arama= (17.04.2010)

³¹² 31.07.2008 Tarihli Taslak Kanun.<http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/pDraftOfALaw.aspx> (17.04.2010)

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının, rekabet kuralları ile ilgili mevzuatın yakınlştırılmasına ilişkin maddelerinde Türkiye'nin tekstil ve giyim sektörüne verilen tüm yardımları bu kararın yürürlüğe girmesinden önce, tekstil ve giyim sektörüne verilenler haricindeki diğer yardımları ise yürürlüğe girmesinden itibaren iki yıl içinde, Avrupa Topluluğu Kurucu Antlaşması'nın 87. ve 88. maddelerine göre belirlenen topluluğun ilgili çerçeve ilke ve prensiplerine uygun hale getirmesi ve topluluğa bildirmesi hükmü yer almaktadır. AT Antlaşmasının 87. maddesi ile devlet yardımı tanımı kapsamına giren her türlü tedbir üye devletler arasında ticareti etkilediği ölçüde yasaklanmakta, bununla birlikte söz konusu madde ile devlet yardımı verilebilmesine imkan sağlayan bazı istisnalar getirilmektedir. 88. maddede ise üye devletlerdeki yardımların komisyon tarafından izlenmesine ve denetlenmesine yönelik yetkiler ve uygulama usul ve esasları belirlenmektedir. Ayrıca, 25.07.1996 tarihinde imzalanan Türkiye-Avrupa Kömür Çelik Topluluğu Serbest Ticaret Antlaşması'nın 7. ve 8. maddelerin de sağlanan istisnalar haricindeki herhangi bir türde kamu yardımı, ticareti etkilediği ölçüde antlaşmanın işleyişiyle uyumsuz kabul edilmekte ve antlaşmanın eki ürün listesinde yer alan ürünlerin üretimine yönelik verilen yardımların, yeterli bir süre içinde topluluğa bildirilmesi hükmüne yer verilmektedir.

Ayrıca, rekabet faslının müzakereye açılış kriterleri arasında; devlet yardımlarıyla ilgili genel ilkelerin belirlenmesi ve uygulamanın denetlenmesine yönelik yasanın çıkarılarak uygulamaya konulması, Türkiye ile AB arasındaki ikili antlaşmalardan kaynaklanan yükümlülüklerin uygulanmasını sağlayacak yetkiyle donatılmış, işlevsel anlamda bağımsız bir devlet yardımları biriminin kurulması, bu birimin devlet yardımlarına onay verecek ve uygun olmayan yardımları da geri alacak yetkiyle donatılması hususu da yer almaktadır.

Katılım Ortaklığı Belgesi ile Türkiye'nin uyum sürecinde sağladığı gelişmeleri değerlendiren ilerleme raporlarında da devlet yardımları alanında tam uyumun ve şeffaflığın sağlanabilmesi için AB kriterlerine dayalı devlet yardımlarının kontrolünü etkin bir şekilde sağlayacak ulusal bir devlet yardımları izleme biriminin kurulması gerektiği hususu vurgulanmaktadır.³¹³

³¹³ 5.02.2010 Tarihli Tasarı Genel Gerekçe.

Ülkemizde devlet yardımları çeşitli mevzuat kapsamında değişik kurum ve kuruluşlarca ayrı ayrı hazırlanmakta ve yürütülmektedir. İlk olarak 2001 yılında³¹⁴ İstanbul Milletvekili Aydın Ayaydın tarafından meclis başkanlığına Devlet Yardımlarının İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun Teklifi hazırlanmıştır. Söz konusu teklif, 2002 yılı içerisinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) gönderilmiş olmakla birlikte gündeme alınmamış olması nedeniyle yasalaşması mümkün olmamıştır.

Bu kuruluşların sadece ilgili AB mevzuatını esas alarak mevcut düzenlemelerini değiştirmeleri AB devlet yardımları kurallarına uygun bir devlet yardımı sistemi oluşturulması için yeterli olmamaktadır. Bu konuda tam uyumun sağlanabilmesi, devlet yardımı uygulamalarını ülke genelinde bir bütünsellik içerisinde takip edecek etkin bir izleme ve denetleme sisteminin kurulması ile gerçekleştirilebilir.³¹⁵ 2002 yılı sonunda yeni hükümet tarafından hazırlanmış olan, "Acil Eylem Planı" başlıklı belgede, devlet yardımlarının izlenmesi amacıyla, DPT bünyesinde yeni bir birim oluşturulması öngörülmektedir. Söz konusu planın hükümleri doğrultusunda, eski kanun taslağı esas alınmak suretiyle yeni bir kanun taslağı hazırlanmıştır. Söz konusu plan taslağı uyarınca, DPT bünyesinde kurulması öngörülen Devlet Yardımları Genel Müdürlüğü devlet yardımlarının kontrolü, Dış Ticaret Örgütü ve diğer ilgili yerlere bildirim ve Türk makamlarınca verilen devlet yardımlarının AB mevzuatı ve diğer uluslar arası yükümlülüklerimize uygunluğunun sağlanması fonksiyonlarını üstlenecektir. Söz konusu genel müdürlük, aynı zamanda izleme ve denetleme görevleri açısından komisyona muhatap olacaktır.³¹⁶

3 Ekim 2005 tarihinde başlayan müzakere sürecinin ilk aşamasını oluşturan tarama çalışmalarının tamamlanmasını takiben, Avrupa Birliği'ne üyelik perspektifi ile 2007-2013 döneminde AB müktesebatına uyum amacıyla gerçekleştirilecek birincil ve ikincil düzenlemelerin bir takvim dahilinde sunulduğu Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı 17 Nisan 2007 tarihinde yayımlanmış ve devlet yardımlarına ilişkin çerçeve Kanun ve ilgili ikincil mevzuatın çıkarılması bir takvime

³¹⁴ 4.09.2001, 07-2001/198 Sayılı Kanun Teklifi, [http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_gd.sorgu_yonlendirme\(19.04.2010\)](http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_gd.sorgu_yonlendirme(19.04.2010)).

³¹⁵ 5.02.2010 Tarihli Tasarı Genel Gerekeçe.

³¹⁶ <http://www.google.com.tr/search?hl=tr&q=devlet+yard%C4%B1mlar%C4%B1+hukuki&start=10&sa=N> (21.08.2009).

bağlanmıştır.³¹⁷ Buna paralel olarak Bakanlar Kurulunca Devlet Yardımları Kanun Taslağı 2008 tarihi itibariyle hazırlanmış ancak TBMM Başkanlığına sunulmamıştır. Son olarak 2010 tarihli Devlet Yardımlarının Denetlenmesi ve İzlenmesi Hakkında Kanun tasarısı TBMM Başkanlığında ilgili komisyona havale edilmiş henüz çok yeni olduğu için herhangi bir gelişme için erkendir.

3.2.Tasarının Amacı

Devlet yardımlarının Türkiye ile Avrupa Toplulukları arasındaki antlaşmalara ve diğer yükümlülüklerle uygun olarak düzenlenmesini ve ilgili mercilere bildirimini sağlamak üzere ilke ve prensiplerin belirlenerek yardımların izlenmesi ve denetlenmesine ilişkin usul ve esasları tespit etmektir (m.1). Gümrük Birliğini tesis eden 06.03.1995 tarihli ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı gereği tarım, balıkçılık ve hizmet sektörlerindeki devlet yardımlarını kapsamamaktadır.

3.3. Uygun Devlet Yardımları ve Kurul

Kurul tarafından uygun devlet yardımı adı altında uygulanmasına izin verilebilecek devlet yardımlarının çerçevesi sayılmıştır. İlk olarak, kurul kararına istinaden doğrudan uygun sayılan devlet yardımları belirtilmiştir;

- a. Ürünlerin veya hizmetlerin menşei ile ilgili ayrımcılık yapılmaksızın bireysel tüketiciye verilen sosyal nitelikli yardımlar.
- b. Doğal afetlerin veya olağanüstü olayların sebep olduğu zararı gidermeye yönelik olan ve zararın maddi büyüklüğünü geçmeyen yardımlardır (m.3/1).

Kapsam ve kuralları yürürlüğe konulacak yönetmelikler çerçevesinde belirlenmek suretiyle kurul tarafından uygun sayılabilecek devlet yardımları ise şunlardır;

- a. Avrupa Topluluğu seviyesine göre yaşam standardının aşırı ölçüde düşük veya işsizlik oranının çok yüksek olduğu bölgelerde ekonomik gelişmeyi desteklemek amacıyla verilen yardımlar.
- b. Türkiye ile Avrupa Toplulukları arasındaki yapısal uyum gereklerinin yerine getirilmesini sağlamayı amaçlayan yardımlar.

³¹⁷ 31.07.2008 Tarihli Taslak Genel Gerekçe

- c. Türkiye ile Avrupa Toplulukları arasındaki ticaret koşullarını ortak çıkarlara ters düşecek ölçüde olumsuz etkilememek kaydıyla, belirli ekonomik faaliyetlerin veya belirli bölgelerin gelişimini desteklemeye yönelik yardımlar.
- d. Türkiye ile Avrupa Toplulukları arasındaki ticaretin koşullarını ortak çıkarlara ters düşecek ölçüde olumsuz etkilememek kaydıyla, kültür mirasının ve doğal varlıkların korunmasına yönelik yardımlar.
- e. Türkiye ve Avrupa Topluluklarının ortak çıkarlarına hizmet eden önemli bir projenin gerçekleşmesini desteklemeye yönelik yardımlar.
- f. Türkiye ekonomisinde ortaya çıkan ciddi sorunları gidermeye yönelik yardımlar.
- g. Türkiye-Avrupa Topluluğu Ortaklık Konseyinin belirleyeceği diğer yardımlar olarak sayılmıştır (m.3/2).

Belirli türdeki devlet yardımlarına grup muafiyeti tanınmasına ve bir teşebbüse belirli bir dönemde belirli bir miktarı aşmayacak şekilde verilen ve rekabeti önemli ölçüde bozmayan “De minimis” yardımlarının bu kanun kapsamında uygun devlet yardımı olduğuna ve kurula bildirimine gerek olmadığına ilişkin usul ve esaslar bu kanunun uygulanmasına ilişkin olarak yürürlüğe konulan yönetmeliklerle belirlenecektir (m.3/3).

Ayırım yapılmaksızın tüm teşebbüslere uygulanan genel nitelikli ekonomik ve mali tedbirler devlet yardımı sayılmamakta ve bu kanunun izin verdiği haller dışında devlet yardımı verilemeyeceği belirtilmektedir (m.3/4).

Yardımlar verilirken, Devlet Yardımlarını İzleme ve Denetleme Kurulu'nun³¹⁸ izni aranmaktadır. Kurul, Türkiye ve Avrupa Toplulukları arasındaki antlaşmalara uygun olarak devlet yardımlarının ilke ve prensiplerini belirleyerek kanunun uygulanmasına yönelik ilgili mevzuatın hazırlanmasını sağlamak, kanun hükümleri çerçevesinde bildiri yapılan devlet yardımlarının uygunluğunu incelemek,

³¹⁸ Kurul, Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı ve Rekabet Kurumu temsilcilerinden oluşmaktadır.

yardımları izlemek ve denetlemek, anılan antlaşmalar çerçevesindeki bildirim yükümlülüğümüzü yerine getirmek üzere uygulama sonuçlarını yardımı verenlerden temin ederek Avrupa Komisyonu'na ve ilgili mercilere gerekli bildirimleri bizzat yapmakla görevli, sorumlu ve yetkilidir (m.5).

31.07.2008 Tarihli taslak tasarı da ise bu görev, Ekonomi Koordinasyon Kurulu'na verilmiş olup, devlet yardımlarının izlenmesi ve denetlenmesi, bu kanun ile 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun hükümleri çerçevesinde kurul tarafından yürütülür denilmektedir (m.6).

3.4. Mevcut Yardımlara İlişkin Usul ve Esaslar

İlgili yasaların yürürlüğe girdiği tarihte uygulanmakta olan devlet yardımlarına ilişkin mevzuat, yardımı veren³¹⁹ tarafından bu tarihten itibaren üç ay içerisinde kurula bildirilir. Kurul, ilk değerlendirmesini bildirim tarihinden itibaren altmış işgünü içerisinde tamamlar. Yardımın kanuna uygun olmadığı tespit halinde, yardımı verenden kesin bir karar verilinceye kadar devlet yardımı verme işleminin durdurulmasını isteyebilir ve yardımı verene beş işgünü içerisinde bildirilir. Yardımı veren bu hususun kendisine intikal ettiği tarihten itibaren yeni müracaata istinaden devlet yardımı verme işlemini durdurmakla, mevcut uygulamalarda ise kapsam ve süreyi genişletmemekle yükümlüdür. Yardımı veren, konu hakkındaki görüşlerini durumun kendisine intikalinden itibaren on işgünü içinde kurula bildirir. Kurul, nihai kararını otuz işgünü içerisinde alır ve bunu yardımı verene beş işgünü içinde tebliğ eder (Geçici m.3). Taslak tasarıda ise, kurumun yardım bildirimini ne şekilde yapılacağına dair usul ve esasları belirlediği tarihten itibaren 3 ay içinde yardımı verenin kurula bildirimde bulunacağını, kurul yardımın uygun olmadığına kanaat getirirse durumu yardımı verene bildirecektir. Yardım veren ise görüşünü yirmi gün içinde kurula bildirecektir (m.18).

³¹⁹ Yardımı veren: Kamu kaynağını kullanarak yardım veren kurum ve kuruluşları ifade temektir (m.2/1-d)

3.5. Kanuna Aykırı Yardım veya Yardımın Kötüye Kullanılması

Kurul, kanuna aykırı olduğundan şüphe edilen devlet yardımıyla ilgili olarak, yardımı verene de bilgi vererek inceleme başlatabilir. Yardımı veren gerekli bilgileri kurula sunmakla yükümlüdür (m.10/1). Aynı husus eski tasarının 13. maddesinde belirtilmiştir. Ayrıca kurul, yardımı verenin görüşünü aldıktan sonra, bir karar alınca kadar, kanuna aykırı yardımın askıya alınmasına karar verebilir. Alınan karar yardımı verene on iş günü içinde tebliğ edilir. Kurulun kanuna aykırı yardımın askıya alınması kararı, tebliğ tarihinden itibaren on iş günü içinde uygulanır denilmektedir (Taslak m.14).

Kurul; şüphe edilen yardımın durdurulmasına da karar verebilir (m10/2). Yardımın uygun olmadığına karar verirse yardımın geri alınmasına yönelik olarak yardımı verenin tüm tedbirleri uygulamasını ister (m./10/3). Yardımın geri alınmasına ilişkin faiz oranı müsteşarlıkça belirlenen TL cinsinden ıskontolu devlet iç borçlanma senetlerinin faiz oranlarının ağırlıklı ortalamasıdır. Yardımı veren, yardımın geri alınmasına ilişkin işlemleri en geç bir ay içinde başlatmak zorundadır (m.10/4). Geri alma işlemi gerçekleştirilemezse; her bir yardıma ait anapara ve hesaplanacak faiz tutarlarına, yardımı alana yardım tutarının geri alınmasına ilişkin işlemlerin başlatıldığına dair yazının tebliğ tarihinden itibaren bir aylık ödeme süresi verilir. Ödenmeyen yardımlar kamu idareleri tarafından verilmişse vergi daireleri tarafından; diğer kuruluşlarca verilmişse, İcra ve İflas Kanunu hükümlerine göre takip ve tahsil edilir (m.10/5). Taslak tasarıda da benzer hükümler bulunmakla beraber, yardımı veren yardımın geri alınmasına ilişkin özel ödeme anlaşmaları yamaya yetkilidir. Bu özel anlaşmalarda 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine ilişkin Kanuna göre işlem yapılacağını belirtmiştir (m.15/2).

Kanuna aykırı yardımların geri alınması, yardımın fiilen verildiği tarihten itibaren on yıllık zamanaşımına tabidir (m.11). Taslak tasarıda da aynı süre geçerlidir (m.16). Devlet yardımının, yardımı alan tarafından kötüye kullanıldığına dair bilgi edinilmesi halinde kurul, yardımı verenden bilgi verilmesini ister (m.12). Taslak tasarıda da aynı hükme yer verilmiştir (m.17).

3.6. Mevcut Yardım Programlarının Bildirimi

Bu kanun yürürlüğe girdiği tarihte uygulanmakta olan yardım programları, yardımı veren tarafından üç ay içerisinde kurula bildirilir (Geçici m.3/1). Kurul değerlendirmesini altmış gün içinde tamamlamakta, uygun olmadığına dair bulguların tespiti halinde, devlet yardımı verme işleminin durdurulmasını isteyebilir, bunu da beş gün içinde yardımı verene bildirmektedir. Yardımı verende yardımı durdurmak ve kapsamını genişletmemekle yükümlüdür. Yardıma ilişkin görüşlerini on gün içinde kurula bildirmekte, talep edilmesi durumunda kurul on gün ek süre vermektedir (Geçici m.3/2). Taslak tasarıda ise yardımı verenin görüşlerini bildirme süresi yirmi gün olarak belirlenmiş, gerekli görülen hallerde kurul tarafından bu sürenin uzatılabileceği belirtilmiştir (m.18/2). Bu uzatma süresinin ucu açık bırakılmıştır.

Kurul nihai kararını otuz gün içinde almakta ve beş gün içinde yardımı verene tebliğ etmektedir (Geçici m.3/3). Taslak tasarıda ilgili mercilerin kurulun ihtiyaç duyduğu her türlü bilgi ve belgeyi vereceğini belirtmiştir (m.18/3). Bu husus yeni tasarıda yer almamıştır. Kurul yardımın uygun yardım olup olmadığına ilişkin kararını ne zamana kadar alacağına ilişkin bir netlik bulunmamaktadır. Karar alınması durumunda tebliğ süresi on gün olarak belirtilmiştir (m.18/4).

Devlet yardımlarının verilmesine ilişkin yönetmeliklerin yürürlüğe girdiği tarihten sonra verilen uygun olmayan yardımlar geri alınmakta, bu tarihten önceki yardımlar ise devam etmektedir (Geçici m.3/4). Taslak tasarıda yardımı veren, kurulun kararını kabul ettiğini yirmi gün içinde kurula bildirir. Yardım için mevzuat değişikliği gerekiyorsa, yardımı verenin gerekli girişimlerde bulunacağı belirtilmiştir (m.18/5). Yardımı veren, kurul kararını kabul etmezse, hakkında inceleme başlatılır (m.18/6) denilmektedir. Burada yardımı verenin bu kararı kabul etmediğini nasıl ve hangi sürede bildireceğine ilişkin bir netlik bulunmamaktadır. Son olarak kurul resen şikayet ya da ihbar üzerine kanuna aykırı bir yardımın verildiğini tespit ederse, on gün içinde yardımı verene bildirileceği (m.18/7) belirtilmiştir.

3.7. Devlet Yardımlarına İlişkin Bildirim ve İnceleme

Yardımları veren, devlet yardımına ilişkin olarak hazırlanan mevzuat taslaklarını kurula bildirmek ve uygun görüşünü almakla yükümlüdür. Kurul tarafından uygun bulunmayan yardıma ilişkin mevzuat taslakları yürürlüğe konulamaz (m.7/1). Taslak tasarıda da benzer hüküm mevcuttur (m.7/1).

Yardım bildirimini alındıktan sonra kurul ilk değerlendirmesini yapar, bilgi ve belgeler tamamlanmadan bildirim değerlendirmeye alınmamaktadır (m.7/2). Taslak tasarıda da aynı doğrultuda hüküm bulunmakta olup, aynı zamanda kurulun eksikliklerin tamamlanmasından itibaren kırk beş iş günü içinde kararını vereceğini belirtmiştir (m.8/2).

Kurul, eksikliklerin tamamlanmasından itibaren bildirilen mevzuat taslakta öngörülen devlet yardımının, devlet yardımı olduğuna, olmadığına veyahut uygun devlet yardımı olmadığı yönünde bulgular tespit edilmesi halinde inceleme başlatılmasına, karar verir. Kararını da yardımı verene bildirmektedir (m.7/3). Taslak tasarıda aynı hükümler bulunmakta sadece karar yardımı verene on gün içinde bildirilir (m.8/3) denilmektedir. Ayrıca kurul bilgilerin tamamlanmasından itibaren kırkbeş iş günü içinde yardıma ilişkin bir karar almazsa, yardımı veren, kurula karar alması için başvurabilir. Bu başvurudan itibaren onbeş iş günü içinde kurul karar almazsa, yardımın uygun devlet yardımı olduğuna karar verileceği (m.8/4), belirtilmiştir.

Kurulun inceleme başlatması halinde, kurul incelemeye ilişkin değerlendirmelerde bulunmak üzere diğer ilgili taraflardan görüş alabilir ve bu görüşler, talep edilmesi halinde görüşü verenin kimliği gizli tutularak yardımı verene de iletilir. Yardımı veren, görüş veya itirazlarını kurula bildirir. Kurul, sürecinin tamamlanmasını müteakip karar almaktadır (m.7/4). Taslak tasarıda, kurulun devlet yardımının niteliği hakkındaki ön değerlendirmesi ve görüşlerini içeren karar, yardımı verene on iş günü içinde bildirilir. Yardımı veren ve ilgili taraflar yirmi iş günü içinde karara ilişkin görüşlerini kurula bildirir. Kurul bu süreyi gerekli hallerde iki katına kadar uzatabilir. İlgili taraflardan alınan görüşler, talep edilmesi halinde görüşü verenin kimliği gizli tutularak, yardımı verene iletilir. Yardımı veren,

kendisine iletilen hususlardaki, görüş veya itirazlarını yirmi iş günü içinde kurula bildirebilir (m.9).

İnceleme sonucunda kurul, öngörülen devlet yardımının; uygun devlet yardımı olduğuna veya olmadığına ya da yardımı veren tarafından bazı düzenlemeler yapılması kaydıyla uygun devlet yardımı haline geleceğine ya da devlet yardımı özelliğini yitireceğine veya şarta bağlı olarak uygulanmasına, karar verebilir (m.7/5) denilmektedir.

Bu kararlardan herhangi birinin alınması üzerine inceleme kurul tarafından sona erdirilir ve karar yardımı verene bildirilir (m.7/6). Taslak tasarıda bu belirtilenlere ek olarak, incelemenin başlatılmasından itibaren altı ay içinde karar alınması esastır. Bu süre bir defaya mahsus olmak üzere iki katına kadar artırılabilir. Bu süre içinde kuruldaki karar çıkmazsa, yardımı verenin talebi üzerine kurul, mevcut bilgilerle kırk beş iş günü içinde bir karar almak zorundadır (m.10/2).

3.8. Devlet Yardımlarının İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun Tasarısının Değerlendirmesi

Tasarının gelişimine baktığımız zaman Ankara Anlaşmasından başlayarak, 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesinde Türkiye'nin aday ülke statüsü kazanması kararı ile de yakınlaşma süreci siyasi ve sosyal bir boyut kazanmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda ülkemiz, AB'nin ekonomik ve sosyal sistemleriyle uyum sağlamak üzere topluluk müktesebatını iç yasal düzenlemelerine aktarmak üzere bazı yükümlülükleri üstlenmiş bulunmaktadır. Bu yükümlülükler sebebiyle ülkemizde bir devlet yardımları kanunun hazırlanması ve bunun meclisten çıkarılması öngörülmekteydi. İlk olarak 2001 yılında söz konusu teklif, TBMM'ne gönderilmiş olmakla birlikte gündeme alınmamış olması nedeniyle yasalaşması mümkün olmamıştır.

Avrupa Komisyonu tarafından Türkiye için hazırlanan ve tam üyeliğe kadar geçecek süreçte ülkemizin yapması gerekenleri belirleyen 18.02.2008 tarihli Katılım Ortaklığı Belgesi ve buna mukabil ülkemizin hazırladığı Ulusal Programda belirtildiği üzere topluluk uygulamalarına paralel bir şekilde düzenlenmesi gereken alanlardan biri de devlet yardımları sistemidir. İkinci olarak 2008 yılında hazırlanmış olan Devlet Yardımları Kanun Tasarısı da TBMM sunulmadan her hangi bir gerekçe

gösterilmeden geri çekilmiştir. Son olarak, 25.02.2010 Tarih 1/818 Esas numaralı Devlet Yardımlarının İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı, Meclis Başkanlığı'na sunulmuş şu an için çok yeni bir tasarı olduğu için akıbeti hakkında her hangi bir şey söylemek için çok erkendir.

Ülkemizde devlet yardımları çeşitli mevzuat kapsamında değişik kurum ve kuruluşlarca ayrı ayrı hazırlanmakta ve yürütülmektedir. Bu kuruluşların sadece ilgili AB mevzuatını esas alarak mevcut düzenlemelerini değiştirmeleri AB devlet yardımları kurallarına uygun bir devlet yardımı sistemi oluşturulması için yeterli olmamaktadır. Bu konuda tam uyumun sağlanabilmesi, devlet yardımı uygulamalarını ülke genelinde bir bütünsellik içerisinde takip edecek etkin bir izleme ve denetleme sisteminin kurulması ile gerçekleştirilecektir.

Bu itibarla tasarıda Devlet Yardımlarını İzleme ve Denetleme Kurulu³²⁰ (m.4/2) oluşturulmakta, bu kurulun sekretarya hizmetlerini yürütmek ve kanunun uygulanmasıyla ilgili işlemleri yapmak üzere Hazine Müsteşarlığı bünyesinde Devlet Yardımları Genel Müdürlüğü adı altında yeni bir ana hizmet birimi kurulmaktadır. Taslak tasarı da ise devlet yardımlarına ilişkin yetki Ekonomi Koordinasyon Kurulu'na³²¹ (m.6) verilmiştir. Bizim kanaatimize göre ise bu yetkinin rekabet ve devlet yardımları ayrılmaz bir bütün olmaları sebebiyle Rekabet Kurumu'na verilmesi ve kurumun yaklaşık çeyrek asırlık tecrübesinden yararlanmak ve buna göre bir düzenleme yerinde olacaktır.

Tasarıda kurul, devlet yardımlarına ilişkin m.7/3'te yardıma ilişkin incelemesinin sonucunu yardımı verene bildirir, denilmektedir. Ancak bir süre öngörülmemiştir. Taslak tasarıda ise inceleme sonucu kurul uygun yardım olmadığına kanaat getirirse durumu yardımı verene bildirir, bildirim için on günlük süre öngörülmüştür (m.8/3). Aynı sürenin yeni tasarıya da konulması gerekmektedir. Mevcut tasarının m.7/5'de kurul'un yapacağı inceleme sonucu bir karar vereceğini

³²⁰ Kurul; Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı ve Rekabet Kurumunca her kurumu temsilen birer üye olmak üzere altı üye ile Devlet Yardımları Genel Müdüründen oluşur

³²¹ Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanın başkanlığında Maliye Bakanı, Sanayi ve Ticaret Bakanı, Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakan ve Dış Ticaret Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakandan oluşur.

belirtmiş, fakat incelemenin hangi süre içinde verileceği belirtilmemiştir. Taslak tasarıda var olan ve m.8/4'de belirtilen kuruldan, incelemenin tamamlanmasından itibaren kırkbeş iş günü içinde bir karar çıkmazsa, yardımı veren, kurula karar alması için başvurabilir. Bu başvurudan takiben kurul onbeş iş günü içinde karar almazsa, yardımın uygun devlet yardımı olduğuna karar verilmiş sayılır, denilmektedir. Benzer bir düzenlemenin mevcut tasarıya konulması gerekmektedir.

Mevcut tasarıda yer almamasına rağmen, taslak tasarı da şikayet veya bir ihbar üzerine kurulun ön inceleme yapabileceği (m.18/7) belirtildiği halde, mevcut tasarıda şikayet ya da ihbar müessesine yer verilmediği görülmektedir. Bu hususlarında yeni tasarıya eklenmesi yerinde olacaktır.

Son olarak, tasarıya bir bütün olarak baktığımız zaman yukarıda belirtilen eksikliklerin de tamamlanması durumunda iyi düzenlenmiş bir tasarı olduğunu görüyoruz. Yapılması gereken bir an önce TBMM genel kuruluna bu tasarıyı getirmesi ve kanunlaştırılmasıdır.

SONUÇ

Rekabet Hukuku içerisinde devlet yardımlarının sorunlu bir alan oluşturduğu şüphesizdir. Devlet yardımları değerlendirilirken, öncelikle ekonomik açıdan gerekli olduğu düşünülen alanlara yönlendirilmesi gerekir. Yardımın hedefi, önceden açıkça belirlenmiş olmalı, halkın refah seviyesini yükseltmek ve işletmeleri uluslararası düzeyde rekabet edebilir seviyeye getirmek temel hedefler olmalıdır. Devlet yardımları, sistematik olarak rekabet hukuku alt başlıklarından biridir. Ancak çerçevesi iyi belirlenmiş, şeffaf, iyi işleyen bir devlet yardımları sisteminin etkin rekabet ortamına ve dolayısıyla sosyal ve ekonomik refaha katkısı kadar, aksi bir durum açıkça rekabeti bozan en önemli etkenlerden birini de oluşturabilmektedir. Devlet yardımları kendileri rekabeti sınırlamak suretiyle pazarda bozukluğa yol açabilirler. Özellikle önceden iyi bir değerlendirme yapılmadan belirli işletme veya ürünler lehine sağlanan avantajlar ya da yapılan yardımlar rekabet ortamına önemli oranda zarar verebilirler. Kısa vadede faydalı görünen bir devlet yardımı, uzun vadede ne yardımı alan işletme ne de rakipleri yarına olmaktadır.³²²

Hükümetlerin siyasi karar alma sürecinde seçmenlerini etkileme aracı olarak kullandıkları serbest rekabet ortamını bozan devlet yardımlarını pozitif hukukumuzda Rekabet Kurumunun denetleme yetkisi yoktur. Türkiye'nin devlet yardımları alanındaki mevzuatına baktığımız zaman, karmaşık bir görünüm sergilemektedir. Türkiye devlet yardımlarına ilişkin tarihsel süreç, 1964 tarihli Ankara Anlaşması ile başlamış Katma Protokol ve 1/95 sayılı OKK ile devam etmiştir. Bu anlaşma ve kararlarda topluluk müktesebatına uyumlu bir düzenleme yapma yükümlülüğü üstlenilmesine karşın bu yükümlülük henüz yerine getirilmemiştir.

Türkiye'nin devlet yardımları alanında AB'ye uyum konusundaki en büyük eksikliği, ilerleme raporlarında da belirtilen, devlet yardımlarının uygunluğunu inceleyecek ve uygulanan yardımlar hakkında komisyon'a bilgi verecek bir Devlet Yardımları İzleme ve Denetleme Kurumu'nun olmamasıdır. Dolayısıyla devlet yardımlarının kontrolü alanında ilerleme sınırlı kalmıştır. AB'dekine benzer bir

³²² Piker, Devlet Yardımları ve Pazar' s.16-18.

devlet yardımı denetim sistemi oluşturmak için öncelikle bu kurum kurulmalıdır. 25.02.2010 Tarihli son tasarı incelendiğinde devlet yardımlarına ilişkin yetkinin Rekabet Kurumu yerine, Devlet Yardımlarını İzleme ve Denetleme Kurulu'na verildiğini görüyoruz.

Bilindiği gibi ülkemizde Bölgesel Kalkınma Ajansları kurulmuş ve faaliyete geçirilmiştir. Teşvik ve yardım sisteminde kalkınma ajansları etkili olacaktır. Bu süreçte yapılan yardımların bölgelere farklılık arz edecek olması söz konusu yardımların ilgili piyasadaki rekabete etkisi ve takibi ayrıca önem taşımaktadır. Bu sebeple; devlet yardımlarının izlenmesi ve denetlenmesi görevinin, devlet yardımlarının rekabet düzenine etkisini gözeterek Rekabet Kurumuna verilmesi yerinde olacaktır. Aksi takdirde yeni kurulun oluşturulması ve personelin eğitimi uzun süreç alacaktır.

Sonuç olarak, Türkiye, AB'ye üye olmaya aday bir ülke olarak devlet yardımlarıyla ilgili kısa ve uzun vadeli önceliklerini bir an önce belirlemeli böylece hem ülkemizde ki farklı uygulamaların ve piyasa ayrımcılığının önüne geçmeli hem de AB'nin devlet yardımları mevzuatına uyumunu sağlamalıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- AKINCI, A., **Rekabetin Yatay Kısıtlanması**, Rekabet Kurumu, Yüksek Lisans Tez Serisi No:5, Ankara , 2001.
- AKSOY, M. N. , **Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'a Aykırılığın Özel Hukuk Alanındaki Sonuçları**, Rekabet Kurumu, Uzmanlık Tez No:144, Ankara, 2004.
- AKTAŞ, C., **Gelişmekte Olan Ülkelerde Rekabet Politikası: Bir Çerçeve Çalışması**, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tez No: 28, Ankara, 2003.
- AKYÜZ, H. B., **Türk rekabet Hukuku Kapsamında Şirketlerde Birleşme ve Devralmalar**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007.
- ARI, Z. , **Rekabet Hukukunda Danışıklılık Kavramı (Anlaşma, Karar, Uyumlu Eylem) ve Hukuki Sonuçları**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2004.
- ARKAN, S., **Ticari İşletme Hukuku**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2005.
- _____, **Haksız Rekabet ve Rekabetin Korunması Hakkında Kanun Hükümleri Arasındaki İlişki**, Turgut Kalpsüz'e Armağan, Ankara, 2003.
- ASLAN, İ.Y., **Rekabet Hukuku**, Ekin Kitabevi, Bursa, 2007.(Anılış:Rekabet)
- _____, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar Teori ve Uygulama**, Ekin Kitabevi, Bursa, 2004.(Anılış: Dikey Anlaşmalar)
- _____, **Rekabet Kurulunun Dikey Anlaşmalar İlişkin Yeni Grup Muafiyeti Tebliğinin Getirdikleri** , Ünal Tekinalp'e Armağan, C. II, İstanbul, 2003.(Anılış:Grup Muafiyeti)
- _____, **Rekabet Hukuku**, Ekin Kitabevi, Bursa, 2001.
- _____, **Türkiye'de Rekabet Kanunu Çalışmaları ve Bir Kanun Önerisi**; Ekin Kitabevi, Bursa,1993.(Anılış:Öneri)
- AŞÇIOĞLU ÖZ, G., **Avrupa Topluluğu ve Türk Rekabet Hukukunda Hakim Durumun Kötüye Kullanılması**, Rekabet Kurumu, Lisansüstü Tez No: 4, Ankara, 2000.
- AYDIN, H., **Türk Ticaret Kanunun'da Haksız Rekabet Suçları**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2008.
- AYDOĞUŞ, İ., **Türkiye'nin Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Devlet Yardımları**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yayın No:28, Afyon, 2000.
- BAHTİYAR, M., **Ticari İşletme Hukuku**,Beta Yayınları,İstanbul, 2007.
- BATTAL, A., **Ticari İşletme Hukuku**,Gazi Kitabevi, Ankara, 2007.
- BERZEK, A. N., **Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri**, İstanbul, 2008.

- CENGİZ, D., **Türk rekabet Hukukunda Uyumlu Eylem ve Bu Eylemin Hukuki Sonuçları**, Beta Yayınları, İstanbul, 2006.
- ÇINAROĞLU, S., **Rekabet Hukukunda Dikey Birleşmeler: Etkinlik ve Rekabet**, Rekabet Kurumu, Uzmanlık Tez No:111, Ankara, 2003.
- DENİZ, S., “Türkiye’de Devlet Yardımları Sisteminin Gelişiminin Değerlendirilmesi, Avrupa Birliği’ne Uyum Süreci”, **Avrupa Birliği Müktesebatında Devlet Yardımları ve Türkiye’nin Uyum**, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Antalya, 2004.
- DOĞANAY, İ., **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2004.
- ERDEM, H. E., **Türk ve AT Rekabet Hukukunda Birleşme ve Devralmalar**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2003.(Anılış: Birleşme ve Devralmalar)
- _____, **Rekabet Hukuku ile İlgili Makaleler**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2007 (Anılış:Rekabet)
- ERDEM, Ş., “Devlet Yardımları: Avrupa Topluluğu Müktesebatı ve Türkiye’nin Uyum”, **Avrupa Birliği Müktesebatında Devlet Yardımları ve Türkiye’nin Uyum**, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi, I.Basım, Antalya , 2004.
- _____, **Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ekonomik Sorunları ve Rekabet Hukuku** ,Türkiye Esnaf-Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü (TES-AR) Yayınları No:20, Ankara, 1996.
- ERTUĞRUL, Ö., **AB Bölgesel Politikası Çerçevesinde Bölgesel Yardımlar**, TC Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Ankara, 2003.
- ESİN, A., **Uluslararası Değişken Sosyo-Ekonomik Konjonktürlerde Bir Müdahale Biçimi: Devlet Yardımları-Avrupa Topluluğu Örneği**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No:76, İstanbul, 1989.
- FORNALCZYK, A., **State Aid Rgulation in Candidate Countries: The Case of Poland**, The Law of State Aid in The European Union”, Oxford University Press, 2004.
- GÜÇER, S., **Rekabet Hukukunda Hakim Durumun Kötüye Kullanılması Çerçevesinde Sınai Mülkiyet Hakları**, Rekabet Kurumu, Yayın No:185, Ankara, 2005.
- GÜNGÖRDÜ, A., **AT ve Türk Rekabet Hukukunda Yoğunlaşmalarda Kontrol Unsuru**, Rekabet Kurumu, Uzmanlık Tez No:45, Ankara, 2003.
- GÜVEN, P., **Rekabet Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2008.(Anılış:Rekabet)
- _____, **Türk Rekabet Hukuku ve Avrupa Birliği Rekabet Hukukunda Birleşme ve Devralmaların Denetlenmesi**, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2003.(Anılış: Birleşme ve Devralma)
- İKİZLER, M., **Rekabet Hukukunda Uyumlu Eylemler**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2005.

- İNAN, N.,B. PİKİER,M., **Rekabet Hukuku El Kitabı**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2007.
- İNAN, N., **Maddi Hukuk Açısından Türk Rekabet Yasası**, Türk Rekabet Hukuku ve Rekabet Kurumu Uygulamaları Semineri, Ankara, 1998.
- İNECİ, B., **Devlet Yardımları**, Perşembe Konferansları, Ankara, 2000.(Anılış: Devlet Yardımları)
- _____, **Avrupa Topluluğu ve Türkiye’de Sübvansiyonlar**, Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1993.(Anılış:Sübvansiyonlar)
- KARAHAN, S., **Ticari İşletme Hukuku**, Mimoza, Konya, 2007.
- KARLUK, R., **Türkiye Ekonomisi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1999.
- KAYAR, İ., **Ticari İşletme Hukuku**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2006.
- KAYIHAN, Ş., **Ticaret Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.
- KEKEVİ, H. G., **ABD, AB ve Türk Rekabet Hukukunda Kartellerle Mücadele**, Rekabet Kurumu, Yayın No:213, Ankara, 2008.
- KIRCA, İ., **Bilimsel Araştırma Sonuçlarının Yayımlanması-Haksız Rekabet ve İfade Özgürlüğü**, Prof.Dr Erdoğan Moroğlu'na 65.Yaş Günü Armağanı, İstanbul, 1999.
- KISA, S. U., **AT Rekabet Hukuku’nda Hakim Durumun Rekabet Karşıtı Eylem ve İşlemlerle Kötüye Kullanılması**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2004.
- KÖKSAL, T., **Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Devlet Yardımları Sistemlerinin Uyumlaştırılması**, Etki Yayıncılık, Ankara, 2002.
- LEBLEBİCİ, F., **Devlet Yardımları Uygulamasının Maliyetleri ve Ekonomik Göstergelerle Mukayesesi**, DPT:2663, Ankara, 2002.
- OKUMUŞ Ö., KORKMAZ A., DUMAN K., KIYMALIOĞLU Ü., “AB Uyum Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Amaçlı Devlet Yardımları”, **AB Müktesebatında Devlet Yardımları ve Türkiye’nin Uyum**, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Antalya, 2004.
- OMDAN BOZTOSUN, A., **Haksız Rekabet Hukukunda Emegın Korunması İlkesinin Yargıtay Kararları Işığında Değerlendirilmesi**, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Bildiriler-Tartışmalar, Ankara, 2005.
- ONDOUA, A., “Fransa’da Devlet Yardımları Sistemi”, (Çev. A. Menevşe) **Avrupa Birliği Müktesebatında Devlet Yardımları ve Türkiye’nin Uyum**, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Antalya, 2004.
- ORUÇ, M., **Haksız Rekabette Maddi Tazminat Davası**, XII Levha, İstanbul, 2009.
- ÖZKARABÜBER, M. M., **Avrupa Birliği ve Türkiye’de Devlet Yardımlarının Kontrolü**, Rekabet Kurumu, Ankara, 2003.

- ÖZSUNAY, E., **Kartel Hukuku**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul, 1985.
- POROY, R., TEKİNALP, Ü., ÇAMOĞLU, E., **Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1995.(Anılış: Ortaklıklar)
- SANLI, K. C., **Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun'da Öngörülen Yasaklayıcı Hükümler ve Bu Hükümlere Aykırı Sözleşme ve Teşebbüs Birliği Kararlarının Geçersizliği**, Rekabet Kurumu, Lisansüstü Tez No:3, Ankara, 2000.
- SCHROEPER D., DESELAERS W., FEDERLE A., SEELİGER D., HARTOG J., **“Germany”, in Competition Laws Of Europe**, Editör: Julian Mitland Walker, Lexis Nexis, 2003.
- SİRAMUN S., **Avrupa Birliği Rekabet Hukukunda Kötüye Kullanma Kriterleri**, Vedat Kitapevi, İstanbul, 2005.
- ŞANLI, M., “AB Uyum Sürecinde KOBİ'lere Yönelik Devlet Yardımları”, **AB Müktesebatında Devlet Yardımları ve Türkiye'nin Uyum**, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Antalya, 2004.
- TEKİNALP G., TEKİNALP Ü., **Avrupa Birliği Hukuku**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1997.
- TIKTIK, A., **Makro Ekonomik Hedeflere Ulaşmada Rekabet Politikası ve Uygulamaların Rolü**, Rekabet Kurumu, Ankara, 2008.
- TOPÇUOĞLU M., **Rekabeti Kısıtlayan Teşebbüsler Arası İşbirliği Davranışları ve Hukuki Sonuçları**, Rekabet Kurumu, Ankara, 2001.
- TÜRKKAN, E., **Rekabet Teorisi ve Endüstri İktisadı**, Turhan Kitapevi, Ankara, 2001.
- ULUTÜRK, S., **Avrupa Birliği ve Türkiye'de Mali Yardımlar**, Avrupa Birliği Müktesebatında Devlet Yardımları ve Türkiye'nin Uyum, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi, I.Basım, Antalya, 2004.
- ÜLGEN, S., **Türkiye'de Sektörel Örnekleriyle Devlet Yardımları Rejimi ve Geleceği**, Perşembe Konferansları, Ankara, 2001.
- VOLLEMONT, D., CHESNEA, A., **“France”, in Competition Laws Of Europe**, Editör: Julian Mitland Walker, Lexis Nexis, 2003.
- ZEMHERİ, O., **AB'ye Üyelik Yolunda Devlet Yardımlarının Düzenlenmesi**, DPT:2793, Ankara, 2009.

Makaleler

- ATAER, U., ERDEMLİ S., VARIŞLI Ali, “Turizm Sektörüne Sağlanan Devlet Yardımları”, **Hazine Dergisi**, Sayı16, s.1-11, Ankara, 2003.
- ATİYAS, İ., “Rekabet Politikasının İktisadi Temelleri Üzerine Düşünceler”, **Rekabet Dergisi**, C.1, Sayı 1, s.25-46, 2000.

- ÇEKER, M. , “Türk Hukukunda Rekabetin Korunması ve Yeni Rekabet Düzeni”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C.XVII, Sayı 6, s.85-117, 1996.
- FERİK, B., “AB Devlet Yardımları Politikası ve Türkiye’de Devlet Yardımı Uygulamaları”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 31, s.1-22, Ankara, 2004.
- MANOP, B., “Türk Ticaret Kanunu ve TTK Tasarısı Açısından Haksız Rekabet Hükümlerine Bir Bakış”,**Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı 3, s.327-342, Isparta, 2007.
- MÜFTÜOĞLU, M.T., “Rekabet Kanunu ve İki Yıllık Uygulaması”, **Rekabet Dergisi**, Sayı 1, s.5-24, Ankara, 2000.
- SAYHAN, İ., “Rekabeti Kısıtlayan İşbirliği Uygulamalarının Yasak Kapsamının Dışında Bırakılması”, **AÜEHFD**, C. IX, S. 1-2, s.569-612, Ankara, 2005.
- SEYMEN, D. A., “Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde İhracat Kredileri ve EXİMBANK’ın İhracatın Gelişimindeki Rolü”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:9, Sayı:1, s.195-221, 1995.
- ÜNSALDI, M., “Devlet Teşvikleri ve Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları Üzerine Etkileri”,**Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları**, Sayı 2, s.122-125, Elazığ, 2006.
- YASAMAN, H., “Fikir ve Sanat Eserlerinde İyiniyet ve Dürüstlük Kuralı”, **Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi**, İstanbul, s.25-37, 2006.
- YENİÇERİ, B., “İhracatta Pazar Araştırması Semineri”, **Denizli Ticaret Odası**, Denizli, 2008.
- YILMAZ, M., “Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısında haksız Rekabete ilişkin Genel Hükümlerin karşılaştırılması İle Kötüleme ve Reklamlara İlişkin Özel Haksız Rekabet Halleri”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Sayı 4, s.1479-1537, 2006.

Raporlar

- DPT, **Rekabet Hukuku ve Politikası ÖİK Raporu**, DPT: 2364, Ankara, 1994.(Anılış:1994)
- DPT, **Sekizinci Beş yıllık Kalkınma Planı**, Rekabet Hukuku ve Politikaları Özel İhtisas Komisyon Raporu, DPT: 2501, Ankara, 2000.(Anılış:2000)
- DPT, **Devlet Yardımlarını Değerlendirme ÖİK Raporu**, DPT:2681, Ankara, 2004.(Anılış:2004)
- KOSGEB, **Kosgeb Destekleri**, KOSGEB Sanayicinin Sesi Dergisi, Yıl:4, Sayı 16, 2005.
- REKABET KURUMU, **7. Yıllık Rapor**,Yayın No:186, Ankara, 2005.
- TÜBİTAK, **Avrupa Birliği Altıncı Çerçeve Programı**, TÜBİTAK Avrupa Birliği Altıncı Çerçeve Programı Ulusal Koordinasyon Ofisi Yayını, Ankara, 2005.

İGEME, **Uluslar Arası Pazarlara Açılmada Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Rolü**, İhracatı Geliştirme Merkezi Yayını, Yıl:8, Sayı:26, Ocak Nisan, 2004.

İKV, **Avrupa Birliği ile Katılım Müzakereleri Rehberi**, İstanbul, 2005.

Tezler

AKSAN AYDURAN, N. M., **Avrupa Birliği Hukukunda Devlet Yardımları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İzmir, 2006 .

BOSO, B., **Rekabet Hukuku Açısından Franchise Sözleşmeleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul, 2006.

BOZDAĞ, Ö., **Rekabet Hukukunda Sınai Mülkiyet Hakları sorunu: “Per se” ve “Rule of Reason” Açısından Bir İnceleme**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Erzurum, 2007.

EKİCİ, İ., **Avrupa Birliğine Üyelik Sürecinde Türkiye’de Ar-Ge’ye Yönelik Devlet Yardımları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, İstanbul, 2007.

HÜZMELİ DURNAGÖL, Y., **Adaylık Sürecinde Türkiye ve AB’de Devlet Yardımları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Toplulukları Anabilim Dalı, Ankara, 2006.

KOCATEPE, H., **Devlet Yardımlarının Firmaların Rekabet Gücü Üzerine Etkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Isparta, 2007.

ÖZER, S., **Avrupa Birliği Rekabet Politikası’nda Devlet Yardımları ve Türkiye’nin Uyumu**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı, İzmir, 2006.

İnternet Kaynakları

<<http://hukukcu.com/modules/smartsection/print.php?itemid=41>> (09.03.2010).

<<http://hukukcu.com/modules/smartsection/print.php?itemid=41>> (09.03.2010).

<<http://iktisatcilar.blogcu.com/ihracatin-finansmani-ii/4623286>> (12.04.2010).

<http://mebgep.meb.gov.tr/tr/dokumanlar/katilim_ortakligi..2001.pdf> (06.04.2010).

<http://mebgep.meb.gov.tr/tr/dokumanlar/katilim_ortakligi....2003.pdf>(06.04.2010).

<http://mebgep.meb.gov.tr/tr/dokumanlar/katilim_ortakligi...2006.pdf> (06.04.2010).

<http://mebgep.meb.gov.tr/tr/dokumanlar/katilim_ortakligi..2007.pdf> (06.04.2010).

- <http://rekabetdernegi.org/rk_bulten/sayi26.doc> (19.12.2009).
- <<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=REKABET&ayn=tam>> (09.03.2010).
- <<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=195&l=1>> (10.04.2010).
- <<http://www.canaktan.org/hukuk/rekabet-hukuk/amaci.htm>> (11.03.2010).
- <<http://www.ceis.org.tr/dergiDocs/makale212.pdf>> (10.01.2010).
- <<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/IHR/DevletYardimlariDb/.vd.>> (12.04.2010).
- <<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/yaziciDostu.cfm?dokuman=...vd.>> (22.03.2010).
- <<http://www.dunyagazetesi.com.tr/haberArsiv.asp?id=27801>> (22.05.2010).
- <http://www.etcf.org.tr/EN/doc/kasim_2009_etcf/Manual_2%20Rekabet.pdf> (13.02.2010).
- <http://www.eximbank.gov.tr/html_files/MENU-2.htm> (26.04.2010).
- <<http://www.google.com.tr/search?hl=tr&q=devlet+yard%C4%B1.vb.>>(21.08.2009)
- <<http://www.imes.kosgeb.gov.tr/tr/content.asp?CID=>> (21.01.2010).
- <<http://www.isbas.com.tr/site/serbestbolge.asp>> (09.04.2010).
- <http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/020805/10093> (09.04.2010).
- <http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/2180504/22586> (22.01.2010).
- <<http://www.kobitek.com/makale.php?id=> 29>(26.05.2010)
- <<http://www.kosgeb.gov.tr/destekler/destek.aspx?dID=>> (12.04.2010).
- <<http://www.kuresellojistik.com/haberler.asp?nws=33>> (09.04.20010).
- <<http://www.laweuropa.com/98-Devlet-Yardimin-Yasaklanmasi>> (21.08.2009).
- <<http://www.msxlabs.org/forum/ekonomi/10868-ihracat-nedir.html>> (03.02.2010).
- <<http://www.rekabet.gov.tr/index.php?Sayfa=sayfahtml&Id=714>> (17.03.2010).
- <<http://www.rekabet.gov.tr/index.php?Sayfa=sayfaicerikhtml&icId=.....vb.>> (06.03.2010).
- <http://www.rekabet.gov.tr/word/dergi21/5_ethem_akillioglu.doc> (31.08.2009).
- <<http://www.rekabet.gov.tr/word/taslakkanun.doc>> (09.03.2010).
- <http://www.rekabetdernegi.org/rk_bulten/sayi50.doc> (18.12.2009).
- <http://www.rekabetdernegi.org/rk_bulten/sayi6.doc> (17.03.2010).
- <http://www.rekabetdernegi.org/rk_bulten/sayi6.doc> (17.03.2010).
- <<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss973m.htm>> (08.03.2010).
- <<http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?...vd.>> (24.04.2010)
- <<http://www.tesvik.com.tr/bolumler/412/336/vergi-resim-harc-istisna-belgesi/>> (07.04.2010).

- <<http://www.ttg.gov.tr/page.php?id=102>> (12.04.2010).
- <<http://www.ttg.gov.tr/page.php?id=19>> (12.04.2010).
- <<http://www.tubitak.gov.tr/sid/481/pid/478/index.htm>> (12.04.2010).
- <<http://www.tubitak.gov.tr/sid/696/pid/478/index.htm>> (12.04.2010).
- <<http://www.tubitak.gov.tr/sid/697/pid/478/index.htm>> (12.04.2010).
- <http://www.turktrade.org.tr/index.php?option=com_content&task=.vd.>(26.04.2009)
- <<http://www.turktrade.org.tr/index.php?option=comcontent&task=.vd>>(26.04.2009).
- <http://www.yakoder.org/haber_detay.asp?haberID=28> (20.01.2010).
- <<https://www.turkiye.gov.tr/portal/dt?channel=icerik&icerik.kat> > (07.04.20010).
- <www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/AB/ABKurumsalDb/1-95.pdf -> (14.04.2010).
- <www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/.../trkulus.doc -> (16.03.2010).
- <www.rekabet.gov.tr/word/dergi7index.doc> (18.09.2009).
- 2003 Ulusal Program**,<http://www.abgs.gov.tr/files/UlusalProgram/Ulusal_Program_2003/...vd.> (10.04.2010).
- 2008 Ulusal program**, <http://www.abgs.gov.tr/files/UlusalProgram/Ulusal_Program_2008/...vd.> (10.04.2010).
- 25.02.20010 Tarih, **1/818 Sayılı Kanun Tasarısı** (Anılış:Yeni Tasarı), <http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_sd.sorgu_sonuc?...vd.> (17.04.2010).
- 31.07.2008 Tarihli Tasarı**, (Anılış:Eski Taslak)< <http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/pDraftOfALaw.aspx>> (17.04.2010).
- ÇEKER, M., **Anti Kartel Yasası**,<[http://www.cu.edu.tr/insanlar/mceker/ANT %20C4%B0KARTELYASASI.doc](http://www.cu.edu.tr/insanlar/mceker/ANT%20C4%B0KARTELYASASI.doc)> (27.04.2010).
- GÖKSOY, H., **AB’de Devlet Yardımları ve Türkiye’de Devlet Yardımları Rejiminin Geleceği**,<<http://www.esrc.com/www2/bulten2bb.asp?bulsayID=156&altbas=altbas1&konu=konu1&k=1>> (31.08.2009).
- HANLI, H., **Avrupa ve Türk Rekabet Hukukundaki Gümrük Birliği ve Tek Pazar; Devlet Yardımlar Hususuna İlişkin Hukuki Değerlendirme**, Rekabet Forumu, Sayı:13, Ankara, 2005. <http://www.rekabetderneği.org/rk_bulten/sayı22.doc> (18.12.2009).
- KARAMUSTAFAOĞLU, M., TOMUR, K., **Avrupa Birliğinde Devlet Yardımları ve De Minimis**, Rekabet Formu, Sayı 50, Ankara, 2009.
- KOBİ Ekonomisi, **Tarihi Gelişimi**,<<http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Yayinlar.aspx?ref=8&refContent=87>>(14.06.2010).
- KÖKSAL, T., **6 Ekim 2004 tarihli İlerleme Raporu Çerçevesinde Devlet Yardımlarının İzlenmesi ve Denetlenmesi**, Rekabet Haber Bülteni, Sayı:6, Ankara, 2004.
- KÖKSAL, T., **Avrupa Birliğine Tam Üyelik Sürecinde Türkiye’de Devlet Yardımlarının Hukuki Çerçevesi**, Ankara, 2001.

- PINAR, H., **Topluluk Rekabet Hukukunun Türk Rekabet Hukukuna Etkisi**, Rekabet Haber Bülteni, Sayı:6, Ankara, 2004.
- PİKER, M., **Devlet Yardımları ve Pazar Bozulması Kavramı Rekabet Forumu**, Sayı:26, Ankara, 2006. (Anılış: Devlet Yardımları ve Pazar)
- PİKER, M., **Devlet Yardımlarının Kontrolü**, Rekabet Forumu, Sayı:30, Ankara, 2007. <http://www.rekabetderneği.org/rk_bulten/sayi30.doc> (18.09.2009).
- RKHK'nın Genel Gerekçesi**, <<http://www.rekabet.gov.tr/word/genelgerekce.doc>> (17.01.2010).
- ŞAHİN, A., **İhracata Yönelik Finansman Araçları**, <<http://www.scribd.com/doc/6867685/hracata-Yonelik-Finansman-Araclar>> (22.03.2010).
- TAN, T., **Anayasal Ekonomik Düzen**, <http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg7/tan.pdf> (03.05.2010).
- TK Tasarısı Genel Gerekçe**, <<http://www.inisiyatif.net/document/tanitim/TTKTasari2007/default.asp>> (19.10.2009).
- ULUTÜRK, S., **Avrupa Birliği Müktesebatında Devlet Yardımları ve Türkiye'nin Uyumu** <paribus.tr.googlepages.com/s_uluturk2.doc> (01.04.2010).

Yasalar

- RG., 22.07.1971 Tarih, 1448 Sayılı Kanun
- R.G., 13.0.2005 Tarih, 25874 Sayılı Kanun
- R.G., 14.07.2002 Tarih, 24815 Sayılı Tebliğ
- R.G., 04.02.1964 Tarih, 397 Sayılı Kanun
- R.G., 12.03.2009 Tarih, 3218 Sayılı Tebliğ
- R.G., 31.12.1999 Tarih, 13812 Sayılı Karar
- R.G., 27.02.2004 Tarih, 25386 sayılı Tebliğ
- R.G., 06.02.2010 Tarih, 27485 sayılı Karar
- R.G., 29.01.2000 Tarih , 23948 Sayılı Tebliğ
- R.G., 28.07.2007 Tarih, 26596 Sayılı Tebliğ
- R.G., 16.07.2009 Tarih, 15199 sayılı Karar
- R.G., 25.05.2006 Tarih, 26177 Sayılı Tebliğ
- R.G., 18.01.2001 Tarih, 24291 Sayılı Karar
- R.G., 20.04.1990 Tarih, 20498 Sayılı Kanun
- R.G., 04.11.1998 Tarih, 2313 Sayılı Tebliğ

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı : Zekeriya AKIN

Doğum Yeri: Eğirdir

Doğum Yılı : 1975

Medeni Hali: Evli

Eğitim Durumu:

Lise: 1989 – 1993 Isparta ŞAİK Lisesi

Lisans: 1993-1998 Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Yüksek Lisans: 2008-2010 SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim,
Ticaret Hukuku Bilim Dalı

Yabancı Dil ve Düzeyi:

İngilizce: Orta

İş Deneyimi:

2000- Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bucak Hikmet Tolunay Melek
Yüksekokulu Öğretim Görevlisi